New York Times Bestseller

Bellek ve Kimlik

Vatikan'ın En Çok Tartışılan Papa'sının Son Kitabı

Papa II. Jean Paul

neden KİTAP

İÇİNDEKİLER

Editörün Notu
KÖTÜLÜĞÜN ÖNÜNE ÇEKİLEN SINIR
Mysterium Iniquitatis: İyi ve Kötünün Birlikte Varolması
Kötülüğün İdeolojileri
Avrupa Tarihinde Kötülüğün Önüne Çekilen Sınır
Kötülüğün Önüne Çekilen Tanrısal Sınır Olarak Kurtuluş
Kurtuluşun Gizemi
Kurtuluş: İnsana Bir Görev Olarak Verilen Zafer
ÖZGÜRLÜK VE SORUMLULUK
Özgürlüğün Adil Bir Şekilde Kullanılmasına Doğru
Özgürlük Sevgi İçindir
Yakın Tarihten Alınacak Dersler
Merhamet Gizemi
"ÜLKEMİ" DÜŞÜNÜRKEN
Patria (Anavatan) Kavramı Üzerine
Vatanseverlik
Ulus Kavramı
Tarih
Ulus Ve Kültür
AVRUPA'YI DÜŞÜNÜRKEN
"Anavatan" Olarak Avrupa
Orta Ve Doğu Avrupa'nın Evangelizasyonu
Aydınlanmanın Olumlu Meyveleri
Kilisenin Misyonu
Kilise ve Devlet Arasındaki İlişki
Diğer Kıtalar Bağlamında Avrupa
DEMOKRASİ: OLASILIKLAR VE RİSKLER
Çağdaş Demokrasi
Avrupa'ya Dönüş?
Kilisenin Maternal Belleği
Avrupa Tarihinin Dikey Boyutu
"Biri O Kurşuna Yol Göstermiş Olmalı"

EDİTÖRÜN NOTU

20. yüzyıl bütün ulusların politik ve sosyal konumlarında kesin bir değişimi belirten ve birey olarak vatandaşların kaderlerini önemli ölçüde etkileyen tarihsel olaylara tanıklık etmiştir. 1939 yılından 1945 yılına kadar dünyayı trajik bir yıkım ve ölüm travmasının içine çeken savaş biteli 60 yıl oluyor. Savaşın bitişini izleyen yıllarda, komünist diktatörlüğün Orta ve Doğu Avrupa uluslarına yayılışı ve Afrika, Latin Amerika, Asya ve Avrupa'nın diğer bölümlerinde Marksist ideolojinin geliştiği görüldü. Ne yazık ki, terörizmin küresel ölçekte yayılması 21. yüzyılın ilk yıllarına gölge düşürdü. New York'ta İkiz Kuleler'in yıkılması bunun en çarpıcı örneğidir. Bu olayları *mysterium iniquiatis*'in etkin varlığında nasıl göremiyoruz?

Bununla birlikte, kötünün yanında, iyi olan çok şey var. "Demir perde"nin ardında kurulmuş olan diktatörlükler baskı altındaki halklarda özgürlük arzusunu söndüremedi. Polonya'da, hükümetin muhalefetine karşın, *Solidarnosc* (Dayanışma) olarak bilinen işçi sendikası hareketi oluştu. Bu başka her yerde yankı bulan ve destek gören bir çağrı oldu. Derken, tarihe Berlin Duvarı'nın yıkıldığı yıl olarak geçen, Orta ve Doğu Avrupa'daki onlarca yıllık Komünist rejimlerin hızla çöküşüne yol açan 1989 yılına gelindi.

20. yüzyıl aynı zamanda daha önce sömürge yönetimi altında olan birçok ulusun bağımsızlıklarını elde etmesine de tanıklık etti. Yeni devletler kuruldu ve şu an belki de hâlâ yaşıyor olabilecekleri baskı ve kısıtlamalar ne olursa olsun bu devletler kendi kaderlerini seçme özgürlüğünü keyifle yaşıyorlar. II. Dünya Savaşından beri, halkların barış ve güvenliğini geliştirme göreviyle çeşitli uluslararası organizasyonlar kuruldu. Bu kurumlar dünya kaynaklarının daha eşit dağılımı, bireylerin haklarının korunması ve farklı sosyal grupların meşru amaçlarının tanınması için çalışmaya kendilerini adamışlardır. Son olarak, Avrupa Birliği'nin doğuşu ve gelişiminin de anılması gerekir.

Kilisenin hayatı da Tanrı'nın Halkı'nın hem bugünü, hem de umulan odur ki geleceği için önemli bir gelişme ve kendini yenileme ilhamı veren olaylı değişimlere tanıklık etmiştir. Bu olaylar arasında, en önemli yer elbette II.Vatikan Konsili (1962-5) ve bunu izleyen çeşitli girişimlere verilmelidir: Litürji reformu, yeni papazlık birimlerinin kurulması, büyük misyoner girişimleri (sosyal yardım), ekümenizm ve dinler arası diyalog taahhüdü bu olaylar arasında söz edilecek önemli olaylardan yalnızca bazılarıdır. Ancak, Büyük Yıldönümü 2000 yılının kutlanmasını izleyen büyük ruhsal ve dinsel yararlar da küçümsenmemelidir.

Bütün bu gelişmelerin en önemli tanıklarından biri Papa II. Jean Paul'dür. Derinden bağlı kaldığı kendi ülkesi Polonya'nın dramatik ve kahramanca olaylarını ilk elden yaşamıştır. Son yıllarda, gerek Avrupa'nın gerek bütün dünyanın tarihindeki birçok önemli gelişmede, önce papaz, sonra bir

Piskopos, şimdi de Papa olarak önde gelen bir rol oynamıştır. Bu kitap onun deneyimlerine ve bu kadar kötülüğün arasında doğan iyiliğin gücünün eninde sonunda üstün geleceğine duyduğu inanca dayanan düşüncelerine ilişkin bir içgörü sunmaktadır. "Bir bin yılın şafağında konuşmalar" adındaki bir dizi konuşmayla ifade edilen güncel meselelerin çeşitli yönlerine dair değerlendirmesinde, Sayın Papa hem bireyler hem de uluslar olarak çağdaşlarına "bellek" aracılığıyla kendi gerçek "kimlik"lerine ilişkin daha keskin bir farkındalığa ulaşma fırsatı vermek için, günümüzde olanların köklerini arayarak geçmişin ışığında şimdinin gerçeklerini yansıtmıştır.

Bu kitabı yazarken, Papa II. Jean Paul Castel Gandolfo'da 1993 yılında meydana gelen bazı konuşmaların ana temalarına geri dönmüştür. Viyana temelli Beşeri Bilimler Enstitüsü"nün kurucuları Polonyalı iki düşünür Jozef Tischner ve Krzysztof Michalski onu 20. yüzyıl Polonya tarihine damgasını vurmuş iki diktatörlüğün, Nazizm ve Komünizmin, tarihsel ve felsefi bir bakış açısından eleştirel bir analizini yapmaya davet etmişlerdi.

Bu konuşmalar kaydedilmiş, sonradan da kağıda aktarılmıştır. Papa, şimdi onlara geri dönerek, tartışmanın perspektifini genişletmeye çalışmıştır. Bu konuşmalardan başlayarak, daha ileri gitmiş ve düşüncelerini daha geniş bir bağlama yerleştirmiştir. Üçüncü bin yılın ilk yıllarında, insanoğlunun kaderi için can alıcı belli bazı temalara değinen elinizdeki kitap bu uğraşın bir sonucu.

Bu kitap gerçekten bir konuşma biçiminde yazıldı, böylece okuyucu bunu akademik bir tez değil, resmi olmayan bir diyalog olarak daha kolay alabilecektir. Sorunlar uygun çözüm arayışıyla özenle ele alınmakla birlikte, geniş kapsamlı ve ayrıntılı bir analiz sunmaya çalışılmamıştır. Kitaptaki bi-çimleriyle sorular editörün sorularıdır. Papa'nın düşünce silsilesini takip etmesine yardımcı olarak okuyucunun dikkatini genişletmeyi amaçlamaktadırlar. Umulan odur ki, bu kitabı okuyan herkes kalbinde taşıdığı soruların en azından bazılarına burada bir yanıt bulacaktır.

KÖTÜLÜĞÜN ÖNÜNE ÇEKİLEN SINIR

MYSTERIUM INIQUITATIS:
İYİ VE KÖTÜNÜN BİRLİKTE VAROLMASI

Bütün 20. yüzyıla gölgesini düşüren ve sayısız suçun sorumlusu olan iki güçlü totaliter sistemin, Almanya'da Nazizm ve Sovyetler Birliği'nde "Gerçek Sosyalizm"in çöküşünden sonra, bunların nedenleri, etkileri ve özellikle insanoğlunun tarihine kattıkları ideolojilerin anlamı üzerinde düşünmenin zamanı gelmiş gibi görünüyor. Sayın Papa, kötülüğün bu büyük "patlayışı"nın anlamı nedir?

20. yüzyıl, belirli tarihsel ve ideolojik süreçlerin oynandığı, kötülüğün bu büyük "patlayışına" götüren, ama aynı zamanda yenilgilerine de ortam hazırlayan "tiyatro"ydu. O halde, Avrupa'yı yalnızca yakın tarihine damgasını vuran kötülüğün bakış açısından düşünmek adil olur mu? Bu daha çok tek yanlı bir yaklaşım olmaz mı? Avrupa'nın, özellikle Batı'da aydınlanmanın etkisinin biçimlendirdiği çağdaş tarihi birçok olumlu sonuç doğurmuştur. Aziz Augustin'in geleneğinin izinde, Aziz Thomas'm anladığı biçimiyle bu aslında kötülüğün karakteristiğidir. Kötülük her zaman belli bir varlıkta olması gereken iyiliğin olmamasıdır; bir yoksunluktur. Asla iyiliğin tamamen olmaması değildir. Kötülüğün saf iyiliğin toprağından büyüme biçimi bir gizemdir.

Başka bir gizem de iyiliğin, kötülük tarafından hiç yok edilmeyen ve ona rağmen büyümeye devam eden öğesidir. İnsanın aklına hemen İncil'deki iyi tohum ve delice meseli geliyor (Matta 13:24-30). İşçiler çiftlik sahibine "Gidip deliceleri toplamamızı ister misin?" diye sorduklarında, oldukça anlamlı bir yanıt vermiş: "Hayır, deliceleri toplarken belki buğdayı da sökersiniz. Ekinin biçileceği zamana kadar bırakın ikisi yan yana büyüsün; ekin biçme zamanı gelince orakçılara diyeceğim ki 'Önce deliceleri toplayın, yakılmak üzere demet yapın. Buğdayı ise toplayıp ambarıma koyun.'" (Matta 13:29-30). Bu örnekte, ekin biçmeye yapılan gönderme tarihin son evresine, *eskaton*'a. işaret ediyor.

Bu mesel insanoğlunun bütün tarihi için bir anahtar görevi yapabilir. Farklı çağlarda ve farklı biçimlerde, "buğday" "deliceler" "deliceler" de "buğday" ile yan yana büyür. İnsanoğlunun tarihi iyilik ve kötülüğün birlikte varolmasının "tiyatrosudur." Bu yüzden, kötülük iyiliğin yanında varolsa bile, iyilik kötülüğün yanında sebat eder ve aynı topraktan, yani insan doğasından büyür. İlk günaha rağmen, bu yok edilmemiştir ve tümüyle doğru yoldan sapmamıştır. Tarihin de doğruladığı gibi, doğa iyilik kapasitesini kaybetmemiştir.

KÖTÜLÜĞÜN İDEOLOJİLERİ

Peki, öyleyse, kötülüğün ideolojileri nasıl meydana gelir? Nazizm ve Komünizmin kökleri nelerdir? Niçin başarısız olmuşlardır?

Bu sorular derin bir felsefi ve teolojik öneme sahip. "Kötülüğün felsefesini" Avrupa ve Avrupa dışı boyutlarında yeniden oluşturmamız gerekir. Bu yeniden oluşturma bizi ideoloji âleminin ötesine ve inanç dünyasına götürecektir. Tanrının gizemini, yaratılışın gizemini, özelde de insanın gizemini düşünmemiz gerekir. Peter'in halefi olarak papazlığımın ilk yıllarında bu üç gizemi *Redemptor Hominis, Dives in Misericordia* ve *Dominum et Vivificantem* adlı tamimlerle anlatmaya çalışmıştım. Redemptor Hominis'te söylediğim her şey Polonya'daki deneyimlerimin ürünüydü. Aynı şekilde, Dives in Misericordia'daki düşünceler de Polonya, Özellikle de Krakow'daki papazlık deneyimimin sonucuydu. Orası Aziz Faustina Kowalska'nın gömülü olduğu yerdir; o Tanrısal Merhamet hakikatinin özellikle aydınlanmış bir yorumcusu olarak İsa tarafından seçilmiş kişiydi. Rahibe Faustina için bu hakikat olağanüstü zengin, mistik bir hayata yol açmıştı. O sıradan, eğitimsiz biriydi, yine de onun ifşalarından oluşan günlüğü okuyanlar onun mistik deneyiminin derinliğinden hayrete düşerler.

Rahibe Faustina'dan söz ermemin nedeni, onun Tanrısal Merhamet'in gizemine odaklanmış ifşalarının II. Dünya Savaşı sırasında gerçekleşmiş olması. Bu tam da kötülüğün ideolojileri Nazizm ve Komünizmin ortaya çıktığı zamandı. Rahibe Faustina bu ideolojilerin kötülüğünü dengeleme yetisine sahip bir mesajın müjdecisi oldu. Tanrı'nın Merhametli olduğu gerçeği - merhametli İsa'nın hakikati. İşte, bu nedenle, ben, Havari Petrus'un makamına çağrıldığımda ülkem Polonya'da kazandığım deneyimlerimi evrensel kiliseye aktarmam gerektiği hissine kapıldım.

Kutsal Ruh hakkındaki *Dominum et Vivificantem* adlı Tamim daha sonra anlaşıldı: onun gelişimi Roma'daydı. Son Akşam Yemeği sırasında İsa tarafından söylenmiş sözler hakkında, Aziz Yuhanna'nın İncili'ini derin derin düşünürken gelişti. İsa'nın dünyevi hayatının o son saatlerinde bize belki de Kutsal Ruh hakkındaki en eksiksiz bilgi verilmiştir. O veda konuşmasındaki bir pasaj ele aldığımız soru açısından oldukça anlamlı. İsa, Kutsal Ruh'un "günahı dünyaya göstereceğini" söyler (Yuhanna 16:8). Bu sözcükleri anlamaya çalıştıkça, Yaratılış Kitabı'nın ilk sayfalarına, "ilk günah" olarak bilinen olaya geri döndüm. Olağanüstü bir anlayış ve sezgiye sahip olan Aziz Augustine bu günahın doğasını şöyle anlatmış: *amor sui usque ad contemptum Dei* - Tanrı'yı " küçük görme derecesinde kendini sevme. (1)

İlk anne-babamızı o ilk isyana iten, sonra da günahın bütün insanlık tarihine yayılmasına neden olan *amor sui* 'ydi. Yaratılış Kitabı'nda bundan şöyle söz edilir: "iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız" (Yaratılış 3:5), başka bir deyişle neyin iyi neyin kötü olduğuna siz kendiniz karar vereceksiniz.

Bu ilk günah boyutunun üstesinden gelmenin tek yolu buna karşılık gelen bir *amor Dei usque ad contemptum sui*, yani kendini küçük görme derecesinde Tanrı sevgisidir. Bu bizi insanın kurtuluşunun gizemiyle yüzleşmeye getirir ve orada Kutsal Ruh bizim rehberimizdir. *Mysterium Crucis*'i iyice anlamamıza ve insanın tarihinin başlangıcından itibaren işlediği ve çektiği kötülüklerin derinlerine inmemize olanak tanıyan odur. "Günahı dünyaya göstermek" ifadesi bu anlama gelir ve bu "göstermek" dünyayı suçlu çıkarmak değildir. Kilise, Kutsal Ruh'un gücü aracılığıyla, kötülüğü adıyla anabilirse, bunu yalnızca kendimizi *amor Dei usque ad contemptum sui* 'ye açarsak kötülüğün üstesinden gelinebileceğini açıkça göstermek için yapar. Bu Tanrısal Merhamet'in meyvesidir. İsa Mesih'te, Tanrı ona bir el uzatmak, onu yükseltmek ve onun yeni bir

güçle yolculuğuna devam etmesini sağlamak için insandan hiçbir şeyi esirgemez. İnsan yardım almadan yeniden ayaklarının üzerinde duramaz; onun Kutsal Ruh'un yardımına ihtiyacı vardır. Bu yardımı geri çevirirse, İsa'nın "Ruh'a karşı yapılan küfür" dediği şeyi, "bağışlanmayacak" günahı işler (Matta 12:31). Niçin bağışlanmayacaktır? Çünkü af arzusu olmadığı anlamına gelir.

İnsan Tanrı'nın sevgisini ve merhametini reddeder, çünkü kendisinin Tanrı olduğuna inanır. Kendisinin kendine yetebildiğine inanır.

Bence ikinci Vatikan Konsili'nin bütün öğretisine, aynı zamanda içinde bulunduğumuz tarihsel dönemin karmaşıklığına dair uygun bir yorum sunan üç Tamimden kısaca söz etmiştim.

Yıllar içinde kötülüğün ideolojilerinin Avrupa felsefi düşünce tarihinde derinlemesine kök saldığına giderek daha fazla inanmaya başladım. Bu noktada, Avrupa tarihinin bazı yönlerinden söz etmem gerek, özellikle de baskın kültürel eğilimlerinden. Kutsal Ruh hakkındaki tamim yayımlandığında, Batıdaki belli kısımlardan oldukça olumsuz tepkiler geldi. Bu tepkilere ne yol açtı? Bu tepkilerin kaynağı, iki yüzyılı aşkın bir süre önce Avrupa'daki Aydınlanma dönemi, her ne kadar İngiltere, Almanya, İspanya ve İtalya'da da versiyonları olsa da özellikle Fransa'daki Aydınlanma denen dönemin kaynaklarıyla aynı. Polonya'daki aydınlanma tamamen kendine özgü bir yol izledi. Diğer yandan, Rusya görünüşe bakılırsa bu Aydınlanma devrimini atladı. Orada, Hıristiyan geleneğinin krizi farklı bir yönden geldi, 20. yüzyılın başında radikal biçimde ateist Marksist Devrim biçiminde daha büyük bir şiddetle patlak vermişti.

Bu olguyu daha iyi göstermek için, Aydınlanma'dan önceki döneme, özellikle de Descartes'in felsefi düşüncesinin yol açtığı devrime geri dönmeliyiz. *Cogito, ergo sum* (Düşünüyorum, öyleyse varım) felsefe yapma tarzını kökten bir şekilde değiştirdi. Descartes öncesi dönemde, felsefe, yani cogito ya da daha doğrusu cognosco, ilk olduğu düşünülen *esse*'ye göre ikinci plandaydı. Bununla birlikte, Descartes'e göre, *esse* ikinci planda görünüyordu, o cogito'nun ilk olduğunu düşünüyordu. Bu sadece felsefe yapma yönünü değiştirmekle kalmadı, aynı zamanda felsefenin o ana dek olagelmiş biçiminin, özellikle Aziz Thomas Aquinas felsefesi, yani *esse* felsefesinin kesin bir terk edilişini gösterdi. Önceden her şey *esse* bakış açısına göre yorumlanıyordu ve her şey için aynı bakış açısından bir açıklama aranıyordu. Tamamen kendi kendine yetebilen varlık olarak Tanrı'nın (*Ens subsistens*) her *ens non subsistens, ens participatum*'un, yani insan da dahil yaratılmış bütün varlıkların kaçınılmaz temeli olduğuna inanılıyordu. *Cogito, ergo sum* bu düşünce silsilesinden bir ayrılışı gösterdi. Artık *ens cogitans* öncelikliydi. Descartes'ten sonra, felsefe saf bir düşünce bilimi haline geldi: bütün *esse* - hem yaratılmış dünya hem de Yaradan -insan bilincinin içeriği olarak *cogito* bağlamı içinde kaldı. Felsefe artık varlıklarla bilinçten bağımsız olarak değil, bilincin içeriği olarak ilgileniyordu.

Bu noktada, Polonya felsefesinin geleneklerini, özellikle Komünist Parti iktidara geldikten sonra olanları incelemek için konuya ara vermek iyi olacak. Üniversitelerde, Marksist modele uymayan her felsefi düşünce biçimi ciddi kısıtlamalara maruz kaldı ve bu en basit, en radikal biçimde yapıldı; felsefeye diğer yaklaşımları temsil eden insanlara karşı harekette bulunarak. Öğretim görevlerinden ayrılan bu kişiler arasında en önde gelenleri, Lviv-Varşova ekolünden Roman Ingarden ve Izydora Dambska gibi realist fenomonoloji savunucuları da dahil olmak üzere realist felsefenin temsilcileriydi. Thomizm savunucularıyla uğraşmak daha zordu, çünkü onlar

başlıca teoloji fakültelerinin yanı sıra Lublin Katolik Üniversitesi ile Varşova ve Krakow Teoloji Fakültelerine dayanıyorlardı, ama onlar da en sonunda rejimin merhametsiz ellerine kurban gittiler. Diyalektik materyalizme karşı eleştirel bir tutumu sürdüren bazı tanınmış düşünürlere de kuşkuyla bakılıyordu. Bu kişiler arasında özellikle Tadeusz Kotarbinski, Maria Ossowska ve Tadeusz Czezowski'yi hatırlıyorum. Elbette üniversitelerin öğretim programlarından mantık ve bilim metodolojisi gibi dersleri çıkarmak mümkün değildi; yine de "muhalif" profesörler farklı biçimlerde kısıtlamalara maruz kalabiliyordu, böylece öğrencilerin formasyonu üzerindeki etkileri mümkün olan her şekilde sınırlanıyordu.

Marksistler iktidara geldikten sonra Polonya'da olanlar Batı Avrupa'da Aydınlanma'nın uyanışında meydana gelen felsefi gelişmelerle büyük ölçüde aynı etkiye sahipti. İnsanlar, birçok şeyin yanı sıra, "Thomist realizmin çöküşü"nden söz ediyorlardı ve bu bir felsefe yapma kaynağı olarak Hıristiyanlığın terk edilmesini kapsıyor diye anlaşılıyordu. Özelde, tam da Tanrı'ya ulaşma olasılığı sorgulanıyordu. *Cogito ergo sum* mantığına göre, Tanrı insan bilincindeki bir öğe haline indirgenmişti; artık insan *sum*'unun nihai açıklaması olarak görülemezdi. Varoluşu sağlayan yaradan olarak, "Kendi kendine yeten Varlık" kendisini Beden Bulma, Kurtuluş ve lütfun gizeminde gösteren olarak da kalamazdı. Vahyin Tanrı'sı "Filozofların Tanrı'sı" olarak varolmaya devam etmemişti. Tüm geriye kalan Tanrı fikri, insan düşüncesiyle özgür araştırma için bir konu başlığıydı.

Bu şekilde, "kötülük felsefesi"nin temelleri de çöktü. Kötülük, gerçekçi bir anlamda, ancak iyilikle ilgili olarak, özelde de Tanrı, üstün Tanrı ile ilgili olarak varolabilir. Bu Yaratılış Kitabı'nın sözünü ettiği kötülüktür. İlk günah bu bakış açısından anlaşılabilir, aynı şekilde bütün kişisel günahlar da. Bu kötülük Çarmıha Gerilmiş İsa ile affettirildi. Daha kesin söylemek gerekirse, insan İsa'yı kurtarmaya çalışarak Tanrı'nın yaşamına katıldı ve kurtarıldı. Bütün bunlar, bütün Kurtuluş tarihinin draması, Aydınlanma dikkate alındığı sürece yok oldu. İnsan tek başına kaldı: kendi tarihinin ve kendi uygarlığının yaratıcısı olarak tek başına; neyin iyi neyin kötü olduğuna karar veren kişi olarak, *etsi Deus non daretur* olarak varolacak ve çalışacak biri olarak tek başına, Tanrı olmasa bile.

İnsan Tanrı olmadan neyin iyi neyin kötü olduğuna kendi başına karar verebilirse, bir grup insanın yok edilmesine de karar verebilir demektir. Örneğin, III. Reich döneminde demokratik araçlarla iktidara gelenler tarafından ırkçı ilkelere dayanan Nasyonal Sosyalist ideolojinin kötü ruhlu programlarını hayata geçirmek amacıyla yalnızca kendi güçlerini kötüye kullanacak şekilde bu tür kararlar alınmıştı. Sovyetler Birliği'nde ve Marksist ideolojiye tabi olan diğer ülkelerde Komünist Parti tarafından da benzer kararlar alınmıştı. Yahudilerin ve Çingeneler, Ukraynalı köylüler, Rusya, Beyaz Rusya ve Uralların ötesinde Ortodoks ve Katolik papazlar gibi başka grupların yok edilmesi de bu bağlamda gerçekleşmişti. Aynı şekilde, rejime "uygun olmayan" herkese zulmedildi. Örneğin, 1939 Eylül'ünün eski muharipleri, II. Dünya Savaşından sonra Polonya'da Nasyonal Ordunun askerleri ve Marksist ideoloji ya da Nazi ideolojisini paylaşmayan aydınlar sınıfından kişiler. Normalde, bu fiziksel anlamda, bazen de ahlaksal anlamda yok etme anlamına geliyordu: kişinin kendi haklarını kullanması az ya da çok engelleniyordu.

Bu noktada, günümüzde hiç olmadığı kadar ivedi olan trajik bir soru bakımından sessiz kalamayız. Kötülük ideolojileri üzerinde kurulmuş rejimlerin çöküşü söz konusu ülkelerde az önce

sözünü ettiğimiz yok etme biçimlerini de sona erdirdi. Bununla birlikte, hâlâ gebe kalınan ama doğmamış insanların yasal olarak yok edilmesi söz konusu. Bu örnekte, bu yok etme kararı toplum ve bütün insanlık için sivil ilerleme fikrini uyandıran, demokratik olarak seçilmiş parlamenterlerce alınıyor. Tanrı yasasının olmamasının diğer vahim ihlalleri de.

Örneğin, Avrupa Parlamentosunun eşcinsellerin evlat edinme hakkına sahip alternatif bir aile tipi olarak kabul edilmesi yönündeki güçlü baskısını düşünüyorum. Bunun hemen anlaşılmayan, daha gizli, belki insana ve aileye karşı insan haklarını istismar etme niyeti olan başka bir kötülük ideolojisinin işi olup olmadığını sormak uygun, hatta gereklidir.

Bütün bunlar niçin oluyor? Bu Aydınlanma sonrası ideolojilerin kökü ne? Yanıt basit: Tanrı Yaradan olarak, sonra da neyin iyi neyin kötü olduğunu belirleme kaynağı olarak reddedildiği için oluyor. Nihayetinde bizi insan yapan şey, yani "verilmiş bir gerçeklik" olarak insan doğası fikri reddedildiği için oluyor; onun yerini özgürce oluşturulmuş ve koşullara göre özgürce değiştirilebilen bir "düşünce ürünü" almış durumda. Bu sorunun dikkatlice incelenmesinin bizi Descartes'ın değişim noktasının ötesine götürebileceğine inanıyorum. İyi ve kötü hakkında rasyonel olarak konuşmayı istiyorsak, Aziz Thomas Aquinas'a, yani varlık felsefesine geri dönmemiz gerekir. Örneğin, fenomonolojik yöntemle, ahlak lılık, din ya da basitçe insan olma deneyimlerini inceleyebilir ve bunlara dayanarak bilgimizi önemli ölçüde zenginleştirebiliriz. Yine de bütün bu analizlerin dolaylı olarak Mutlak Varlık gerçekliğini, aynı zamanda insan olma, yani bir yaratık olma gerçekliğini varsaydığını da unutmamalıyız. Bu tür "realist" ön varsayımlardan yola çıkarsak sonunda kendimizi bir boşlukta buluruz.

AVRUPA TARİHİNDE KÖTÜLÜĞÜN ÖNÜNE ÇEKİLEN SINIR

Kötülüğün kimi zaman her şeye gücü yeter ve dünya üzerinde mutlak hakimiyete sahip görünüyor. Sizce kötülüğün geçemeyeceği bir eşik var mı?

Kötülüğün ideolojilerine dair şahsi deneyimlerim oldu. Bu deneyimler belleğimde silinmez bir şekilde sabit duruyorlar. İlki, Nazizmdi. O yıllarda görebileceklerimiz yeterince korkunçtu. Bununla birlikte Nazizmin birçok yönü o evrede hâlâ gizliydi. Avrupa'da şiddetle devam eden kötülüğün bütününü herkes görmüyordu, o kötülüğün merkez yerinde olan bizler bile. Kötülüğün büyük patlayışının içine çekilmiştik tamamen ve o kötülüğün gerçek doğasını ancak yavaş yavaş fark etmeye başlamıştık. Bundan sorumlu olanlar yaptıkları kötülükleri dünyanın gözünden gizlemek için Çok uğraşıyorlardı. Hem savaş sırasında Naziler hem de daha sonra Doğu Avrupa'da Komünistler yaptıklarını kamuoyundan saklamaya çalıştılar. Uzun bir süre boyunca Batı, Yahudilerin yok edilmesine inanmaya razı olmadı. Ancak daha sonrasında bu tam olarak açığa çıktı. Polonya'da bile Nazilerin neler yapmış ve neler yapmakta olduklarını tam olarak bilmiyorduk, Sovyetlerin Katyn'de neler yapmış olduğunu da; sınır dışı edilenlerin dehşet verici trajedisi de ancak kısmen biliniyordu.

Daha sonra, savaş bittiğinde, kendi kendime düşündüm: Tanrı, Nazizmin on iki yıl boyunca varlığını sürdürmesine izin vermişti; on iki yılın ardından da sistem dağılmıştı. Açıkçası, Tanrı'nın takdirinin bu tür bir deliliğe yüklediği sınırdı bu. Gerçekte, olanlar delilikten daha da kötüydü - Konstanty Michalski'nin yazdığı gibi bu "canavarlık"tı.*(2) Bununla birlikte, gerçek şu ki Tanrı'nın takdiri bu canavarca şiddetin sadece o on iki yıl boyunca kendini göstermesine izin vermişti. Komünizm ise daha uzun bir süre varlığını sürdürdü; yine o zamanlar düşünüyordum: hâlâ daha fazla gelişme olasılığı olduysa, bütün bunların bir anlamı olmalıydı.

1945 yılında, savaşın sonunda, Komünizm çok sağlam ve son derece tehlikeli görünüyordu - daha önce hiç olmadığı kadar. 1920 yılında Komünistlerin Polonya'yı ele geçirebileceği ve Batı Avrupa'nın içlerine ilerleyip dünyada hakimiyet kuracağı şeklinde derin bir izlenime sahiptik. Gerçekte elbette bu hiç gerçekleşmedi. "Vistula'daki mucize," yani, Kızıl Orduya karşı savaşta Pilsudski'nin zaferi, o Sovyet amaçlarının önünü kesti. Bununla birlikte, 1945 yılında Nazizme karşı alman zaferden sonra, Komünistler yeniden güçlendiklerini hissettiler ve utanmadan dünyayı ya da en azından Doğu Avrupa'yı fethetmeye kalkıştılar. İlk başta, bu Kıta Avrupa'sının, 1945 Şubatında Yalta'da yapılan anlaşmaya göre, farklı etki alanlarına bölünmesine yol açtı. Komünistler bu anlaşmaya sahte bağlılık gösterdiler; aslında anlaşmayı çeşitli şekillerde ihlal ettiler, özellikle de hem Avrupa hem de dünyanın diğer yerlerindeki ideolojik istila ve politik propagandaları yoluyla. O zamanlar bile, Komünist hakimiyetin Nazi işgalinden çok daha uzun süreceğini biliyordum. Ne kadar daha uzun? Bunu tahmin etmek çok zordu.

Bu kötülüğün bir biçimde dünya ve insanlık için gerekli olduğu şeklinde bir duygu taşıyordum. Aslında, belli bazı somut durumlarda, kötülüğün bir şekilde yararlı olduğu görülebilir, iyilik için fırsatlar yarattığı sürece. Johann Wolfgang von Goethe değil miydi kötülüğü daima kötülüğü isteyen ve daima iyiliğe ulaşan bu kuvvetin bir parçası" olarak tanımlayan?*(3) Aziz Pavlus, kendi adına, şunu söyler: "Kötülüğe yenilme, kötülüğü iyilikle yen" (Romalılar 12:21). Bununla birlikte, kötülüğe tepki olarak daha büyük bir iyilik meydana getirmenin yolu budur.

Avrupa tarihinde kötülüğün önüne çekilen sınırı vurgulamak istiyorsam, bu sınırı iyiliğin o tarihte, son yüzyılın ve bütün bin yılın gidişatında açığa çıkmış olan Tanrısal iyilik ve insanın iyiliğinin meydana getirdiği sonucuna varmalıyım. Yine de şahsen yaşamış olduğum kötülüğü unutmak pek mümkün değil; o kötülük ancak bağışlanabilir. Peki, herhangi bir kötülükten daha büyük olan bir iyiliğe götürmeyecekse bağışlamak ne anlama geliyor? Şu da unutulmamalı ki, bu iyiliğin temelleri sadece Tanrı'dadır. Tanrısal iyilik tarafından kötülüğün önüne çekilen sınır bütün insanlık tarihine, özellikle de Avrupa tarihine, İsa'nın çalışmasıyla girmiştir. Bu yüzden, İsa'yı insanlık tarihinden ayırmak imkansızdır. Polonya, Varşova Zafer Meydanı'na ilk ziyaretimde de tam olarak bunu söylemiştim. İsa'yı ülkemin tarihinden ayırmanın imkansız olduğunu ifade etmiştim. Onu başka herhangi bir ülkenin tarihinden ayırmak mümkün mü? Onu Avrupa'nın tarihinden ayırmak mümkün mü? Aslında, ancak O'nda, bütün uluslar ve bütün insanlık "umut eşiğini aşabilir"!

KÖTÜLÜĞÜN ÖNÜNE ÇEKİLEN TANRISAL SINIR OLARAK KURTULUŞ

Kötülüğün önüne çekilen konuşmuş olduğumuz bu sınırı kesin biçimde nasıl anlayacağız? Bu sınırın özü nedir?

Kötülüğün önüne çekilen sınırdan söz ederken, Öncelikle Tanrı Takdiri'nin 20.yüzyılın kurulan kötü totaliter sistemlerin, yani Nasyonal Sosyalizm ve Marksist Komünizmin Önüne çektiği tarihsel sınırı düşünüyorum. Yine de bu noktada teolojik bir doğası olan daha başka yansımalarını keşfetmek istediğimi görüyorum. Basit bir şekilde bir "tarih teolojisi" olarak tanımlanan şeyi kastetmiyorum. Daha çok, İsa'yı kurtarmaya çalışma yoluyla üstesinden nasıl gelinebileceğini keşfetmek için, kötülüğün köklerini analiz eden daha derin bir teolojik düşünceyi kastediyorum.

Kötülüğün önüne kesin bir sınır çekebilecek olan, Tanrı'nın kendisidir. O, adaletin özüdür; çünkü, yansız bir duruca mükemmel biçimde yakışacak bir tarzda iyiliği ödüllendiren ve kötülüğü cezalandıran O'dur. Burada ahlaksal kötülükten, günahtan söz ediyorum. Cennet Bahçesinde yargılayan ve cezalandıran Tanrı ile karşılaşır. Yaratılış Kitabı'nda ilk anne babamıza günahlarından sonra verilen ceza ayrıntılarıyla anlatılır (Yaratılış 3:14-19). Onların cezaları da bütün insanlık tarihine yayılmıştır. İlk günah, miras bırakılan bir koşuldur. Aslında, insanın doğuştan gelen günahkârlığını, onun iyilik yerine kötülüğe olan kökten eğilimini gösterir, İnsanda kendi varlığının kırılganlığıyla, psikofiziksel kırılganlığıyla, el ele giden doğuştan bir ahlaksal zayıflık vardır. Bu kırılganlığa da Kutsal Kitap'ta ilk sayfalardan itibaren günahın cezası olarak gösterilen çok sayıda ıstırap eşlik eder.

İnsanlık tarihi en başından beri Tanrı'nın kötülüğün önüne çektiği sınırla işaretlendiği söylenebilir. İkinci Vatikan Konsili'nde Papalık Tüzüğü *Gaudium et Spes'*te bu konu hakkında çok şey söylendi. Çağdaş dünyada insanın yerine ilişkin olarak o belgede anlatılan giriş bölümünden alıntı yapmak yararlı olacak. Bu alıntıyı günah ve insanın günahkârlığı hakkındaki bir özetle sınırlayacağım:

İnsan kendi kalbine baktığında yanlış olana ve iyi Yaradan'ından kaynaklanması mümkün olmayan birçok kötülüğe doğru çekildiğini görür. Çoğu kez, kendi kaynağı olarak Tanrı'yı kabul etmeyi reddeden insan ayrıca kendi nihai amacıyla bağ kurması gereken ilişkiyi de bozmuştur; aynı zamanda hem kendi içinde hem de kendisiyle diğer insanlar ve bütün yaratıklar arasında hüküm sürecek doğru düzeni de bozmuştur. Bu nedenle, insan kendi içinde bölünmüştür. Sonuç olarak, insanın hem bireysel hem de sosyal olarak bütün hayatı bir mücadele, üstelik iyiyle kötü, aydınlıkla karanlık arasındaki dramatik bir mücadele olarak kendini gösterir. İnsan kendi başına kötülüğün saldırılarının üstesinden gelemediğini görür, böylece herkes kendisini sanki zincirlerle bağlıymış gibi hisseder. Ama İsa insanı kendi içinde yenileyerek ve onu günahın kölesi olarak tutan "bu dünyanın egemeni'ni dışarı atarak (Yuhanna 12:31) Özgür bırakmış ve güçlendirmiştir. Çünkü günah insanı alçaltmış, onu ulaşacağı bütünlükten uzaklaşmaya mecbur etmiştir. İnsanın yaşadığı hem yüce çağrı hem de büyük perişanlık bu vahyin ışığında nihai açıklamasını bulur.

O halde, yukarıda alıntılanan pasajdaki fikirleri düşünmeden "kötülüğün önüne çekilmiş sınır"dan söz etmek imkansız. Tanrı bizi kötülükten korumaya ve kurtarmaya gelmiştir ve İsa'nın doğuşundan önceki haftalarda sevinçle kutladığımız Tanrı'nın bu gelişi, bu "Varış" gerçekten kurtarıcıdır. Tanrı'nın kendisi tarafından kötülüğün çeşitli biçimlerinin önüne çekilen sınırları Kurtuluşun gizemine gönderme yapmaksızın düşünmek imkansız.

Kurtuluş gizemi farklı biçimlerde insanların ilişkilerinde sürekli kendini tekrarlayan tarihsel kötülüğe yanıt olabilir mi? Bu günümüzün kötülüğünün yanıtı mıdır aynı zamanda? Öyle görünüyor ki, toplama kamplarının, gaz odalarının, polisin zalimliğinin, topyekûn savaşın ve baskıcı rejimlerin kötülüğü, diğer şeylerin yanı sıra sistematik olarak Çarmıhın verdiği mesajla çelişiyor ve diyebilirim ki böyle bir kötülük herhangi bir iyilikten daha güçlüdür. Yine de totaliter sistemlerin eziyetlerine ve inanç dolayısıyla yapılan zulümlere katlanmış olan halklar ve ulusların tarihine daha yakından bakarsak, bunun kesinlikle İsa'nın Çarmıhının utkulu varlığının en açıkça kendini gösterdiği yer olduğunu görürüz. Böylesine dramatik bir zemin karşısında, bu varlık çok daha çarpıcı bile olabilir. Sistematik kötülüğe maruz kalanlar için, bir ruhsal kendini koruma kaynağı ve bir zafer vaadi olarak geriye yalnızca İsa ve onun Çarmıhı kalır. Auschwitz'de toplama kampında Maximilian Kolbe'nin fedakârlığı kötülüğe karşı bir zafer işareti olmamış mıydı? Aynı şey Birkenau'nun gaz odasında ölen, böylece başka birçok Yahudi'nin kaderini paylaşan Husserl ekolünden büyük düşünür Edith Stein için de söylenemez mi? Sıklıkla birlikte anılan bu iki figürün yanı sıra, İsa'nın çarmıha gerilmesine ve yükselmesine tanık olmanın gücü için tutsak arkadaşları arasında trajik tarihte öne çıkan daha kaç kişi var?

İsa'nın Kurtuluşunun gizeminin hayatımızda derin kökleri vardır. Çağdaş yaşam genelde teknolojik bir uygarlıktır, ama gizem İkinci Vatikan Konsilinin bize hatırlattığı gibi etkili bir işaret bırakır:

Bu uğursuz durumun üstesinden nasıl gelinebileceği sorusuna Hıristiyanlar insanın her gün kibir ve aşırı kendini sevmeyle tehlikeye atılan bütün bu etkinliklerinin Çarmıh ve İsa'nın dirilişiyle arındırılması ve mükemmelleştirilmesi gerektiği yanıtını verirler.

İsa tarafından kurtarılan ve Kutsal Ruh tarafından yeni bir yaratık haline getirilen insan, Tanrı'nın yarattıklarını sevebilir ve aslında sevmelidir; onları Tanrı'dan almıştır ve onlara Tanrı'nın elinden geliyor gibi bakar ve saygı duyar. İnsan bütün bu şeyler için kendi ilahi bağışlayıcısına teşekkür eder, onları kullanır ve onlardan bir yoksulluk ve Özgürlük haliyle keyif alır; böylece, sanki hiçbir şeye sahip değilken her şeye de sahipmiş gibi dünyanın gerçek sahibi haline getirilir.*(4)

Tüzük *Gaudium et Spes'*in bütününün aşağıdaki belgenin başladığı dünya tanımının bir açıklaması olduğu söylenebilir: Bu yüzden Konsilin düşündüğü dünya bütün insan ailesidir ve onu saran her şey bağlamında görülür: İnsanlık tarihinin tiyatrosu, o tarihin sancıları, zaferleri ve başarısızlıklarının işaretlerini taşıyan dünyadır. Hıristiyan vizyonunun oluştuğu ve çarmıha gerilen ve kötü olanın boğazındaki elini kırmak için göğe yükselen İsa tarafından günaha köle olmaktan kurtarılmış olan o vizyonu yaratanın sevgisiyle sürdürüldüğü dünyadır; böylece Tanrı'nın planına göre yeniden oluşturabilir ve varacağı yere vardırılabilir.

Çok önemli sözcükler - Çarmıh, Diriliş ve Paskalya Gizemi - *Gaudium et Spes'*te defalarca görülür. Bu üç sözcük de aynı şeye işaret eder: Kurtuluş. Dünya Tanrı tarafından kurtarılır. Skolastikler *status nuturae redemptae'*den - kurtarılmış doğa halinden - söz ederlerdi. Konsil "Kurtuluş" sözcüğünü pek kullanmamasına rağmen, sıklıkla o fikri uyandırır. Konsilin dilinde Kurtuluş, Diriliş'te Paskalya Gizeminin doruk noktası olarak anlaşılır. Bu seçim için bir neden var mıydı? Doğu teolojisini daha iyi öğrendiğimde, bu Konsil vizyonunun temelinde yatan önemli ekümenik karakteri daha iyi anladım. Diriliş konusuna yapılan ısrarlı vurgu, Hıristiyan Doğunun

büyük pederlerinin ruhsallığının tipik bir ifadesiydi. Kurtuluş kötülüğün önüne çekilen Tanrısal sınırı gösteriyorsa, bu tek bir nedenden ötürüdür: Çünkü bu şekilde kötülüğün iyilikle, nefretin sevgiyle, ölümün dirilişle kökten bir şekilde üstesinden gelinir.

KURTULUŞUN GİZEMİ

Bu düşünceler ışığında, insan Kurtuluşun doğasına ilişkin tam bir açıklama aramaya zorlanıyor. İnsanın saplanıp kaldığı iyilikle kötülük arasındaki savaş bağlamında Kurtuluş tam olarak nedir?

Bazen bu savaş bir terazi imgesi kullanılarak ifade edilir. Bu sembol çerçevesinde, Tanrının, Oğlu'nun Çarmıhtaki fedakârlıkla, iyilik tarafında sınırsız bir değere sahip kefarete yer verdiğini, böylece iyiliğin daima eninde sonunda hakim geleceğini söyleyebiliriz. Lehçe'de, "Kurtarıcı" için kullanılan sözcük *Odkupiciel* sözcüğüdür; "yeniden ele geçirmek, yeniden kazanmak" anlamına gelen *odkupic* fiilinden türemiştir. Benzer şekilde, Latince *Redemptor* terimi de *redimere* (yeniden ele geçirmek, yeniden kazanmak) fiiliyle ilişkilidir. Bu etimolojik analiz, bizi Kurtuluş gerçeğini daha iyi anlamaya götürebilir.

Bağışlama ve aklama kavramları da bununla yakından ilişkilidir. Her iki terim de İncil'in diline aittir. İsa, insanın oğlunun işleme gücüne sahip olduğunu ısrarla vurgulayarak günahları bağışlamıştı. İnsanlar onun önüne bir felçliyi getirdiğinde, söylediği ilk şey şu olmuştu: "Oğlum, günahların bağışlandı" (Markos 2:5); çok geçmeden eklemiştir: "Kalk, döşeğini topla ve eve git" (Markos 2:11). Bunu yaparken, dolaylı olarak günahın fiziksel felçten daha büyük bir kötülük olduğuna işaret etmiştir.

Dirilişten sonra da, On İki Havari'nin toplandığı Üst Odada ilk kez göründüğünde, ellerindeki ve böğründeki yaraları onlara göstermiş, onların üzerine üfleyerek şöyle demiştir: "Kutsal Ruh'u alın. Kimin günahlarını bağışlarsanız, bağışlanmış olur. Kimin günahlarını bağışlamazsanız bağışlanmamış kalır" (Yuhanna 20:22-23). Bu şekilde, sadece Tanrı'nın sahip olduğu günahları bağışlama gücünün Kilise'ye verilmiş olduğunu açığa vurmuştur. Aynı zamanda, günahın insanın kurtarılması gereken en büyük kötülük olduğunu yeniden doğrulamıştır ve bu kurtarmayı meydana getirme yeteneğinin İsa'nın kurtuluş kabilinden ölümü ve Büyük Çilesiyle kiliseye emanet edildiğini göstermiştir.

Aziz Pavlus, aynı gerçeği aklama kavramı yoluyla daha derinlemesine ifade eder. Havariler'in Mektuplarında, özellikle de Romalılar ve Galatyalılar'a yazılanlarda, aklama öğretisi polemik bir yan anlam bile kazanır. Pavlus, Eski Ahit araştırmasında çok deneyimli olan Ferisiler ekolündendir ve Yasanın aklanma kaynağı olduğu şeklindeki inançlarına meydan okur. Gerçekte, insanın Yasayla emredilen eylemler aracılığıyla aklanmadığını tasdik eder - özellikle sonradan büyük önem atfedilen ritüel karakterin çok sayıda emrini gözlemleyerek değil. Aklanmanın kaynağı İsa inancındadır (Galatyalılar 2:15-21). Kurtuluşa olan inancıyla İsa tarafından başarılan, günahlarından tövbe eden, dönüştürülen ve Babası olarak Tanrı'ya geri dönen günahkâr insan her defasında aklayan çarmıha gerilen İsa'dır. Bu nedenle, bir bakış açısına göre, aklama kavramı Kurtuluş gizemi bağlamının daha derin bir ifadesidir. Tanrı önünde aklanmak için, insanın çabası yeterli değildir; İsa'nın fedakârlığından sel gibi akan lütuf da gereklidir. Yalnızca İsa'nın Çarmıhta öldürülmesi Tanrı önünde insanın erdemliliğini yeniden kazandırma gücüne sahiptir.

İsa'nın Dirilişi, Tanrı tarafından Kurtuluşun gizemiyle tarihe katılan iyilik ölçütünün insanoğlunun hakikatine tam olarak karşılık gelmeye yeterli olduğunu açıkça gösterir. Paskalya Gizemi bu yüzden Tanrı tarafından yaratılmış dünyadaki insanın varlığının kesin ölçütü haline gelir.

Bu gizemde, sadece eskatolojik gerçek, yani İncil'in tamlığı ya da Sevindirici Haber, bize açıklanmakla kalmaz. Aynı zamanda, dünyevi boyutunda insanın varlığının bütününü aydınlatacak bir ışık da saçar ve bu ışık daha sonra yaratılmış dünyaya yansıtılır. İsa, Dirilişi yoluyla, yaratılış işini, özellikle de insanın yaratılışını, tabir caizse "aklamış"tır. İnsanlık tarihinin başlangıcında Tanrı tarafından niyetlenilen iyiliğin "tam ölçütü"nü açığa vurması anlamında onu "aklamıştır." Bu ölçüt yalnızca yaratılışta onun sağladığı, sonra da günah yoluyla insanın tehlikeye attığı şey değildir; asıl planın daha yüksek bir şekilde gerçekleştiği bol bir ölçüttür (Yaratılış 3:14-15). İsa'da, insan Oğul'da oğul ve Tanrı'nın ihtişamının kusursuz ifadesi olarak yeni bir yaşama çağrılır. Aziz Irenaeus'un sözleriyle, *gloria Dei vivens homo* - Tanrı'nın ihtişamı tamamen canlı olan insanda anlaşılır.*(5)

KURTULUŞ: İNSANA BİR GÖREV OLARAK VERİLEN ZAFER

Öyleyse kurtuluş, bağışlama ve aklama Tanrı'nın bize olan sevgi ve merhametinin ifadeleri. Kurtuluş'un gizemi ile insanın özgürlüğü arasındaki ilişki nedir? Kurtuluşun ışığında, kendi özgürlüğümüzü tam olarak hayata geçirmek için seçmemiz gereken yolu nasıl bulacağız?

Kurtuluş'un gizeminde, İsa'nın kötülüğe karşı zaferi sadece kişisel yararımız için değil, aynı zamanda bir görev olarak bize verilir. Bu görevi İsa'yı rehber alarak kendimiz üzerinde bilinçli bir şekilde çalışarak içsel yaşam yoluna çıkarken kabul ederiz. İncil bizi tam da bu yolu izlemeye çağırır. İsa'nın "Ardımdan gelin!" çağrısı İncil'in birçok sayfasında tekrarlanır ve farklı insanlara hitap edilir - sadece İsa'nın Havarileri olmaya çağırdığı Celileli balıkçılara değil (Matta 4:19, Markos 1:17, Yuhanna 1:43), aynı zamanda Sinoptik İncil'lerdeki zengin gence de (Matta 19:16-22, Markos 10:17-22, Luka 18:18-23.) İsa'nın onunla sohbeti bizim çeşitli bakış açılarından, örneğin Veritatis Splendor'da yazdığım gibi, sürekli geri dönmemiz gereken başlıca metinlerden biridir.

"Ardımdan gelin!" çağrısı Kurtuluş'un gizeminin iç dinamiğinin bizi götüreceği yola çıkmaya bir davettir. Bu, "İsa'nın ardından gitmek" ile ilgili üç evre hakkında, içsel hayat ve mistik deneyim hakkındaki yazılarda sıkça görülen öğreti tarafından işaret edilen yoldur. Bu üç evreye bazen "yollar" denir. Arınma yolu, aydınlanma yolu ve birleşme yolundan söz ederiz. Gerçekte, bunlar birbirinden ayrı yollar değildir, İsa'nın, bir zamanlar İncil'de o genç adamı çağırdığı gibi herkesi çağırdığı aynı yolun üç yönüdür.

Genç adam, "Öğretmenim, sonsuz yaşama kavuşmak için nasıl bir iyilik yapmalıyım?" diye sorduğunda, İsa ona şu yanıtı verir: "Yaşama kavuşmak istersen, O'nun buyruklarını yerine getir" (Matta 19:16-17). Genç adam, "Hangi buyrukları?" diye sormaya devam edince, İsa ona sadece On Emir'in başlıca buyruklarını, özellikle kişinin komşusuyla ilişkileriyle ilgili "ikinci tablet" denen tabletteki buyrukları hatırlatır. İsa'nın öğretisinde elbette bütün emirler her şeyden önce Tanrı'yı ve komşunu kendin gibi sev emrinde özetlenir. Bir soruya yanıt olarak Kutsal Yasa uzmanına açıkça söyler (Matta 22:34-40; Markos 12:28-31).. Gereği gibi anlaşılmış emirlere uyma arınma yoluyla eşanlamlıdır: çeşitli kisveleri altında günahı, ahlaksal kötülüğü yenmek anlamına gelir. Bu da yavaş yavaş içsel bir arınmaya götürür.

Aynı zamanda değerleri keşfetmemizi de sağlar. Bu yüzden de arınma yolunun organik olarak aydınlanma yoluna götürdüğü sonucuna varırız. Değerler varoluşu aydınlatan ışıklardır ve biz kendi yaşamlarımız üzerinde çalıştığımızda onlar ufukta hiç olmadığı kadar parlak bir şekilde ışıldar. Dolayısıyla, temelde arındırıcı bir anlama sahip olan emirlere uymayla yan yana erdemler geliştiririz. Örneğin, "Adam Öldürme!" emrine uyarken, çeşitli yönlerinde yaşamın değerini keşfeder ve yaşama duyulan çok derin saygıyı öğreniriz. "Zina yapma!" emrine uyarken, saflık erdemini kazanırız, bu da insan bedeninin, erkekliğin ve kadınlığın keyfi güzelliğine dair daha büyük bir farkındalığa varacağımız anlamına gelir. Bu keyfi güzellik eylemlerimiz için bir ışık haline gelir. "Yalan yere tanıklık etme.'" emrine uyarken, dürüstlük erdemini öğreniriz.

Bu yalnızca bütün yalanlar ve iki yüzlülükleri hayatımızdan çıkarmakla kalmaz, aynı zamanda içimizde bütün eylemlerimize rehberlik eden bir tür "dürüstlük içgüdüsü" de geliştirir. Bu dürüstlükle yaşayarak kendi insanlığımızda doğamıza eş bir dürüstlük kazanırız.

Böylece içsel hayatta arınma evresinden yavaş yavaş aydınlanma evresine geçilir. Zaman geçtikçe, Öğretmenimiz İsa'nın ardından gitmekte ısrarlı olursak, günaha karşı mücadele de sırtımızda daha az yük hissederiz ve bütün yaratılışa yayılan Tanrısal ışıktan çok daha büyük bir haz alırız. En önemlisi budur, çünkü - bu dünyada risk belli bir düzeyde her zaman varolmasına karşın - günah riskine karşı sabit bir içsel baskı durumundan kurtulmamıza, bu sayede de yaratılmış dünyanın bütünü içinde hiç olmadığı kadar büyük bir özgürlükle ilerlememize olanak tanır. Bu aynı özgürlük ve basitlik karşı cins de dahil olmak üzere diğer insanlarla ilişkilerimizi karakterize eder. İçsel ışık eylemlerimizi aydınlatır ve bize Tanrı'nın elinden çıkan yaratılmış dünyadaki iyi olan her şeyi gösterir. Böylece arınma yolu, sonra da aydınlanma yolu birleşme yolu olarak bilinen yola organik bir giriş oluşturur. Bu ruhun Tanrı'yla özel bir birleşme deneyimi yaşadığı içsel yolculuğun son evresidir. Bu birleşme Tanrısal Varlığın düşünülmesinde ve artan bir yoğunlukla kendisinden akan sevgi deneyiminde gerçekleşir. Bu şekilde biz her nasılsa ölümün ve mezarın ötesinde, ebediyette bizim olması alnımıza yazılmış olan şeyi bekleriz. Ruhsal hayata en büyük Öğretmeni İsa, kendi okulunda yetişmiş herkesle birlikte, bu hayatta bile Tanrı'yla birleşme yoluna girebileceğimizi öğretir.

Dogmatik Tüzük *Lumen Gentium'*da şöyle denir: "İsa, ölüme boyun eğen, bunun için de Tanrı'nın çok yükselttiği (Filipililer 2:8-9) İsa onun âleminin ihtişamına girdi. Her şey ona tabidir, O kendisini ve yaratılmış her şeyi Baba'ya tabi kılana kadar, böylece Tanrı her şeyde olabilir (1. Korintliler 15:27-28)" Açıkçası, Konsil İsa'nın muhteşem görevine katılmak anlamına geldiğini göstererek çok büyük bir ölçekte düşünüyor. Bununla birlikte, aynı zamanda bu sözcükler Tanrı'yla birleşmenin dünyevi yaşam sırasında nasıl başarılabileceğini anlamamıza da yardımcı olur. İsa tarafından gösterildiği gibi bu muhteşem yol kesinlikle "Tanrı'nın her şeyde olacağı" bir hale götürürse, dünyada yaşanabilecek Tanrı'yla birleşme deneyimine de aynı şekilde ulaşılır. Tanrı'yı her şeyde bulabiliriz ve her şey aracılığıyla onunla sohbet edebiliriz. Yaratılmış şeyler artık bir zamanlar olduğu gibi birer tehlike olmaktan çıkar bizim için, özellikle de hâlâ yolculuğumuzun arınma evresindeyken. Yaratılış ve özelde diğer insanlar sadece kendilerine Tanrı tarafından verilen gerçek ışıklarını yeniden kazanmakla kalmaz, tabir caizse Tanrı'nın bize kendisini göstermeyi buyurduğu biçimde bizi Tanrı'ya götürürler: Baba, Kurtarıcı ve Eş olarak.

ÖZGÜRLÜK VE SORUMLULUK

ÖZGÜRLÜĞÜN ADİL BİR ŞEKİLDE KULLANILMASINA DOĞRU

Köleleştirmenin doruk noktasına ulaştığı totaliter sistemlerin çöküşünden sonra, baskı altında kalmış vatandaşların önünde özgürlük olasılığı, başka bir deyişle kendileri için ve kendi başlarına karar verme olasılığı belirdi. Bu konuda birçok fikir ifade edildi. Temel soru şu: Bu özgür karar olasılıkları o sistemlerde ve o ideolojilerde iş başında olan kötülüğün gelecekte geri dönmesinden sakınılacak şekilde en iyi nasıl kullanılır?

Eğer o toplumlar totaliter sistemlerin çöküşünden sonra yeni bir özgürlük hissettilerse, halihazırda yeni bir temel soru ortaya çıkmıştır: o özgürlüğün gereği gibi kullanılması. Bu sorun hem bireyleri hem de toplumları etkiler: bu nedenle, bir tür sistematik çözüm gerektirir. Ben özgürsem, kendi özgürlüğümü iyi ya da kötü kullanabilirim. İyi kullanırsam, bunun sonucunda daha "iyi" olabilirim, ulaştığım iyiliğin de çevremdekiler üzerinde olumlu bir etkisi olur. Diğer yandan, özgürlüğümü kötü biçimde kullanırsam, kötülük hem benim içimde hem de çevremde kök salmaya ve yayılmaya başlar. Bugün içinde bulunduğumuz durumun tehlikesi, dikkatimizi özgürlüğü kullandığımızdaki etik boyuttan başka yöne çevirdiğimiz gerçeğine dayanır. Bugünkü durumda kamuoyunda yaygın bir destek bulan belli bir özgürlük kavramı, dikkati etik sorumluluklardan başka yöne çevirir. Bugün yalnızca özgürlük ilgi çekiyor. Çoğu kez şöyle söylenir: "Mesele özgür olmak, bütün sınırlardan ya da kısıtlamalardan kurtulmak, böylece gerçeğin çoğunlukla sırf kapris olduğu özel bir hükme göre davranmaktır. Bu fazlasıyla açık; böyle bir liberalizm ancak primitif olarak tanımlanabilir. Bununla birlikte etkisi potansiyel olarak harap edicidir.

Avrupa geleneklerinin, özellikle Aydınlanma döneminin geleneklerinin, bu özgürlüğün kullanımını düzenlemek için bir kriter ihtiyacı olduğunu fark ettiğini de hemen eklemeliyiz. Bununla birlikte, benimsenen bu kriter yarar ya da haz kadar adil iyilik kriteri (*bonum honestum*) olmamıştır. Burada, Avrupa düşüncesi geleneğindeki en önemli unsurlardan biriyle, artık biraz daha dikkat etmemiz gereken bir unsurla karşılaşıyoruz.

İnsanın eylemlerinde, farklı ruhsal yetenekler genellikle başlıca rolü iradenin oynadığı bir senteze yönelir. Dolayısıyla kişinin kendi ussallığı eylemlerine damgasını vurur. İnsanın hareketleri özgürdür ve aslında bu hareketler o kişinin sorumluluğuyla birbirine geçmiş durumdadır. İnsan belli bir iyiyi ister ve onu seçer; bunun sonucunda da kendi seçiminden sorumlu olur.

Hem metafiziksel hem de antropolojik olan bu iyilik vizyonunu arka plan olarak aldığımızda, uygun bir şekilde etik karakteri olan bir ayrım ortaya çıkar. Bu adil iyi (*bonum honestum*), yararlı iyi (*bonum utile*) ve keyif veren iyi (*bonum delec-tabile*) arasındaki ayrımdır. İyiliğin bu üç tipi, insanın eylemleriyle yakından ilişkilidir. İnsan bir eylemde bulunduğunda, eyleminin amacı haline gelen belli bir iyiyi seçer. Bir *bonum honestum* seçerse, amacı eyleminin hedefinin tam da özüne uyar, bu nedenle adil bir amaçtır. Diğer yandan seçiminin hedefi bir *bonum utile* olduğunda, bu hedef kişinin ondan edinebileceği yarardır.

Eylemin ahlaksal doğruluğu sorusu açık kalır; ancak yarar getiren eylem ve kullanılan araçlar adil olduğunda, kişinin amacının da adil olduğu söylenebilir. İşte, kesinlikle bu konuda Aristotelesçi-Thomist etik gelenek ve çağdaş yararcılık arasında bir boşluk belirmeye başlar.

Yararcılık ilkini ve iyinin, *bonum honestum'*un temel boyutunu bilmezlikten gelir. Yararcı antropoloji ve bundan doğan etik insanın temelde kendi çıkarına ya da ait olduğu grubun çıkarına yönelik olduğu inancından kaynaklanır. Eninde sonunda, insanın eylemlerinin amacı kişisel ya da ortak yarardır. *Bonum delectabile* konusuna gelince, bu elbette Aristotelesçi-Thomist gelenekte dikkate alınır. Bu düşünce akımının büyük savunucuları, kendi etik düşüncelerinde, adil bir iyiyi elde etmeye daima içsel bir hazzın - iyinin verdiği hazzın - eşlik ettiğinin tamamen farkındadırlar. Bununla birlikte, yararcı düşüncede, iyilik boyutu ve haz boyutu yerini avantaj ya da keyif arayışına bırakır. Bu düzende, Thomist düşüncenin *bonum delectabile'*si kendi içinde hem bir iyi hem de bir amaç olarak serbest bırakılmıştır. Yararcı vizyonda, insan eylemde bulunurken *honestum* bir yana başka her şeyden önce hazzı arar. İtiraf etmek gerekirse, Jeremy Bentham ya da John Stuart Mill gibi yararcılar amacın yalnızca his düzeyinde haz olmadığını vurgularlar, ruhsal hazlar da dikkate alınır. Bunların da "hazların hesaplanması" denen işte dikkate alınması gerektiğini söylerler. Onların düşünce biçimine göre, yararcı etiğin "normatif" ifadesini oluşturan da bu hesaplamadır; en büyük sayıda olanın en büyük mutluluğu. İster bireysel ister ortaklaşa, insanın bütün eylemleri bu ilkeye uymak zorundadır.

Yararcı etiğe yönelik bir tepki İmmanuel Kant'ın felsefesince ileri sürülmüştür. Könisberg düşünürü insanın eylemlerinin analizinde hazza öncelik vermenin tehlikeli olduğu ve ahlak doğruluğunun özünü tehdit ettiğini doğru bir şekilde gözlemlemiştir. Kant, önselci gerçeklik vizyonunda, iki şeyi, haz ve amaca uygunluğu sorgular. Bununla birlikte *bonum honestum* geleneğine geri dönmez. Onun yerine, insanın bütün ahlak doğruluğunu zorunlu bir karakteri olan önselci pratik zeka biçimlerine dayandırır. Ahlak kurallarına uygunluğun temelleri Kant'a göre aşağıdaki formülle ifade edilen kategorik zorunluluktur: "Sadece aynı zamanda evrensel bir yasa haline gelmesi gerektiğini isteyebileceğiniz bir davranış kuralına göre davran."*(6)

O halde, kişiye ahlaksal düzene gereken önceliğin verildiği ikinci bir kategorik zorunluluk vardır. Formül şöyle: "İnsanlığı, ister kendi şahsiyetinde ister başka birinin şahsiyetinde, daima sadece bir araç olarak değil, aynı zamanda amaç olarak ele alacağın şekilde davran." Bu biçimde, amaç ve araç Kant'ın etik düşüncesinde yeniden kendini gösterir; ama, birincil kategorilerden çok ikincil kategoriler olarak. Birincil kategori şahıs olur. Kant'ın çağdaş personalist etiğin temellerini attığı söylenebilir. Etik düşüncenin gelişimi perspektifinden bakıldığında, bu çok önemli bir adımdır. Yeni Thomistler de kendilerini Aziz Thomas'ın *bonum honestum, bonum utile, bonum delectabile* kavramına dayandırarak personalist ilkeyi benimsemişlerdir.

Bu sentetik sunumdan açıktır ki, özgürlüğün adil kullanımı sorusu iyi ve kötü konusundaki düşüncelerle yakından ilişkilidir. Bu, hem pratik hem de teorik bir bakış açısından zorlu bir sorudur. Etik, felsefenin ahlaksal iyi ve kötüyle ilgili bir dalıysa, o halde temel değerlendirme kriterini insan iradesinin temel özelliğinden, başka bir deyişle özgürlükten almak durumundadır. İnsan iyilik ve kötülük yapabilir, çünkü iradesi özgürdür, ama aynı zamanda hataya düşme özelliğine de sahiptir. İnsan ne zaman bir seçim yapsa, bu seçimi nesnel iyilik ya da yararcı avantaj olabilecek bir kriter

ışığında yapar. Kategorik zorunluluk etiğine göre, Kant insanın ahlaksal seçimlerinin mecburi karakterini doğru bir şekilde vurgulamıştır. Bununla birlikte, aynı zamanda kendisini bu seçimlere yönelik tek gerçek nesnel kriterden ayırmıştır: öznel mecburiyetin altını çizmiştir, ama ahlak kurallarının temelinde yatan şeyi, yani *bonum honestum'*u gözden kaçırmıştır. *Bonum delectabile* konusunda ise, Kant temelde bunu Anglo-Sakson yararcılarca anlaşıldığı biçimde ahlak kuralları âleminin dışında bırakmıştır.

Bu noktaya kadar iyi ve kötü teorisine ilişkin olarak gelişen bu tartışmanın bütünü ahlak felsefesine giriyor. Lublin Katolik Üniversitesi'nde bu sorunlar üzerinde çalışmaya yıllarımı adamıştım. Bu konu hakkındaki fikirlerimi ilk olarak Love and Responsibility, sonra The Acting Person adlı kitaplarda, son olarak da Original Unity of Man and Woman başlığı altında yayımlanmış olan Çarşamba İlmihalleri'nde bir araya getirdim. Lublin'deki etik seminerleri sırasında yapılan başka okumalar ve araştırmalar temelinde, bu sorunların birtakım çağdaş düşünürler için ne kadar önemli olduğunu görmeye başladım: Max Sxheler ve diğer fenomonolojistler, Jean-Paul Sartre, Emmanuel Levinas ve Paul Ricoeur; ayrıca, Vladimir Soloviev; Fyodor Dostoyevski'den söz etmeye zaten gerek yok. Bu antropolojik gerçeklik analizleriyle, insanın Kurtuluş isteğinin çeşitli görünümleri ortaya çıkar ve insan kurtuluşa ulaşacaksa, bir kurtarıcı ihtiyacı olduğuyla doğrulanır.

ÖZGÜRLÜK SEVGİ İÇİNDİR

Yakın tarih, özgürlüğün kötü kullanımına ilişkin çok sayıda trajik ve etkili kanıtı önümüze çıkarmıştır. Yine de hâlâ şu soruya olumlu bir yanıt verilmesi gerekiyor: özgürlük neye bağlıdır ve hangi amaca hizmet eder?

Bu noktada, geçmişte her zaman bir önem taşımışsa da 1989 yılındaki olaylardan beri daha da önemli hale gelen bir soruna değiniyoruz. İnsanın özgürlüğü nedir? Bu sorunun yanıtını Aristo'ya kadar takip edebiliriz. Aristo'ya göre, özgürlük iradenin doğruluk yoluyla gerçekleşecek bir özelliğidir. İnsana yapılacak bir görev olarak verilir. Doğruluk olmadan hiçbir özgürlük olmaz. Özgürlük etik bir kategoridir. Aristotle bunu başlıca rasyonel doğru temelinde inşa edilen *Nicomachean Ethics'*inde öğretir. Bu doğal etik Aziz Thomas tarafından Summa Theologiae'sinde tamamen benimsenmiştir. Dolayısıyla, *Nicomachean Ethics'*in artık Hıristiyan bir Thomist etik karakteristikleri edinmiş olan ahlak kuralları tarihinde önemli bir etkisi kalmıştır.

Aziz Thomas Aristotelesçi erdemler sisteminin bütününü kabul etmiştir, İnsanın özgürlüğünün ulaşacağı iyi kesinlikle erdemlerin iyisidir. Çoğunlukla, bu başlıca dört erdem denen şeye karşılık gelir: sağgörü, adalet, metanet ve itidal. Sağgörünün yol gösterici bir işlevi vardır. Adalet sosyal düzeni yoluna koyar. Diğer yandan, metanet ve itidal ise insanın içsel yaşamını disiplin altına alır: yani, insanın çabuk öfkelenirliği ve kösnüsü bakımından iyiyi belirler; *vis irascibilis* ve *vis concupiscibilis.* Dolayısıyla, *Nicomachean Ethics* açıkça gerçek bir antropolojiye dayanır.

Diğer erdemler farklı şekillerde daha alt sıralarda başlıca erdemler sistemi içinde yerlerini alırlar. İnsanın özgürlüğünün gerçekleşmesinin gerçekten dayandığı bu sistem geniş kapsamlı ve ayrıntılı olarak tanımlanabilir. Bir özet ya da *apriori* sistem değildir. Aristotle ahlaksal sübje deneyiminden yola çıkar. Aynı şekilde, Aziz Thomas da başlangıç noktasını ahlaksal deneyimde bulur, ama bunun aracılığıyla Kutsal Kitap'ta sunulan ışığı da arar. En büyük ışık, Tanrı'yı ve komşunu sev emrinden çıkar. Bu emirde, insanın özgürlüğü en bütün gerçekleşmesini bulur. Özgürlük sevgi içindir: onun sevgi yoluyla gerçekleşmesi kahramanca boyutlara bile ulaşabilir. İsa arkadaşları için, diğer insanlar için "kendi hayatını feda etmek"ten söz eder. Hıristiyanlık tarihinde, birçok insan farklı şekillerde komşuları için "kendi hayatlarını feda etmiş" lerdir ve bunu İsa'nın sağladığı örneğe uymak için yapmışlardır. Bu özellikle doğrudan Havariler zamanından günümüze kadar tanıklıkları Hıristiyanlığa eşlik etmiş olan şehitler durumu için doğrudur. 20. yüzyıl Hıristiyan şehitlerin büyük yüzyılıydı ve bu durum hem Katolik Kilise hem de diğer Kiliseler ve kilise cemaatleri için doğrudur.

Aristo'ya dönecek olursak, Nicomachean Ethics'in yanı sıra bize sosyal etik hakkında bir çalışma bıraktığını da eklemeliyiz. Bu eserin adı Politics. Bu eserde Aristo, politik hayatın somut stratejilerine ilişkin sorulara değinmeden, kendisini herhangi bir adil politik sistemin dayanması gereken etik ilkeleri tanımlamakla sınırlar. Katolik sosyal öğreti Aristo'nun *Politics'*ine çok şey borçludur ve çağdaş zamanlarda, işçi sınıfı sayesinde özel bir önem kazanmıştır. Papa XIII. Leo'nun 1891 tarihli muhteşem *Rerum Novarum* adlı tamiminden sonra, 20. yüzyılda sosyal arenada giderek kendisini gösteren birçok konu için can alıcı bir öneme sahip olan birkaç Bilgece belgeye daha

tanıklık etmiştir. Papa XI. Pius'un *Rerum Novarum'*un 40. yıldönümünü gösteren *Quadragesimo anno* adlı tamiminde, doğrudan işçi sınıfı sorununa değinir. *Mater el Magistra'da,* Papa XXIII. John kendi adına muazzam tarım sınıfı çalışanı sektörüyle ilgili olarak derinlemesine bir sosyal adalet tartışması ileri sürer; daha sonra, *Pacem in Terris* adlı tamiminde, Papa XII. Pius'un bazı önemli ifadelerinde halihazırda bulunan belli ilkeleri yeniden ele alıp daha fazla inceleyerek adil bir barış ve yeni bir uluslararası düzene yönelik temel kuralları tespit eder. VI. Paul Apostolik Mektubu *Octogesima Adveniens*'inde endüstri dalındaki işçi sınıfı sorununa geri dönerken *Populorum Progressio* adlı tamiminde bu gelişimin çeşitli öğelerini analiz eder. Bütün bu sorunlar İkinci Vatikan Konsili'nin Pederlerinin düşünceleri için önerilmiş ve Tüzük *Gaudium et Spes'*te özel bir ilgi görmüşlerdir. İnsa-nın görevinin temel fikrinden yola çıkarak bu Konsil belgesi bu görevin birçok farklı boyutunu teker teker analiz eder. Özelde, evlilik ve aile konusu üzerinde durur, kültürel sorunları ele alır ve hem ulusal hem de uluslararası olarak ekonomik, politik ve sosyal yaşamın karmaşık sorunlarına değinir. Ben de bu sorunların sonuncusuna *Sollicitudo Rei Socialis* ve *Centesimus Annus* adlı iki tamimle geri döndüm. Bununla birlikte, daha da öncesinde, bütün bir tamimi - *Laborem Exercens* - işçi sınıfına ayırmıştım. *Rerum Novarum'*un doksanıncı yılını göstermeyi amaçlayan bu belge yaşadığım suikast girişimi yüzünden daha sonra yayımlandı.

Bütün bu hakimane belgelerin merkezinde insan özgürlüğü teması yatar. Özgürlük insana yaradan tarafından bir armağan, aynı zamanda da bir görev olarak verilir. Özgürlük yoluyla, insan iyilik bakımından doğruyu kabul etmeye ve yerine getirmeye çağrılır. Kişisel yaşam ve aile yaşamında, ekonomik ve politik alanda, ulusal ve uluslararası arenalarda hakiki bir iyilik seçme ve sebep olma konusunda, insan kendi özgürlüğünü bu hakikatte oluşturur. Bu onun tarihin tanıklık ettiği olası sapmalardan kurtulmasını ya da bu sapmaların üstesinden gelmesini mümkün kılar. Bunlardan biri elbette Rönesans Machiavellizmiydi. Bunlara sınıfa (Marksizm) ya da ulusçuluğa (Nasyonal Sosyalizm, Faşizm) dayanan sosyal yararcılığın çeşitli biçimleri de dahildir. Bu iki sistem Avrupa'da çöktükten sonra, etkilenen toplumlar, özellikle de eski Sovyet bloğundakiler, liberalizm sorunuyla karşı karşıya kaldılar. Bu konu Centesimus Annus adlı tamimde ayrıntılı bir şekilde, Veritatis Splendor adlı tamimde de başka bir açıdan ele alınmıştır. Bu tartışmalarda, 19.yüzyılın sonunda özgürlük konusuna birtakım tamimler ayırmış olan XIII. Leo tarafından zaten ele alınmış olan çok eski sorunlar yeniden karşımıza çıkar.

Bu konu hakkındaki düşünce tarihini ana hatlarıyla hızla ele aldığımız bu bölümden de açıkça anlaşılacaktır ki, insanın özgürlüğü sorunu temel bir sorundur. Özgürlük iyiye ilişkin hakikatte hayata geçirildiği ölçüde gereği gibi adım alır. Ancak o durumda kendi özünde bir iyi olur. Özgürlüğün doğrulukla olan bağı kopar ve doğruluk özgürlüğe bağlanmaya başlanırsa, bu hesap edilemez boyutlar kazanabilecek tehlikeli ahlaksal sonuçlar için zemin oluşturur. Bu olduğunda, özgürlüğün kötüye kullanılması şu ya da bu şekilde bir totaliter sistem biçimi alan bir tepki uyandırır. Bu da 20. yüzyılda ve sonrasında, sonuçlarını yaşadığımız özgürlüğün yozlaşmasının bir başka biçimidir.

YAKIN TARİHTEN ALINACAK DERSLER

Sayın Papa, Polonya'nın ve diğer eski Doğu bloğu ülkelerinin tarihinde uzun ve zorlu bir dönemin (1939-1989) doğrudan tanığı oldunuz. Size göre, kendi anavatanınızın yaşadıklarından, özelde de o dönem boyunca Polonya Kilisesi'nin yaşadıklarından alınacak dersler nelerdir?

Totaliterciliğe karşı verilen elli yıllık mücadelede belli bir Tanrısal anlam yok değildi: o yıllarda, bütün bir nüfusun köleleştirilmesine karşı kendini savunma ihtiyacı ifade ediliyordu. Bu sadece negatif bakımdan anlaşılmamalıdır. İnsanlar yalnızca Polonya'nın yok edilmesini amaçlayan bir sistem olarak Nazizmi ve Doğu'dan empoze edilen baskıcı bir sistem olarak Komünizmi reddetmekle kalmamışlar, aynı zamanda direniş sürecinde oldukça pozitif idealler peşinde olmuşlardır. Bu düşmanca sistemlerin basitçe reddedilmesinden daha fazlası vardı. Aynı yıllarda insanların yaşadığı ve sadık kalmak istediği temel değerlerin yeniden bulunması ve güçlenişine de tanıklık edildi. Bu noktada hem nispeten kısa sürmüş bir Alman işgali döneminden hem de Polonya Halk Cumhuriyeti sırasında Komünist hakimiyetle geçen kırk yıl ve daha fazlasından söz ediyorum.

Bu süreç tamamen bilinçli miydi? Bir dereceye kadar içgüdüsel miydi? Birçok durumda, muhtemelen az ya da çok belli bir ölçüde içgüdüseldi. Polonyalılar rejime karşı direnişlerinde pek de öyle teorik savlara dayanan bir seçim yapmadılar, durum daha çok direnişten başka bir şey yapamayacakları bir durumdu. Her ne kadar aynı zamanda, direnişlerini motive eden dinsel ve sivil değerler hakkında daha derinlemesine düşünmeye sevk etse de bir içgüdü ya da sezgi meselesiydi; bu Polonya tarihinde daha önce bir dereceye kadar bilinmeyen bir şeydi.

Bu noktada Roma'daki araştırmalarım sırasında genç bir Flaman papaz olan bir arkadaşımla yaptığım bir konuşmadan söz etmek isterim. Müstakbel kardinal Peder Joseph Cardijn'in çalışmasıyla, yani JOC (YCW) ya da Genç Hıristiyan İşçiler ilgileniyordu. Konuşmamızın konusu II. Dünya Savaşından sonra Avrupa'daki durumdu. Arkadaşım düşündüklerini hemen hemen şöyle dile getirdi: "Tanrı sizi etkileyen Komünizm gibi bir kötülük deneyimi yaşanmasına izin verdi... Peki niçin buna izin verdi?" Bu soruya yanıtı bana anlamlı gelmişti: "Batı'da bundan kurtulduk, çünkü belki de biz bu kadar büyük bir belaya dayanamazdık. Oysa siz buna dayanabildiniz." Bu genç Flaman'ın sözleri hatırımda sabit kaldı. Bir dereceye kadar kehanet kabilinden bir değeri vardı. Bunu sık sık hatırlarım, ayrıca teşhisinin doğruluğunu hiç olmadığı kadar açık bir şekilde görüyorum.

Doğal olarak, Batı ve Doğu arasında bölünmüş bir Avrupa'daki ikilik unsurunu abartmak yanlış olacaktır. Batı Avrupa ülkeleri daha kadim bir Hıristiyan geleneğine sahipler. Onlar Hıristiyan kültürünün en büyük başarılarına tanıklık ettiler. Batı Avrupa'da, Kilise'ye çok sayıda aziz bahşedilmiştir. Muazzam sanat eserleri vardır: Muhteşem Romanesk ve Gotik katedraller, Peder Angelico, ayrıca 15. ve 16. yüzyılların sayısız sanatçısı, Michelangelo'nun heykelleri, Saint Petrus'un kubbesi ve Sistine Chapel'i. Aralarında da en çok Aziz Thomas Aquinas'inki, *Summae Theologiae,* ortaya çıktı; bu noktada, Hıristiyan ruhsallığının en büyük gelenekleri, Alman mistiklerinin çalışmaları, italya'da Siena'lı Aziz Cat-herine'in, Avila'lı Teresa'nın ve İspanya'da Haçlı Aziz John'un yazıları görüldü. Burada, doğru olarak Avrupa'nın babası ve öğretmeni adı verilen Aziz Benedict'inkiyle başlayarak büyük manastır tarikatları, ayrıca Fransiskenler ve Dominikenler de dahil olmak üzere

kıymetli mendikan tarikatlar ve pek çok iyi çalışma yapmış, daha fazlasını yapmaya da devam eden Reformasyon karşıtı ve onu izleyen yüzyılların Cemaatleri doğdu. Kilise'nin muhteşem misyoner çabası kaynaklarını öncelikle Batı Avrupa'dan aldı; ayrıca, günümüzde de tanıklıkları dünyevi düzende meyve vermemesi imkansız olan harika dinamik apostolik hareketler ortaya çıkıyor. Bu anlamda, İsa'nın daima Hıristiyan Batı'da toplumun oluşmasının ve yeniden oluşmasının "kilit taşı" olduğunu söyleyebiliriz.

Bununla birlikte, aynı zamanda, İsa'nın inkâr edilmesinin ısrarlı geri dönüşünü de görmezlikten gelemeyiz. Tekrar tekrar bir "kilit taşı" olarak İsa'yı temel alan bir uygarlığa alternatif olan bir uygarlığın işaretleriyle karşılaşıyoruz - sanki Tanrı yokmuş gibi düşünme ve davranma ilkesine dayandığı için, açıkça ateist olmasa bile, en azından pozitivist ve agnostik olan bir uygarlığın işaretleriyle. Bu yaklaşım çağdaş bilimsel ya da daha doğrusu bilimci zihniyet denen zihniyette kolayca anlaşılabilir ve literatürde, özellikle de kitle iletişim araçlarında fark edilebilir. Sanki Tanrı yokmuş gibi yaşamak iyi ve kötü parametreleri dışında, Tanrı'dan kaynaklanan değerler bağlamının dışında yaşamak anlamına gelir. İnsanın kendisinin neyin iyi neyin kötü olduğuna karar verebileceği iddia edilir. Bu program da her biçimde büyük ölçüde desteklenir.

Diğer yandan, Batı ateşli evangalizasyonun kanıtlarını sunmaya devam ederse, diğer yandan da anti-evangelik akımlar da eşit derecede güçlü olur. İnsanın ahlak doğruluğunun tam da temellerini hedef alır, aileyi etkiler ve ahlaksal bakımdan fazla hoşgörülü bir bakış açısını destekler; boşanma, serbest aşk, kürtaj, gebelikten korunma, başlangıç ve bitiş evrelerinde hayata müdahale, hayatın manipülasyonu. Bu program sadece tek tek ülkelerde değil, aynı zamanda dünya çapında bir ölçekte muazzam mali kaynaklarca desteklenir. Emrinde büyük ekonomik güç merkezlerine sahiptir; bunlar aracılığıyla gelişmekte olan ülkelerde kendi koşullarını empoze etmeye kalkışır. Bütün bunlar karşısında, bunun, demokrasi görünümleri altında gizli tutulan başka bir totalitercilik biçimi olup olmadığı haklı olarak sorulabilir.

Belki de Flaman arkadaşımın Batının "Bu kadar büyük bir belaya dayanamazdı," deyip sonra da "Oysa siz dayanabildiniz," diye eklerken aklında olanlar tamamen buydu. Ben Papa olduktan sonra, aynı fikri tanınmış bir Avrupalı politikacının ifade ettiğini de duydum; bu anlamlı. Bana şöyle demişti: "Sovyet Komünizmi Batı'ya gelirse, kendimizi savunamayız... Böyle bir savunma için bizi harekete geçirmeye yetecek kadar sağlam bir kuvvet yok." Komünizmin, bir ideoloji ya da bir felsefe olarak reddedildiği için değil, sistemin sosyo-ekonomik zayıflığı yüzünden sona erdiğini biliyoruz. Batı'da belli bölgelerde, hâlâ onun çöktüğünü inkâr edenler var.

"Kötülüğün ideolojileri" ve bu ideolojilere karşı mücadelenin hakim olduğu o yıllardan alacağımız dersler neler? Öncelikle, ben köklere inmemiz gerektiğini düşünüyorum. Ancak o durumda Faşizm ya da Komünizmin verdiği zarar bizi zenginleştirebilir ve kuşkusuz uygun bir Hıristiyan'ca tepki olan iyiye doğru yönlendirebilir. "Kötülüğe yenilme, kötülüğü iyilikle yen" (Romalılar 12:21) diye yazar Aziz Pavlus. Bu açıdan bakıldığında, bizim Polonya'da yapılacak bir katkımız var. Aydınlanmanın propagandasına teslim olmadan yüzeyin altına inmeyi öğrenirsek bu olacaktır. 18. yüzyılda buna direnmeyi başardık ve böylece 19. yüzyılda I. Dünya Savaşından sonra bağımsızlığı yeniden kazanmak için gereken kararlılığı kazanabildik. Nüfusun gücü Polonya'nın

1989 yılından zafere kadar direnebildiği Komünizme karşı mücadelede bir kez daha kendisini gösterdi. Bu fedakârlıkların boşuna yapılmış fedakârlıklar olmasına izin vermemeliyiz.

1991 yılında Lublin'de yapılan Orta ve Doğu Avrupa teologları Kongresinde, Komünist totaliterciliğe karşı mücadele zamanında Kilise'nin yaşadıklarını özetlemeye ve bunu göstermeye yönelik bir girişimde bulunuldu. Avrupa'nın o bölümünde gelişen teoloji Batı teolojisinden farklıdır. Katı anlamda bakıldığında teolojiden biraz daha fazla bir şeydir. Bir yaşam tanıklığıdır, kişinin kendisini Tanrı'nın ellerine bırakmak, kendisi de Çarmıh'tan "Baba, ruhumu senin ellerine bırakıyorum," (Luka 23:46) diye haykırma noktasında kendisini Baba'nın ellerine emanet eden "İsa'yı öğrenmek" anlamına gelen şeyin tanıklığıdır. "İsa'yı öğrenmek" şu anlama gelir: bu şekilde dünyanın Kurtuluşunu sağlayacak olan Tanrı'nın gizeminin derinliklerine inmek. Dünya Gençlik Günü dolayısıyla Jasna Gora'ya kutsal yolculuğum sırasında o kongrede katılımcılarla tanıştım, daha sonra da sunumunu yaptıkları yazıların çoğunu okuyabildim: bu belgeler basitlikleri ve kusursuzlukları bakımından çok şaşırtıcı olabilir.

Bu meselelerden söz etmeye çalışırken, ciddi bir güçlükle karşılaşıyoruz. Bunlar öylesine değişken ve karmaşıklar ki çoğu kez ifade edilemezlik sınırına varıyorlar. Bununla birlikte, bütün bunlarda, insan aracılığıyla kendisini gösteren Tanrı'nın eylemi gözümüze çarpar: hem insanların yaptığı iyiliklerde hem de daha büyük bir iyilik çıkarabileceği hatalarında. Bütün 20. yüzyıla Tanrı'nın, "merhameti bol olan" -*dives in misericordia* - (Efesliler 2:4) Baba'nın fevkalade müdahalesi damgasını vurmuştur.

MERHAMET GİZEMİ

Sayın Papa, bir an için sevgi ve merhamet gizemi üzerinde durabilir miyiz? Bizim için böylesine bir öneme sahip olan bu iki Tanrısal sıfatın özünü daha derinlemesine analiz etmek önemli gibi görünüyor.

Miserere mezmuru muhtemelen Kilise'ye Eski Ahit'ten miras kalan en güzel dualardan biridir. Kaynağındaki koşullar iyi bilinir. Günah işleyen birinin, kendisine Uriah adlı askerin karısını alan, onunla zina yapan, sonra da işlediği suçun izlerini gizlemek için gerçek kocasının savaş alanında ölmesini tertip eden Kral Davut'un haykırışı olarak doğmuştur. Samuel'in ikinci Kitabındaki çarpıcı bir pasajda, kahin Nathan suçlayıcı bir ifadeyle parmağıyla Davut'u gösterir ve onun Tanrı önünde büyük bir günah işlemekten sorumlu olduğunu bildirir: "O adam sensin!" (2. Samuel 12:7). Kral bir tür ifşa yaşar ve *Miserere'*deki sözcüklerde ifade bulan derin bir duyguyla kendinden geçer. Bu mezmur muhtemelen en çok kudasta görülür:

Miserere mei Deus,
Secundum misericordiam tuam;
Et secundum multitudinem miserationum tuarum
Dele iniquitatem meam.

Amplius lava me ab iniquitate mea,
Et a peccato meo munda me.
Quoniam iniquitatem meam ego cognosco,
Et peccatum meum contra me est semper.

Tibi, tibi soli peccavi
Et malum coram te feci,
Ut iustus inveniaris in sententia tua
Et aequus in iudicio tuo ...

Bu akıcı Latince sözcüklerde ve düşüncelerin, hislerin ve duyguların giderek kendini gösterişinde özel bir güzellik var. Kuşkusuz *Miserere* mezmurunun asıl dili farklıydı, ama kulağımız belki de kullandığımız dildeki çevirilere kıyasla Latince versiyona daha alışık, her ne kadar bu sözcükler de kendilerine özgü bir şekilde melodik olsalar ve birtakım duygular çağrıştırsalar olsalar da:

Ey Tanrı, lütfet bana, Sevgin uğruna;
Sil isyanlarımı,
Sınırsız merhametin uğruna.
Tümüyle yıka beni suçumdan,
Arıt beni günahımdan.
Çünkü biliyorum isyanlarımı,
Günahım sürekli karşımda.
Sana karşı, yalnız sana karşı günah işledim,
Senin gözünde kötü olanı yaptım.
Öyle ki, konuşurken haklı,

Yargılarken adil olasın.
Nitekim suç içinde doğdum ben,
Günah içinde anam bana hamile kaldı.
Madem sen gönülde sadakat istiyorsun,
Bilgelik öğret bana yüreğimin derinliklerinde.
Beni mercanköşk otuyla arıt, paklanayım,
Yıka beni, kardan beyaz olayım.
Neşe, sevinç sesini duyur bana,
Bayram etsin ezdiğin kemikler.
Bakma günahlarıma,
Sil bütün suçlarımı.
Ey Tanrı, temiz bir yürek yarat,
Yeniden kararlı bir ruh var et içimde.
Beni huzurundan atma,
Kutsal Ruhun'u benden alma.
Geri ver bana sağladığın kurtuluş sevincini,
İstekli bir ruhla bana destek ol.
Başkaldıranlara senin yollarını öğreteyim,
Günahkârlar geri dönsün sana.
Kurtar beni kan dökme suçundan,
Ey Tanrı, beni kurtaran Tanrı,
Dilim senin doğruluğunu ilahilerle övsün.
Ya Rab, aç dudaklarımı,
Ağzım senin övgülerini duyursun. (50/51:3-17) *(7)

Bu dizeler neredeyse hiç yorum gerektirmiyor. Ne anlama geldikleri aşikâr; insanın ahlaksal kırılganlığı hakkındaki gerçeği açığa vuruyorlar. İnsan kendisini Tanrı önünde suçluyor, çünkü günahın Yaradan'ın kutsallığıyla çeliştiğini biliyor. Aynı zamanda, günahkâr insan Tanrı'nın sonsuz bir merhamete sahip olduğunu, daima bağışlamaya hazır olduğunu ve günah işleyeni dürüstlüğe iade edeceğini de bilir.

Baba'nın bu sonsuz merhameti nereden gelir? Davut Eski Ahitten biri. Tek bir Tanrı biliyor. Yeni Ahitten olanlar gibi bizler de Davut'un *Miserere'*sinde Tanrı tarafından yerimize günah kılmış gibi İsa'nın, Tanrı'nın Oğlu'nun sesini fark edebiliriz (2. Korintliler 5:21). İsa hepimizin günahlarını kendi üzerine almıştır (Yeşaya 53:12), böylece günahın yaraladığı adalet için tatmin sağlamıştır; bu şekilde Baba'nın adaleti ve merhameti arasında bir denge sağlamıştır. Rahibe Faustina'nın bu Oğlu merhametli Tanrı olarak görmesi anlamlı, ama yine de onu Çarmıhtakinden çok sonraki ihtişamlı yükselişiyle düşünmüştür. Böylece, kendi mistik merhamet duygusunu İsa'nın günah ve ölüm karşısında muzaffer göründüğü (Yuhanna 20:19-23) Paskalya gizemiyle birleştirmiştir.

Bu noktada Rahibe Faustina'dan ve onun desteklediği merhametli İsa'ya kendini adamadan söz etmeyi tercih ettim, çünkü Rahibe Faustina da bizim zamanımıza aittir. 20. yüzyılın ilk yıllarında yaşamış ve II. Dünya Savaşından önce ölmüştür. Tam da o dönemde Tanrısal Merhametin gizemi kendisine ifşa edilmiş, o da yaşadıklarını daha sonra Diary (Günlük) adlı eserinde kağıda aktarmıştır.

II. Dünya Savaşından sağ kurtulanlar için, Rahibe Faustina'nın Diary'si 20. yüzyıl bakış açısından yazılmış özel bir Tanrısal Merhamet İncili olarak görülür. O zamanın insanları onun mesajını anlamıştır. Bu mesajı II. Dünya Savaşı ve totaliter sistemlerin zulmü süresince kötülüğün dramatik oluşumunun ışığında anlamışlardır. Sanki İsa, insanın hem işleyeni hem de kurbanı olduğu kötülüğün önüne çekilen sınırın eninde sonunda Tanrısal Merhamet olduğunu açığa vurmak istemiş gibidir. Elbette aynı zamanda adalet de vardır, ama dünya tarihinin ve insanlık tarihinin Tanrısal tasarrufundaki son söz tek başına buna ait değildir. Tanrı daima kötüden iyiyi çıkarabilir, o tüm insanların kurtulmasını ve gerçeğin bilincine erişmesini ister (1. Timoteos 2:4): Tanrı sevgidir. (1. Yuhanna 4:8) Çarmıha gerilen ve göğe yükselen İsa, tıpkı Rahibe Faustina'ya göründüğü gibi, bu gerçeğin en üstün ifşasıdır.

Bu noktada, Komünizme direniş dönemi süresince Polonya'da Kilisenin yaşadıkları hakkında söylediklerime geri dönmek isterim. Bana evrensel bir değere sahip gibi geliyor. Sanırım aynı durum Rahibe Faustina ve onun Tanrısal Merhamet gizemine tanıklığı için de geçerli. Rahibe Faustina'nın ruhsallığının mirası, deneyimlerden bildiğimiz gibi, zamanın insanlık dışı sistemleri ve kötülüğüne karşı direniş için büyük bir öneme sahipti. Tüm bunlardan alınacak ders yalnızca Polonyalılar için değil, Kilise'nin bulunduğu dünyanın her yerinde de önemlidir. Bu Rahibe Faustina'nın azizler arasına katılması, azizlik mertebesine yükselmesi sırasında açığa çıkmıştı. Sanki İsa onun aracılığıyla şöyle demek istemişti: "Son sözü kötülük söylemez!" Paskalya Gizemi iyiliğin eninde sonunda galip geleceğini doğrular; yaşamın ölümü yeneceğini ve sevginin nefrete karşı zafer kazanacağını.

ÜLKEMİ DÜŞÜNÜRKEN
(Anavatan-Ulus-Devlet)

PATRIA (ANAVATAN) KAVRAMI ÜZERİNE

20. yüzyılda kötülüğün patlak vermesinin ve iki büyük savaşın ardından, dünya giderek artan bir şekilde birbirine bağımlı kıtalar, devletler ve toplumlar haline geliyor; aynı zamanda Avrupa - en azından dikkate değer bir bölümü - sadece ekonomik değil, yanı sıra politik bir birleşmeye doğru da gidiyor. Aslında, Avrupa Birliği'nin birimlerinin yetki sahibi olduğu meseleler yalnızca ekonomi ve olağan politikadan çok daha fazlasını içeriyor. Komşu ülkelerde totaliter sistemlerin çöküşü Polonya için kendi bağımsızlığını yeniden kazanma ve Batı'ya yeniden açılmasını mümkün kıldı. Şimdiki halde, Polonya'nın Avrupa ve dünyanın geri kalanıyla ilişkisini yeniden tanımlamamız gerekiyor. Kısa bir süre öncesine kadar, Avrupa Birliği'ne girmenin getireceği sonuçlar -faydaları ve bedelleri - hakkında çokça tartışma oldu. Ulusun kendi kültürünü, Devletin de egemenliğini kaybedebileceğine dair özellikle kaygı duyuluyordu. Polonya'nın daha büyük bir topluluğa girmesi bizi Polonya tarihinde büyük bir öneme sahip bir ülküye - vatanseverliğe - yönelik olası sonuçlar hakkında düşünmeye itiyor. Bu duyarlığın ayakta tuttuğu birçok Polonyalı yüzyıllar boyu kendi anavatanlarının özgürlüğü için mücadele ederek hayatlarını feda'etmeye hazırdı ve çoğu bu büyük fedakârlığı gerçekten yaptı. Size göre Sayın Papa "anavatan," "ulus" ve "kültür" kavramlarının anlamı nedir? Bunlar birbiriyle nasıl ilişkilidir?

Latince *patria* sözcüğü "baba" (pater) fikri ve gerçeğiyle ilişkilidir. Anavatan bazı bakımlardan patrimoni, yani bize atalarımızdan miras kalan bütün şeylerle özdeşleştirilebilir. Bu bağlamda, anavatan ifadesinin sıkça kullanıldığını görmek anlamlı. Kişisel deneyimlerimiz sayesinde, hepimiz biliyoruz ki ruhsal patrimonimizin iletilme boyutu annelerimiz aracılığıyla gerçekleşir. Dolayısıyla anavatanımız bizim mirasımız, aynı zamanda da o mirastan elde edilen bütün patrimonidir. Bu ülkeye, toprağa karşılık gelir, ama daha da önemlisi, patria kavramı belli bir ulusun kültürünü oluşturan değerler ve ruhsal muhteviyatı içerir. 2 Haziran 1980'de UNESCO'da tam da bu konu hakkında bir konuşma yapmıştım; o konuşmada Polonyalılar kendi topraklarından mahrum edildiğinde ve ulus bölündüğünde ruhsal mirasın duygularını, atalarından aldıkları kültürü koruduklarına dikkat çekmiştim. Aslında, bu duygu onlarda olağanüstü dinamik bir şekilde gelişmiştir.

19. yüzyılın Polonya kültüründe önemli bir noktayı gösterdiği iyi bilinmektedir. Polonya ulusundan Adam Mickiewicz, Juliusz Slowacki, Zygmunt Krasinski, Cyprian Norwid gibi dahi yazarlar daha önce hiç çıkmamıştı. Polonya müziği Fryderyk Chopin, Stanislaw Moniuszko ve diğer bestecilerin eserlerinde olduğu gibi zirvelere daha önce hiç ulaşmamıştı; bunlar aracılığıyla 19. yüzyılın artistik patrimonisi gelecek kuşaklar için zenginleşmiş oldu. Aynı şey resim ve heykel için de söylenebilir. 19. yüzyıl Jan Matejko ve Artur Grottger'in yüzyılıdır; 20. yüzyılın başında, sahneye birkaç alanda olağanüstü bir deha olan Stanislaw Wyspianski çıktı ve onu Jacek Malczewski ile diğerleri izledi.

Peki ya Polonya tiyatrosu? 19. yüzyıl tiyatro sanatı için öncü bir yüzyıldı: başlangıçta artistik öğretisi özellikle Güney Polonya'da, Krakow'da ve Lviv'de (daha sonra Polonya'nın parçası olmuş-tur) başka çok sayıda sanatçı tarafından alınan ve geliştirilen büyük Wojciech Boguslawski'yi görürüz. Tiyatro hem ciddi drama hem de popüler tiyatroda altın çağını yaşıyordu. 19. yüzyıl boyunca görülen bu olağanüstü kültürel olgunluk döneminin Polonyalıları ulusun bağımsızlığını yeniden kazanmaya götüren büyük mücadele için destek verdiği söylenmelidir. Avrupa haritasından çıkarılmış olan Polonya 1918 yılında yeniden görüldü ve hep orada kaldı. 1939 ile, 1945 yılları arasında Doğu ve Batı'dan serbest kalan delice nefret fırtınası bile onu yok edemedi.

Bu açıdan bakıldığında, "anavatan" fikrinin ruhsal ve maddi arasında, kültür ve toprak arasında derin bir bağ gerektirdiği söylenebilir. Bir ulustan bir şekilde zorla alınan toprak ulusun kendisinin "ruh"u için haykıran bir yakarış haline gelir. Ulusun ruhu uyanır, yeni bir canlılık kazanır ve ülkenin haklarını yeniden kazanmak için mücadele eder. Norwid tüm bunları özlü bir şekilde ifade etmiş: "Güzellik bize çalışma şevki verir, çalışma da bizi yükseltecektir."*(8)

Madem "anavatan" kavramı analizimize başladık, öyleyse İncil'e geri dönmemiz iyi olacak. Bu noktada, İsa'nın dudaklarında, "Baba" sözcüğü temeldir. Aslında, onun en sık kullandığı addır. "Babam her şeyi bana emanet etti" (Matta 11:27; Luka 10:22); "Baba Oğul'u sever ve yaptıklarının hepsini ona gösterir; O'na bunlardan daha yüce işler de gösterecektir." (Yuhanna 5:20) İsa'nın öğretileri hem anavatan hem de kültüre dair bir teolojik vizyonun en derin öğelerini içerir.

İsa, bize Baba'dan gelen Oğul olarak, kendisini insanlığa belirli bir patrimoni, belirli bir mirasla sunar. Aziz Pavlus Galatyalılara Mektup'ta bundan söz ediyor: "Ama zaman dolunca, Tanrı, kadından doğan öz Oğlu'nu gönderdi... Öyle ki bizler oğulluk hakkını alalım ... Bu nedenle artık köle değil, oğullarsınız. Ve oğullar olduğunuz için Tanrı sizi aynı zamanda mirasçı yaptı." (Galatyalılar 4:4-7).

İsa şöyle der: "Ben Baba'dan çıkıp dünyaya geldim" (Yuhanna 16:28). Bu geliş bir kadın aracılığıyla, annesi aracılığıyla gerçekleşir. Ebedi ve ezeli Baba'nın mirası gerçekten Meryem'in kalbine geçmiş ve böylece annenin olağanüstü kadınca özelliğinin İsa'nın mirasına getirebileceği her şeyle zenginleştirilmiştir. Evrensel boyutunda, Hıristiyanlık annenin katkısının oldukça önemli olduğu bu mirastır. İşte bu yüzden Kilise'ye anne denir: *Mater Ecclesia*. Bu ifadeyi kullanırken, dolaylı olarak İsa'nın gelişi sayesinde paylaştığımız Tanrısal mirasa gönderme yaparız.

Dolayısıyla İncil anavatan kavramına yeni bir anlam verir. Orijinal anlamında, dünyadaki babalarımız ve analarımızdan bize miras kalan şey demektir. İsa'dan aldığımız miras insanların anavatanları ve kültürlerinin patrimonisini ebedi ve ezeli anayurda yönlendirir. İsa şöyle der: "Ben Baba'dan çıkıp dünyaya geldim; şimdi dünyayı bırakıp Baba'ya dönüyorum." (Yuhanna 16:28). İsa'nın Baba'ya gitmek için ayrılışı insanlık tarihine yeni bir anayurt katar. Kimi zaman "göksel ev" ya da "ebedi ve ezeli ev"den söz ederiz. Bu ifadeler insanın tarihinde ve ulusların tarihinde İsa'nın dünyaya gelişi ve Baba'ya gitmek için bu dünyadan ayrılışıyla tamamlanmış olan şeyi gösterir.

İsa'nın ayrılışı anavatan kavramı önünde ebedi ve ezeli, eskatolojik bir boyut açmıştır, ama dünyevi içeriğinden bir şey eksiltmemiştir. Deneyimlerden, Polonya tarihi örneğinden, ebedi ve ezeli anayurt düşüncesinin insanlara ne kadar çok kendi dünyevi anavatanlarına hizmet etme ilhamı

verebileceğini, vatandaşları çoğu kez kahramanlık derecesinde her tür fedakârlığı kabul etmeye motive edebileceğini biliyoruz. Tarihte, özellikle yalan yüzyıllarda Kilise tarafından sunaklar onuruna yükseltilmiş olan azizler bunun etkili ve güzel bir kanıtıdır.

Patrimoni olarak anavatan Tanrı'dan gelir, ama belli bir ölçüde aynı zamanda dünyadan da gelir. İsa Tanrı'nın, Yaradan'ın ebedi ve ezeli yasalarını onaylamak için dünyaya gelmiştir. Bununla birlikte, tamamen yeni bir kültür de başlatmıştır. Kültür yetiştirme anlamına gelir. İsa, öğretisi ve hayatı, ölümü ve dirilişi yoluyla, bir anlamda Baba'nın yaratmış olduğu dünyayı "yeniden yetiştirmiştir". Erkekler ve kadınlar "Tanrı'nın tarlası" olmuştur, diye yazar Aziz Pavlus (1. Korintliler 3:9). Bu şekilde, Tanrısal patrimoni "Hıristiyan kültürü" biçimini almıştır. Bu yalnızca Hıristiyan toplumları ve uluslarında bulunmakla kalmaz, aynı zamanda bütün insanlığın kültürüne de bir şekilde damgasını vurmuştur. Bu, bir dereceye kadar, o kültürü dönüştürmüştür.

Anavatan teması hakkındaki bu düşünceler Polonya kültürünün ve aslında daha genel olarak Avrupa kültürünün Hıristiyan kökenleri denen şeyin anlamını daha derinlemesine keşfetmemize yardımcı olur. Bu ifadeyi kullandığımızda, normalde kültürün tarihsel kökenlerini düşünürüz; iyi de bir nedenimiz var: çünkü kültür tarihsel bir karaktere sahiptir. Bu yüzden, bu kökenlerin araştırılması politik tarihimiz de dahil olmak üzere, tarihimizinkilerle el ele gider. Belirli bir Avrupa toprağı üzerinde bir devlet kurma yoluyla Polonya ruhunu güçlendirmeyi amaçlayan ilk Piast*(9) hükümdarlarının çabaları belli bir ruhsal ilhamla sürdürüldü. Eşi Bohemyalı Prenses Dubravka'nın teşvikiyle I. Mieszko'nun ve halkının vaftizi bunun bir ifadesiydi. Bunun Vistula kıyılarındaki Slav ulusunun kültürel yönelimi üzerindeki etkisi iyi bilinmektedir. Constantinople'dan İncil'i öğrenen Ruslar*(10) aracılığıyla Hıristiyan mesajını almış olan o Slav halkı farklı bir yönelim benimsedi. Slav ulusları ailesi içindeki bu ayrım günümüze dek sürmüş, anavatanların ve kültürlerin ruhsal sınırlarına damgasını vurmuştur.

VATANSEVERLİK

Patria kavranır hakkındaki bu düşüncelerden bir soru daha çıkıyor: Süregelen tartışmanın ışığında vatanseverliği nasıl anlayacağız?

Bu açıklama patria kavramını, bu kavramın babalıkla ve vatanseverliğin ahlaksal değerine yönelik genel noktalarla olan bağlantısını koyuyor. Vatanseverliğin On Emir'deki yerini soracak olursak, yanıtı hiç duraksamadan buluruz: Vatanseverlik bizi babamızı ve annemizi onurlandırmaya mecbur eden dördüncü emir kapsamındadır. Anne-babaları dikkate alma ve onlara büyük saygı göstermenin dinsel boyutunun altını çizen Latince *pietas* sözcüğü şemsiyesi altında yer alır. Anne-babamıza büyük saygı göstermeliyiz, çünkü bizim için onlar Tanrı'yı, Yaradan'ı temsil ederler. Bize hayat vermekle, yaratılışın gizemine katılırlar ve böylece bizim Tanrı'ya, Yaradan'a göstereceğimiz büyük saygıyı hak ederler. *Patria* gerçekten bir anneye benzediğine göre, vatanseverlik de bu duyguyu içerir. Anavatanımızdan kazandığımız bu ruhsal miras bize annemiz ve babamız aracılığıyla gelir ve ilgili *pietas* görevimiz için bir temel sağlar.

Vatanseverlik anavatanımızla ilgili her şeye duyulan sevgidir: onun tarihine, geleneklerine, diline, doğal özelliklerine duyulan bir sevgi. Aynı zamanda vatandaşlarımızın çalışmalarına ve dehalarının meyvelerine de yayılan bir sevgidir. Anavatanımızın genel anlamda iyiliğini tehdit eden her tehlike bu sevgiyi kanıtlama yönünde bir fırsat olur. Tarihimiz bize Polonyalıların her zaman bu iyiliği korumak ya da geri kazanmak için büyük fedakârlıklar yapmaya gönüllü olduklarını öğretiyor. Dünyanın dört bir yanında farklı cephelerde Polonya için savaşmış çok sayıda askerin kabri bunu gösterir; bu kabirler hem yurtiçi hem de yurtdışına yayılmış durumdadır. Bununla birlikte, ben aynı durumun Avrupa'da ve dünyadaki her ülke ve her ulus için söylenebileceğine inanıyorum.

Anavatan her vatandaşın ortak iyiliğidir, bu yüzden de omuzlarına ciddi bir görev yükler. Tarih Polonyalıların, kendi anavatanlarının iyiliğini savunmak söz konusu olduğunda bu görevi yerine getirdikleri kahramanca cesareti gösteren belgelerle doludur. Bu, anavatan fikriyle ilişkili değerler ve idealleri desteklemek için fedakârlık yapmayı kabul etme istekliliğinde bazı dönemlerde bir azalma olduğunu inkar etmek anlamına gelmez. Böyle dönemlerde, kişisel çıkar ve geleneksel Polonyalı bireyselciliği karışıklığa yol açan faktörler olarak araya girmiştir.

Öyleyse, anavatan sosyal yapıların kabile geleneklerinden başlayarak evrimleştiği ve evrimleşmeye devam ettiği kompleks bir gerçekliktir. Sorun insan toplumunun bu evriminin nihai hedefine ulaşıp ulaşmadığı noktasında ortaya çıkar. 20. yüzyılda ulusal ötesi yapılara, hatta küreselleşmeye doğru gitme yönünde yaygın bir eğilime tanıklık etmedi mi? Hem bu eğilim küçük ulusların varlıklarını sürdürmeleri için kendilerinin daha büyük politik yapılara girmelerine izin vermek durumunda kaldıklarını kanıtlamıyor mu? Bunlar yerinde sorular. Bununla birlikte hâlâ öyle görünüyor ki ulus ve anavatan, aile gibi, daimi gerçekliklerdir. Bu bakımdan, Katolik sosyal öğreti, hem aile hem de ulusun bir sosyal boyutu olan insan doğasıyla özel bir bağa sahip olduğunu gösteren "doğal" toplumlardan söz eder. Her toplumun oluşumu ailede ve aile aracılığıyla gerçekleşir; bundan şüphe edilemez. Bununla birlikte, benzer bir şey ulus hakkında da söylenebilir. Herhangi bir toplumun kültürel ve tarihsel kimliği bu ulus kavramı içindeki her şey tarafından

korunur ve beslenir. Elbette, her ne pahasına olursa olsun, bir şeyden kaçınılmalıdır: ulusun bu temel işlevinin sağlıksız bir ulusçuluğa götürmesine olanak tanıma riski. Bu konuda, 20. yüzyıl feci sonuçları olan, hepsi oldukça etkileyici örnekler sunmuştur. Böyle bir tehlikeden nasıl kurtulabiliriz? Bence doğru yol vatanseverliktir. Ulusçuluk diğer ulusların haklarını dikkate almaksızın tek başına bir ulusun iyiliğini tanımayı ve kovalamayı içerirken, diğer, yandan vatanseverlik kişinin diğer bütün ulusların haklarını kendisininkiyle eşit görerek kendi anavatanına duyduğu sevgidir. Başka bir deyişle, vatanseverlik gereği gibi düzgün sosyal sevgiye götürür.

ULUS KAVRAMI

Vatanseverliğin, ulusa ve anavatana bağlılık duygusu olarak, ulusçuluğa yozlaşmasına izin verilmemelidir. Doğru yorumuyla, ulus kavramı aracılığıyla ifade etmek istediğimiz kavrama bağlıdır. Öyleyse, ulusu, vatanseverlik duygusunun karşılık geldiği bu ideal varlığı nasıl anlayacağız?

Bu iki terimi dikkatlice incelersek, patria (anavatan) ve ulus sözcüklerinin anlamı arasında yakın bir bağ olduğunu görüyoruz. Lehçe'de, aslında sadece Lehçe'de de değil - *narod* (ulus) terimi *rod* (çoğalma) sözcüğünden gelir; diğer yandan, *patria* (ojczyzna) sözcüğünün kökeni baba (*ojciec*) terimindedir. Baba, anneyle birlikte yeni bir insana hayat veren kişidir. Babayla annenin "çoğalması" patrimoniyle, yani *patria* fikrinin temelini oluşturan kavramla bağlantılıdır. Bu yüzden patrimoni, dolayısıyla patria da "çoğalma" fikriyle yakından ilişkilidir; ama aynı zamanda "ulus" sözcüğü de etimolojik olarak doğumla (karşılaştırınız: Latince *natus* sözcüğü "doğum" anlamına gelir) bağlantılıdır.

"Ulus" terimi belirli bir bölgeye dayanan ve kendi kültürüyle diğer uluslardan ayrılan bir topluluğu gösterir. Katolik sosyal öğreti aile ve ulusun her ikisinin de sadece âdetin ürünü değil, doğal toplumlar olduğuna inanır. Bu nedenle, insanlık tarihinde başka herhangi bir şey onların yerini alamaz.

Örneğin, Polonya da dahil olmak üzere Avrupa uluslarının ayrı ayrı tarihlerinden gördüğümüz gibi, her ne kadar ulus kuşkusuz bir devlet olarak kendisini kurma eğiliminde olsa da devlet ulusun yerini alamaz. Wyzwolenie (Özgürlük) adlı eserinde Stanislaw Wyspialski şöyle yazar: "Ulus bir devlet olarak varolmalıdır ..."*(11) Bununla birlikte, ulusu demokratik toplum denen toplumla özdeşleştirmek pek mümkün değildir, çünkü burada birbirine bağlı olsa da iki ayrı düzenle ilgili bir durum söz konusudur. Demokratik toplum ulustan çok devlete yakındır. Yine de ulus devletin doğduğu temeldir. Demokrasi konusu daha sonrasında, iç politika alanında ortaya çıkar.

Ulus hakkında bu başlangıç sözlerini ettikten sonra, bir kez daha Kutsal Kitaba dönmek iyi olacak: burada otantik bir ulus teolojisinin öğeleriyle karşılaşırız. Bu özellikle İsrail için doğrudur. Eski Ahit'te Tanrı tarafından kendi halkı olarak seçilmiş olan bu ulusun soyağacı anlatılıyor. "Soyağacı" terimi genellikle biyolojik atalara karşılık gelir. Bununla birlikte, so-yağacından belki de daha doğru bir şekilde ruhsal anlamda da söz edebiliriz. Düşüncelerimiz bu noktada İbrahim'e dönüyor. Yalnızca İsrail kavminden olanlar kendi atalarını ona kadar izlemekle kalmazlar, Hıristiyanlar (Romalılar 4:11-12) ve Müslümanlar da bunu yapar, İbrahim'in ve onun Tanrı tarafından çağrılışının, İbrahim'in müstesna babalığının, İshak'ın doğuşunun öyküsü - bütün bunlar ulusluğa giden yolun nasıl aile ve klan aracılığıyla "çoğalma"dan geçtiğini göstermektedir.

Öyleyse, başlangıçta bir çoğalma eylemi var. İbrahim'in yaşını almış karısı Sara bir oğul doğurur. İbrahim artık et ve kemikten bir soya sahiptir ve yavaş yavaş ailesinden bir klan oluşur. Yaratılış Kitabı'nda bu klanın gelişimindeki evreler anlatılır: İbrahim'den İshak, ondan Yakup. Yaşlı ve

saygıdeğer Yakup'un 12 oğlu vardır ve bu 12 oğuldan daha sonra İsrail ulusunu oluşturan 12 kabile çıkar.

Tanrı bu ulusu seçmiştir; Musa'nın liderliği altında Mısır'dan kurtuluşlarıyla başlayarak tarihteki kudretli eylemleriyle onların seçimlerini teyit eder. Büyük yasa yapıcının zamanından itibaren, ilk başta sadece aileler ve klanlardan oluşmasına rağmen bir İsrail ulusundan söz edebiliriz. Bununla birlikte, İsrail'in tarihi yalnızca buna indirgenemez. Ruhsal bir boyuta da sahiptir. Tanrı bu ulusu kendisini İsrail'de ve İsrail yoluyla dünyaya ifşa etmek için seçmiştir. Bu ifşanın başlangıç noktası İbrahim'dedir ve Musa'nın misyonunda doruk noktasına ulaşır. Tanrı Musa ile "yüz yüze" konuşur ve onun aracılığıyla İsrail'in ruhsal hayatına yol gösterir. İsrail'in ruhsal hayatını belirleyen göğü ve yeri yaratan tek Tanrı'ya olan inançlarıydı - bu inançlarının yanında, On Emir, yani Musa'nın Sina Dağı'nda aldığı taş tabletler üzerine yazılmış ahlak yasaları da vardı.

İsrail'in misyonu "Mesih" misyonu olarak tanımlanır, çünkü bu ulustan Mesih, yani Tanrı'nın meshettiği kişi gelecekti. "Zaman dolunca Tanrı, öz oğlunu gönderdi" (Galatyalılar 4:4) O İsrailli bir kız olan Nasıralı Meryem'in rahmine Kutsal Ruh'un eylemiyle yerleştirilmiş biriydi. Kilise için temel olan Beden Bulma gizemi o ulusun teolojisinin bir bölümünü oluşturur.

Et ve kemik haline gelmede, yani insan haline gelmede, aynı tabiattan beden bulan Oğul, Baba'nın ebedi ve ezeli Sözü, farklı bir düzende bir "çoğalma" başlatmıştır. Bizim doğaüstü oğulluğumuz, kabul edilmiş oğulluğumuz onun meyvesidir. Bu Evangelist Aziz Yuhanna'nın sözleriyle "etten" doğmakla ilgili değildir. "Ne kandan, ne bedenin isteğinden ne de insanın isteğinden... Tan-rı'dan..." doğmakla (Yuhanna 1:13) ilgilidir. Sevgili İgnacy Rozycki'den, zekice bir formülü kullanacak olursak "Tanrı'dan" doğanlar "Tanrısal ulus"un fertleri olurlar. Bu, İkinci Vatikan Konsili ile geçerlilik kazanmış olan "Tanrı'nın Halkı" ifadesine benzer. Konsil, Tüzük *Lumen Gentium'*da bu imgeyi kullanarak hiç kuşkusuz Kurtarıcı'nın, bizim kurtuluşumuz için ölen, sonra da yeniden yükselen Tanrı'nın beden bulmuş Oğlu'nun lütfuyla "Tanrı'dan" olanlara gönderme yapmak tasarlanır.

İsrail tarihi Kutsal Kitap'ta anlatılan tek ulustur. Bu Tanrısal İfşanın bir bölümünü oluşturan bir tarihtir: Burada Tanrı kendisini insanlığa ifşa eder. "Zamanın tamlığı"nda, insanlara birçok şekilde ve çeşitli şekillerde konuştuktan sonra kendisi insan olmuştur. Beden Bulma gizemi İsrail'in tarihinin de bir bölümünü oluşturur, bununla birlikte aynı zamanda yeni İsrail'in, yani, Yeni Ahit'in halkının tarihine de yol açar. "Bütün insanlar Tanrı'nın yeni Halkı'nın ferdi olmaya çağrılıyor... Dünyanın bütün uluslarında ona dayanarak sunulan bir Tanrı'nın Halkı, çünkü bütün uluslardan alınan vatandaşları doğası dünyevi değil göksel olan bir âlemdendirler."*(12) Başka bir deyişle, bu bütün ulusların tarihinin kurtuluş tarihinde kendi yerini almaya çağrıldığı anlamına gelir. İsa herkesin kurtuluşunu sağlamak için dünyaya geldi. Kilise, Yeni Ahit'te kurulan Tanrı'nın halkı, yeni ve evrensel İsrail'dir: Burada her ulus eşit vatandaşlık haklarına sahiptir.

TARİH

"Bütün ulusların tarihi kurtuluş tarihinde kendi yerini almaya çağrılıyor."; bu ifadede "ulus" ve "anavatan" kavramlarında yeni bir boyutu keşfediyoruz: kurtuluş-tarih boyutu. Sayın Papa, bu çok önemli yönü daha ayrıntılı bir şekilde betimleyebilir misiniz?

Kabaca şöyle söylenebilir: Bütün yaratılmış evren zamana tabidir, bu yüzden de belli bir türde tarihe sahiptir. Canlı varlıklar belli bir türde tarihe sahiptir. Onların hiçbiri, başka hiçbir hayvan türü bizim insanlara, uluslara ya da bütün insanlık ailesine atfettiğimiz türde bir tarihsel boyuta sahip değildir. İnsanın tarihsel geçerliliği onun tarihi nesnelleştirmeye yönelik kendisine özgü kapasitesinde ifade edilir. İnsan basit bir şekilde olayların akışına tabi değildir ya da kendisini bir birey veya bir grubun üyesi olarak belli bir şekilde davranmakla sınırlamaz: İnsan aynı zamanda kendi tarihini düşünme ve onu nesnelleştirme kapasitesine de sahiptir; böylece tarihi anlatarak onu adım adım açar. İnsan aileleri, insan toplumları, özellikle de uluslar gibi, benzer bir kapasiteye sahiptir.

O halde, bireyler gibi, uluslara da bu tarihsel bellek bahşedilmiştir. Dolayısıyla, ulusların hatırladıkları şeyleri yazıya dökerek kaydetmeye çalışmaları anlaşılabilir bir durumdur. Bu şekilde tarih, tarih yazımı haline gelir. İnsanlar ait oldukları belli grubun tarihini yazarlar. Bazen kendi kişisel tarihlerini de yazarlar, ama bizim amaçlarımız doğrultusunda daha önemli olan şey kendi ulusları hakkında yazdıklarıdır. Ulusların, nesnelleştirilen ve yazıya dökülerek kaydedilen tarihleri kültürün temel öğeleri arasındadır - dünyevi boyutta ulusun kimliğini belirleyen öğe. "Tarih vicdanın gelgitine karşı da yol alabilir mi?" Bu soruyu yıllar önce "Ülkemi düşünürken" başlıklı bir şiirde sormuştum.*(13) Bu şiir ulus ve vatanseverlik kavramları üzerine düşünürken ortaya çıktı. Şiirde bir yanıt geliştirmeye çalıştım.

Belki de bu noktada, o şiirden alıntılar yapmak yerinde olacaktır:

Özgürlük - devam eden bir fetih,
Basitçe sahip olunamaz!
Bir armağan olarak verilir, ama bir mücadeledir yine de.
Armağan ve mücadele sayfalara yazılır, gizli, ama yine de açık.
Bütün varlığınızla ödersiniz özgürlüğün bedelini, bu yüzden çağırın o özgürlüğünüzü
Bedelini öderken hiç olmadığı kadar yeni bir kendinize sahip olmanızı sağlayan.
Böyle bir bedelde gerçekten tarihe gireriz ve onun çağlarına dokunuruz.
Nerede az bedel ödeyen kuşaklarla
Fazlasıyla bedelini ödemiş kuşaklar arasındaki ayrım çizgisi?
Ne tarafındayız biz o çizginin?

Vicdanın mücadelelerinin üzerine, tarih bir olaylar tabakası yerleştirir,
Zaferlerle yenilgileri yığarak üst üste.
Tarih onları gizlemez - açığa vurur onları.

Yenilgiyi kabul eden insan ne kadar zayıftır,
nöbet tutma çağrısını unutan
saati gelene kadar.
Saatler boyuna geri döner tarihin büyük kadranında.
Bundadır hayatın liturjisi.
O nöbet Tanrı'nın sözüdür ve insanların sözü
Bize hiç olmadığı kadar yeni gelen.
Saatler aralıksız dönmelerin mezmuru haline gelir.
Gelin katılalım dünyaların Komünyonuna.

Metin şöyle bitiyor:

Ey dünya, çağımızın bir zerresi
olmaya son vermezsin.
Yeni umudu öğrenerek,
Geçeriz bu zamanın içinden yeni bir dünyaya doğru.
Ve yükseltiriz seni, kadim dünya.
Kuşakların sevgisinin meyvesi,
Nefreti yenmiş sevginin.

Her bireyin, dolayısıyla her halkın tarihi önemli ölçüde eskatolojik bir boyuta sahiptir. II. Vatikan Konsili kendi öğretilerinde bu konuda söyleyecek çok şeye sahip; özellikle de *Lumen Gentium* ve *Gaudium et Spes* Tüzüklerinde. Bu ,İncil'in ışığında tarihi okumanın önemli bir yoludur. Eskatolojik yön insan hayatının anlamı ve ulusların tarihinin de anlamı var demektir. İtiraf etmek gerekirse, Tanrı'nın hükmüyle karşılaşmak zorunda olan uluslar değil, insanlardır; ama, bireylerde telaffuz edilen bu hükümde, uluslar da benzer biçimde yargılanır.

Ulusların eskatolojisi diye bir şey olabilir mi? Uluslar özel bir tarihsel anlama sahipken, insanın görevi eskatolojiktir. Bununla birlikte, insanın görevi ulusların tarihinde kendi izini bırakır. Bu, yukarıda alıntı yapılan şiirde ifade etmek istediğim başka bir fikirdir, belki de İkinci Vatikan Konsilinin öğretisinin daha ileri bir yankısı.

İnsanlar, ulusal kültürün şekillendiği birçok farklı tipte belgede kaydedilmiş hikayeler yoluyla kendi tarihlerini anlatırlar. Bu sürecin başlıca aracı dildir; insan dille dünya ve kendisi hakkındaki hakikati ifade eder ve çeşitli bilgi alanlarındaki araştırmalarının meyvelerini başkalarıyla paylaşır. Bu şekilde, iletişim meydana gelir, iletişim de daha büyük bir hakikat bilgisine yol açar, o sayede konuşan kişilerin kimliklerini pekiştirir ve derinleştirir.

Bu düşünceler ışığında, artık "anavatan" kavramını daha da aydınlatabiliriz. UNESCO'daki konuşmamda, kendi anavatanımın deneyimini aktarmıştım, bu da kendi anavatanları ve ulusal kimlikleri hâlâ oluşum sürecinde olan toplumların delegeleriyle belli bir uyum sağlamıştı. Biz Polonyalılar o evreyi, Polonya'nın vaftizinin birinci yılı vesilesiyle hatırladığımız gibi, aşağı yukarı 10. yüzyıldan 11. yüzyıla geçerken yaşadık. Polonya'nın vaftizinden söz ederken, sadece Polonya'nın ilk tarihsel özerkliğiyle alınan Hıristiyanlığın kabulünün özel vaftizinden değil, aynı zamanda ulusun doğuşu ve Hıristiyan kimliğinin oluşumu için kati olan olaydan da söz ediyoruz. Bu anlamda, Polonya'nın vaftiz tarihi bir dönüm noktasına işaret eder. Bir ulus olarak Polonya o anki tarihinden önceki geçmişinden ortaya çıkar ve tarihte varolmaya devam eder. O tarihten önceki geçmiş ayrı ayrı Slav kabilelerinin varlığını kaydeder.

Etnik açıdan, belki de bu ulusun temeli adına en önemli olay iki büyük kabilenin birleşmesi olmuştur: Kuzeyli Polonyalılar ve Güneyli Vistulanlar. Yine de tek kabile bu ikisi değildi. Polonya ulusuna ayrıca Silesian, Pomerian ve Mazovian halkları da katılmışlardı. Polonya'nın vaftiz tarihinden itibaren, farklı kabileler Polonya ulusu olarak varolmaya başlamıştır.

ULUS VE KÜLTÜR

Sayın Papa, ulusun kültürel ve tarihsel kimliğini tartışırken, karmaşık bir konuya değiniyorsunuz. Kültür nasıl anlaşılmalı? Ne anlama geliyor ve başlangıcı nedir? Bir ulusun hayatında kültürün rolünü daha kesin bir şekilde nasıl belirleyeceğiz?

Tarihin kökenleri - her inançlının bildiği gibi - Yaratılış Kitabı'ndadır. Benzer şekilde kültürün kökenleri de aynı kökenlere kadar izlenebilir. Her şey şu basit sözcüklerdedir: "RAB Tanrı Adem'i topraktan yarattı ve burnuna yaşam soluğu üfledi, böylece Adem yaşayan varlık oldu" (Yaratılış 2:7). Yaradan'ın bu kararı başka hiçbirine benzemiyordu. Diğer varlıkları yaratırken Tanrı sadece "Olsun ...", derken, bu durumda adeta Teslis kabilinden bir istişareyle kendi içine döner ve karar verir: "İnsanı kendi suretimizde, kendimize benzer yaratalım" (Yaratılış 1:26). Şöyle devam eder: "Tanrı insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan Tanrı suretinde yaratılmış oldu. İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı. Onları kutsadı ve 'Verimli olun, çoğalın'dedi. 'Yeryüzünü doldurun ve denetiminize alın.' (Yaratılış 1:27-28). Nihayet, yaratılışın altıncı gününde: Tanrı yarattıklarına baktı ve her şeyin çok iyi olduğunu gördü" (Yaratılış 1:31). Bu sözleri Yaratılış Kitabı'nın çoğunlukla "papaz geleneği" denen geleneğe atfedilen ilk bölümünde görüyoruz.

İkinci bölümde, Jahwist çalışması, insanın yaratılışı teması daha kapsamlı, daha tanımlayıcı ve daha psikolojik olarak ele alınır. İnsanın, gözle görülür evrenin ortasında varoluşa çağrılışındaki kendi yalnızlığına dair farkındalığıyla başlar. O, çevresindeki yaratıklara uygun adlar verir. Sonradan bütün canlı varlıkları düşünmesinin ardından, hiçbirinin ona benzemediğini fark eder. Dünyada kendisini yalnız hisseder. Tanrı, kadını yaratmaya karar vererek yalnızlığında ona eş sağlar. Kitabı Mukaddes'e göre; Yaradan, erkeği derin bir uykuya sevk eder ve bu sırada onun kaburga kemiklerinden birinden Havva'yı yaratır. Uykusundan uyanınca, erkek kendisi gibi olan bu yeni mahluka hayranlıkla bakar ve sevinçle haykırır: "İşte bu benim kemiklerimden alınmış kemik, etimden alınmış ettir" (Yaratılış 2:23). Bu şekilde, insan türünün kadını erkeğin yanında dünyaya yerleştirilmiş olur. Bir çift olarak yaşamaya karışmayı anlatan ünlü pasaj gelir: "Bu nedenle, adam anasını babasını bırakıp karısına bağlanacak ve ikisi tek beden olacak" (Yaratılış 2:24). Et halinde bu birleşme gizemli anne-babalık deneyimine götürür.

Yaratılış Kitabı, Tanrı tarafından erkek ve kadın olarak yaratılmış bu iki insanın ikisinin de çıplak olduğunu ve utanç duymadığını anlatır. Kötü ruhun simgesi olan yılan tarafından ayartılmalarına izin verildiği ana kadar böyle kalırlar. Onları iyi ve kötü bilgisinin ağacının meyvesini almaya ikna eden de yılan olmuştur; böylece onları Tanrı'nın şu açık emrine itaat etmeme anlamına gelecek sözlerle teşvik etmiştir: "Kesinlikle ölmezsiniz! Çünkü Tanrı biliyor ki, o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız" (Yaratılış 3:4-5). Hem erkek hem de kadın kötü ruhun sözlerine göre davranınca, çıplak olduklarını bilmişler ve kendi bedenlerinden utanmaya başlamışlardır, ilk masumluklarını kaybetmişlerdir. Yaratılış Kitabı'nın 3. bölümü hem erkek hem de kadın, ayrıca karşılıklı ilişkilerine yönelik ilk günahın sonuçlarını etkili bir şekilde ana hatlarıyla anlatır. Bununla birlikte; Tanrı, gelecekte dölü yılanın başını ezecek bir kadından söz eder, yani Kurtarıcı'nın gelişini ve onun kurtuluş işini önceden söyler (Yaratılış 3:15).

İnsanın ilk haline dair bu kısa özeti aklımızda tutarak Yaratılış Kitabı'nın ilk bölümüne geri dönelim; o bölümde Tanrı'nın insanı kendi suretinde ve kendine benzer yarattığını ve şöyle dediğini okuyoruz: "Verimli olun, çoğalın, yeryüzünü doldurun ve denetiminize alın; denizdeki balıklara egemen olun" (Yaratılış 1:28). Bu sözcükler insan kültürünün en eski ve en eksiksiz tanımıdır. Denetimine almak ve dünyaya egemen olmak, insan olmak hakkında erkeğe ve kadına eşit derecede ait olan insanlık hakkındaki gerçeği keşfetmek ve doğrulamak anlamına gelir. Bize ve insanlığımıza Tanrı gözle görülür dünyayı bir armağan, aynı zamanda da bir görev olarak emanet etmiştir. Başka bir deyişle, bize belirli bir misyon vermiştir: Kendimiz hakkında ve dünya hakkındaki hakikati tamamlamak. Bize kendimiz hakkındaki hakikat yol göstermelidir; böylece suiistimal etmeksizin amaçlarımıza hizmet etmek için onu doğru biçimde kullanarak hakikate göre gözle görülür dünyayı şekillendirebiliriz. Başka bir deyişle, dünya hakkında ve kendimiz hakkındaki bu iki yönlü hakikat bizim yaratılışa her müdahalemize temel oluşturur.

Yaratılış Kitabı'nda ana hatları çizilen bu gözle görülür dünya görevi, çağdaş zamanlarda dikkate değer bir boyutta hız kazanarak tarih boyunca yavaş yavaş gelişmiştir. Her şey makinelerin icadıyla başladı: o tarihten itibaren sadece doğadan tedarik edilen hammaddeleri değil, kendi ürünlerimizi de dönüştürdük. Bu anlamda, insanın işi endüstriyel üretim karakteri kazandı. Buna rağmen, endüstriyel üretimi yöneten esas norm asla değişmez: ister doğal hammaddeleri ister insan yapımı ürünleri kullanalım, kendimiz hakkında ve işimizin hedefi hakkındaki hakikate sadık kalmalıyız.

Yaratılış Kitabının ilk sayfalarında, kültürün özünü keşfediyor; onun asıl ve temel anlamını kavrıyoruz; bu noktadan da adım adım çağdaş endüstriyel uygarlığa doğru ilerleyebiliriz. Başlangıçtan günümüze kadar, uygarlık daima dünya hakkındaki hakikate dair bilgimizin artmasıyla, yani bilimin gelişmesiyle ilişkili olmuştur. Bu onun bilişsel boyutudur. Eninde sonunda bütün bunların türediği Yaratılış Kitabının ilk üç bölümünü derinlemesine analiz etmeye zaman ayırmak yararlı olurdu. Elbette, insan kültürü yalnızca dış dünyaya dair bilgimize değil, aynı zamanda kendimize dair bilgimize de dayanır; buna cinsel kimliğimiz de dahildir: "İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı" (Yaratılış 1:27). Yaratılış Kitabımın ilk bölümü Tanrı'nın insanın çoğalmasına ilişkin emrini anlatırken kültürün bu örneğini tamamlamış olur: "Verimli olun, çoğalın, yeryüzünü doldurun ve denetiminize alın" (Yaratılış 1:28). İkinci ve üçüncü bölümler Tanrı'nın planını anlamamıza yardımcı olacak başka maddeler sunar. Burada erkeğin yalnızlığını, kendisine benzer bir varlığın yaratılmasını, erkeğin kendi etinden olan kadını görünce hissettiği merakı, evlilik görevini, en sonunda da ilk günah yüzünden trajik bir şekilde kaybedilen ilk masumiyetin bütün tarihini okuyoruz; bütün bunlar bilgiye dayanan bir sevginin oluşturduğu kültürün önemini ifade eder. Bu sevgi yeni hayatın kaynağıdır. Bununla birlikte daha da temel olanı, sanat aracılığıyla ifade yolu arayan bir yaratıcı merakın kaynağı olmasıdır.

Başlangıçtan itibaren, insan kültüründe derinlemesine kökleşmiş olan şey güzellik unsurudur. Evrenin güzelliği Tanrımın gözlerinde yansıdığı biçimiyledir; bu konuda şöyle denir: "Tanrı yarattıklarına baktı ve her şeyin çok iyi olduğunu gördü" (Yaratılış. 1:31). "Çok iyi" doğrulaması özellikle ilk masumiyetleriyle ve kovulmayı getiren zamanın çıplaklık karakteristiğiyle Tanrı'nın suretinde ve ona benzer yaratılmış ilk erkek ve kadın için geçerlidir. İster tablolar,

heykeller, yapılar, müzik eserleri, ister yaratıcı hayal gücü ve düşüncenin diğer ürünleri olsun sanat eserlerinde ifade edilen kültürün tam kalbinde yatan şey budur.

Her ulus, hayatı kendi kültürünün eserlerinden çizer. Örneğin biz Polonyalılar izlerimizi yazılmış en eski Lehçe şiir olan Bogurodzica ("Tanrı'nın Annesi") ilahisine ve yüzyıllar boyu ona eşlik eden melodiye kadar süreriz; bundan ve takip eden her şeyden hayatı çizeriz. Polonya'ya ilk kutsal yolculuğum sırasında 1979 yılında Gniezno'dayken, Lech's Hill'de toplanmış gençlere bundan söz etmiştim. Bogurodzica adlı şarkı özellikle Polonya kültüründe Gniezno geleneğinden gelir. Bu aslında şarkının atfedildiği Polonya'nın koruyucu azizi Adalbert geleneğindendir. Bu gelenek yüzyıllar boyu geriye uzanan bir gelenektir. Bogurodzica adlı bu şarkı ulusal ilahi oldu ve Grunwald'da Germenler Tarikatına karşı savaşlarında Polonyalılarla Litvanyalılara yol gösterdi.*(14) Krakow'dan çıkan ve Aziz Stanislaus kültüyle bağlantılı olan ayrı bir gelenek de var. Tıpkı eski Lehçe'de Bogurodzica"nın söylenmesi gibi, bugün Latince'de hâlâ söylenen *Gaude, Mater Polonia* adlı Latince ilahide ifade bulur. Bu iki gelenek birbirine geçmiştir. Aslında, uzun bir süre boyunca, Lehçe'nin yanı sıra Latince de Polonya kültürünün diliydi. Çoğu şiir Latince yazılmıştır; örneğin, Janucius'un şiirlerinin yanı sıra Andrzej Frycz Modrzewski ya da Orzechowski'ninkiler gibi politik ve ahlaksal incelemelerle aynı şekilde Nicolaus Copernicus'un eseri *De revolutionibus orbium caelestium* da dahildir. Polonya literatürü bütün Avrupa'da yeniden tanındığı Mikolaj Rey'den Jan Kochanowski'ye kadar paralel bir gelişimden geçmiştir. Kochanowski'nin "Davut'un Mezmurları" bugün hâlâ söylenmektedir. Kızının ölümü üzerine yazdığı Ahlar adlı eseri (Treny) lirik şiirde ulaşılmış yüksek bir noktayı gösterir. Ayrıca, Grek Elçilerin Vedası (Odpraıua poslow greckich) kadim modellerden kaynak alan muhteşem bir oyundur.

Bu söylediklerim bana ulusların yaşamında kültürün rolü hakkında UNESCO'ya yaptığım konuşmayı hatırlattı. O konuşmanın etkisi sunduğu gerçekte, bir kültür teorisi değil, kültüre bir tanıklık - bireyin kişisel deneyim yoluyla kültürün kendi ulusunun tarihinde ne anlama geldiğini ve her ulusun tarihinde neyi temsil ettiğini ifade edebileceği basit bir tanıklık olmasında yatıyordu. Örneğin, Afrika'nın genç uluslarının yaşamında kültürün rolü nedir? İnsan ırkının bu ortak hazinesinin, birçok farklı kültürden oluşan bu hazinenin, nasıl zaman içinde oluşturulabildiğini sormalıyız; ayrıca, tek taraflı piyasa kuvvetlerinin baskın gücüne riayeten, kâr uğruna bu daha büyük insan iyiliğini yok etmeksizin ekonomi ve kültür arasındaki uygun ilişkinin en iyi nasıl dikkate alınabileceğini de sormalıyız. Aslında, bu tür bir tiranlığın Marksist totalitercilik ya da Batı liberalizmi tarafından empoze edilip edilmemesi de pek önemli değildir. Konuşmam sırasında diğer şeylerin yanı sıra şunları söyledim:

İnsan, kültür sayesinde gerçekten bir insan hayatı yaşar... Kültür insanın "varolmasının" ve "olmasının" özel bir yoludur ... Kültür insanın, insan olarak, daha fazla insan haline geldiği, daha fazla "olduğu" şeydir ... Aslında, ulus insanların çeşitli bağlarla, ama hepsinden önce kesinlikle kültürle birleştirildiği büyük bir topluluktur. Ulus, kültür "aracılığıyla" ve kültür "için" vardır. Bu yüzden de toplulukta "daha fazla" olabilmeleri amacıyla insanların büyük eğitmenidir. Bireyin ve ailenin tarihinin ötesine geçen bir tarihe sahip olan da bu topluluktur... Ben komşuları birkaç kez ölüme mahkum edilmiş, ama varlığını sürdürmüş ve kendisini korumuş en büyük tarih deneyimlerini yaşamış bir ulusun evladıyım. Bu ulus kendi kimliğini ve bölünmelerle yabancı

işgallerine rağmen fiziksel güç kaynaklarına değil, yalnızca kendi kültürüne dayanarak ulusal egemenliğini korumuştur. Bu kültürün o koşullarda diğer bütün kuvvetlerden daha güçlü olduğu açığa çıkmıştır. Dolayısıyla, burada ulusun kendi kültürü ve kendi geleceğinin temeline yönelik hakkına dair söylediklerim herhangi bir tür "ulusçuluğun" yankısı değildir, fakat her zaman insanın gelişiminin hümanist perspektifinin ve insan deneyiminin sabit bir unsuruna ilişkin sorudur. Ulusun kültüründe kendisini gösteren temel bir toplum egemenliği vardır. Bu aynı zamanda insanın önemli ölçüde egemen olduğu bir egemenlik sorusudur.*(15)

Bu fırsatla ulusun hayatında kültürün rolü hakkında söylediklerim Polonya ruhuna kişisel tanıklığımdı. Bu konudaki inançlarımın zaten evrensel bir boyutu vardı. O zamanlar, 2 Haziran 1980'de, papalığımın ikinci yılındaydım. Apostolik yolculuklarımın birkaçını tamamlamıştım: Latin Amerika, Afrika ve Asya'da. Bu yolculuklarım sırasında, kendi anavatanımın tarihi hakkında kazanmış olduğum deneyim ve "ulus"un değeri hakkında edinmiş olduğum bilginin tanıştığım insanlarla aramızda bir bağ yarattığına ikna oldum. Aslında, kendi anavatanıma ilişkin deneyimim benim dünyanın dört bir yanındaki halklar ve uluslarla karşılaşmalarımda bana çok yardımcı oldu.

UNESCO'da kültür aracılığıyla ifade edilen ulusal kimlik hakkındaki sözlerim özellikle Üçüncü Dünya ülkelerinden delegeler tarafından kabul edildi. Batı Avrupa'dan bazı delegeler, bana öyle gelmişti ki, daha kuşkuluydular. Bunun nedeni sorulabilir. İlk apostolik yolculuklarımdan birini Ekvator Afrika'sındaki Zaire'ye yapmıştım. 4 başlıca dil de dahil olmak üzere 250 dilin konuşulduğu ve birçok farklı klanla kabileden oluşan bir nüfusa sahip muazzam bir ülkeydi. Tek bir ulus nasıl böyle büyük bir farklılıkla oluşabilir? Hemen hemen bütün Afrika ülkeleri benzer bir konumdadır.' Belki kendi ulusal bilinçlerinin gelişimi bakımından, Polonya tarihindeki I. Mieszko ya da Cesur Boleslaw çağına karşılık gelen bir evreye ulaşmışlardır. Bizim ilk krallarımız da benzer zorluklarla karşılaşmışlardı. UNESCO'da kültür aracılığıyla ulusal kimlik oluşumu hakkında sunduğum tez birçok genç ulusun kendi egemenliklerini pekiştirmenin yollarını arayışında en önemli ihtiyaçlarla uyumluydu.

Çağdaş Batı Avrupa ülkeleri "post-kimlik" olarak tanımlanabilecek bir evreye ulaşmış durumdalar. Bana öyle geliyor ki, II. Dünya Savaşının etkilerinden biri, Avrupa vatandaşlarında birleşmeye yönelik kıtasal bir eğilim arka planına karşı ortak bir zihniyet oluşturmaktı. Açıkça, bu birleşmiş bir Avrupa eğiliminin birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerden biri, kesinlikle insanların kimlik duygusunda özel ulusalcı kategorilerin giderek yok olmasıdır. Batı Avrupa ulusları, genellikle, kendi ulusal kimliklerini kaybetme riskini düşünmezler. Fransızlar Avrupa Birliğine girdikleri için artık Fransız olmayacaklarından korkmazlar, örneğin İtalyanlar, İspanyollar, vb. gibi. Polonyalılar da kendi ulusal kimliklerinin tarihi çok daha karmaşık olmasına karşın bundan korkmazlar.

Tarihsel bakımdan, Polonya ruhu oldukça ilgi çekici bir evrime sahiptir. Muhtemelen başka hiçbir Avrupa ulusu aynı şekilde evrimsel bir gelişim göstermemiştir. Başlangıçtan itibaren, Polonian, Vistulan ve diğer kabileler birleştiğinde, birleştirici unsuru sağlayan Piast hanedanlığının Polonya ruhu olmuştu. Onlarınki, tabir caizse, "saf" Polonya ruhuydu. Daha sonraları, beş yüzyıl boyunca, Jagiellonian çağının Polonya ruhu hakim oldu.*(16) Bu birçok ulus, birçok kültür, birçok dini kapsayan bir Cumhuriyetin ortaya çıkmasını mümkün kılmıştır. Bütün Polonyalılar kendi

içlerinde bu dinsel ve ulusal çeşitlilik duygusunu taşırlar. Ben şahsen Krakow ile yakından ilişkili olan kadim Vistulan kabilesi bölgesinden Malopolska'danım. Bununla birlikte, Malopolska'da - ve muhtemelen başka her yerden çok Krakow'da - Vilnius, Lvov ve Doğu'ya bir yakınlık duygusu da vardır.

Polonya'nın bu etnik oluşumunda büyük bir öneme sahip olan başka bir unsur da Yahudilerin varlığıydı. Wadowice'de ilkokuldaki sınıf arkadaşlarımın en azından üçte birinin Yahudi olduğunu hatırlıyorum. Orta ve lise düzeyinde ise daha azdılar. Bazılarıyla oldukça iyi arkadaştım. Beni en çok şaşırtan şey ise, onlardan bazılarının Polonya vatanseverlikleriydi. O halde, Polonya ruhu için temel olan şey sınırlama ve kapalılık değil, çeşitlilik ve çokluluktur. Bununla birlikte, öyle görünüyor ki, Polonya ruhunun yukarıda söz edilen "Jagiellonian" boyutu ne yazık ki artık zamanımızın açık bir özelliği değildir.

AVRUPA'YI DÜŞÜNÜRKEN

(Polonya - Avrupa - Kilise)

"ANAVATAN" OLARAK AVRUPA

Sayın Papa, anavatan, ulus, özgürlük ve kültürün temel kavramları üzerinde düşünürken, Kilise ile ilişkilerine bakarak ve daha geniş bir bağlamda Polonya'nın rolünü düşünerek Avrupa temasına dönmek uygun gibi görünüyor. Sayın Papa, sizin Avrupa vizyonunuz nedir? Geçmişteki olayları, Kıta Avrupası'nın şimdiki durumunu ve üçüncü bin yılda önünde neler olduğunu nasıl değerlendirirsiniz? İnsanoğlunun geleceği için Avrupa'nın sorumlulukları nelerdir?

Bir Polonyalı Avrupa'dan söz etmeksizin ve Kilise'nin bu iki gerçekliği şekillendirmesine yardımcı olma biçimini tartışmaksızın kendi anavatanı hakkında derinlemesine düşünemez. Elbette birbirlerinden ayrıdırlar ama karşılıklı etkileri çok büyüktür. Bu nedenle, kaçınılmaz bir şekilde tartışmamız şu öğelerden birine ya da diğerine değinmek zorunda kalacaktır: Anavatan, Avrupa, Kilise, Dünya.

Polonya, Avrupa'nın parçasıdır. Kıta Avrupası'nda açıkça belirlenmiş bir toprağa sahiptir ve komşu Bohemya yoluyla Latin Hıristiyanlığıyla temasa geçmiştir. Polonya'da Hıristiyanlığın doğuşundan söz ederken, Avrupa'da Hıristiyanlığın kökenlerini düşünmemiz gerekir. Havarilerin İşleri'nde, Aziz Pavlus'un Anadolu'da İncil'i ilan ederken, iki kıta arasındaki sınırı geçmesi için gizemli bir çağrı aldığını okuyoruz (Elçilerin İşleri. 16:9). Avrupa'nın evangelizasyonu o anda başlamıştır. Havarilerin kendileri, özellikle de Pavlus ve Petrus, İncil'i Eski Yunan'a ve Roma'ya getirdiler; yüzyılların geçişiyle de Havarilerin ektiği tohumlar bereketli bir ürün verdi. İncil çeşitli yollardan Avrupa'ya girdi: İtalyan yarımadası, günümüzde Fransa ve Almanya olan bölge, İber yarımadası, Britanya adaları ve İskandinavya, misyonerlerin Roma dışında yola çıktığı başlıca merkezlerden birinin İrlanda olması anlamlıdır. Doğu'da, Bizans Hıristiyanlığı, tıpkı daha sonraki Slav biçimi gibi, Constantinople'dan yayılmıştır. Slav dünyası için özellikle önemi olanı, bir yandan evangelizasyon misyonlarına Constantinople'dan başlarken, diğer yandan Roma ile temasta kalan Cyril ve Methodius kardeşlerin misyonuydu. O zamanlar elbette Doğu ve Batı'nın Hıristiyanları arasında bir ayrım yoktu.

Avrupa hakkındaki tartışmamıza niçin evangelizasyondan söz ederek başlıyoruz? Belki de, en basit yanıt halklarının ve kültürlerinin uygarlaşmasına neden olarak Avrupa'yı oluşturan şeyin evangelizasyon olmasıdır. Bu inanç kıta boyunca yayıldıkça, özellik olarak farklı, ama İncil'den türeyen ortak değerlerden oluşan bir miras ile birbirine bağlı olan kültürlerin tohumlarını ekerek ayrı ayrı Avrupa halklarının oluşumunu kolaylaştırmıştır. Bu şekilde, ulusal kültürlerin çokluğu bütün kıtada ortak olan değerlerden oluşan bir platformda gelişmiştir, İlk bin yılda ve bölünmeler meydana gelmesine rağmen belli bir dereceye kadar ikinci bin yılda, bu şekildeydi: Avrupa ulusal kültürlerin çokluğu ortasında temel değerlerinin birliğiyle yaşamaya devam etmiştir.

Evangelizasyonun Avrupa'nın oluşumunda temel bir katkı yapmasını tartışırken, kadim dünyanın etkisinin değerini düşürmek niyetinde değiliz. Kilise'nin kendisi, evangelizasyon görevini yerine getirirken, eski kültürel mirası kendine katmış ve dönüştürmüştür. Özellikle Eski Yunan ve Roma' nın mirasından söz ediyorum, ama Kilise'nin bütün kıtaya yayılırken karşılaştığı halkların mirasını da buna dahil edebilirim. Batı'da Latin dünyasına, Doğu'da da Bizans dünyasına belli bir kültürel birlik sağlayan Avrupa'nın evangeli-zasyonunda, Kilise bizim günümüzde kültürleştirme dediğimiz olgunun kriterlerine göre hareket etmiştir. Yerel ve ulusal kültürlerin gelişimine katkıda bulunmuştur. Bu nedenle, Kilise'nin ilk önce Aziz Benedict, sonra da Aziz Cyril ve Aziz Methodius'u Avrupa'nın Hamileri ilan etmesi, böylece yüzyıllar boyunca gerçekleşen büyük kültürleştirme çalışmasına işaret etmesi ve bize Avrupa'da Kilise'nin' "iki ciğerle" soluması gerektiğini hatırlatması çok uygundur. Bu elbette bir mecaz, ama etkileyici ve güzel bir mecaz. Tıpkı sağlıklı bir organizmanın gereği gibi soluk alıp vermek için iki ciğere ihtiyacı olması gibi; Kilise de ruhsal bir organizma olarak Vahiy'in zenginliklerine daha bütünüyle ulaşmak için bu iki geleneğe ihtiyacı vardır.

Hıristiyan Avrupa'nın uzun süren oluşumu ilk bin yılın tamamı ve ikinci bin yılın büyük bölümü boyunca devam etmiştir. Bu süreçte, yalnızca Avrupa'nın Hıristiyan karakteri oluşmakla kalmamış, aynı zamanda Avrupa ruhu da oluşmuştur. Bu sürecin meyveleri belki de günümüzde eski kilise ya da ortaçağ zamanlarından olduğundan daha açıktır. O günlerde, elbette, dünyanın büyük bölümü bilinmiyordu. Avrupa'nın Doğu'sunda, kadim kültürleri ve Hıristiyanlıktan daha eski dinleriyle gizemli Asya kıtası uzanıyordu. Muazzam Amerika kıtası 15. yüzyılın sonuna kadar hiç bilinmiyordu. Aynı durum elbette daha da sonra keşfedilen Avustralya için de geçerlidir. Afrika'da ise eski zamanlarda ve ortaçağ zamanlarında yalnızca kuzeyi, Akdeniz bölümü biliniyordu. Bu yüzden, "Avrupa" kategorilerindeki olgun düşünce ancak daha sonra, bütün yerküre keşfedilmeye başlandığında, meydana gelebilirdi. Eski zamanlarda, belirli imparatorluklarla ilişkili kategorilerde düşünürdük. Önce Mısır İmparatorluğu, sonra Orta Doğu'nun sürekli değişen imparatorlukları, sonra Büyük İskender'in İmparatorluğu, en sonunda da Roma İmparatorluğu.

Havarilerin İşlerinde, Avrupa'nın evangelizasyonu ve Avrupa ruhunun tarihi için büyük önem taşıyan bir olay anlatılır. Atina'da Ares Tepesinde olanlara gönderme yapacağım; Aziz Pavlus oraya varıp orada ününü hak eden bir konuşma yapmıştı:

Ey Atinalılar, sizin her bakımdan çok dindar olduğunuzu görüyorum. Ben çevrede dolaşırken, tapındığınız yerleri incelerken üzerinde "BİLİNMEYEN TANRI'YA" diye yazılmış bir sunağa bile rastladım. Sizin bilmeden tapındığınız bu Tanrı'yı ben size tanıtayım: Dünyayı ve içindekilerin tümünü yaratan, göğün ve yerin Rabbi olan Tanrı, elle yapılmış tapınaklarda oturmaz. Herkese yaşam, soluk ve her şeyi veren kendisi olduğuna göre, bir şeye gereksinmesi varmış gibi O'na insan eliyle hizmet edilmez. Tanrı, tüm ulusları bir tek insandan türetti ve onları yeryüzünün dört bir bucağına yerleştirdi. Ulusların var olacağı belirli süreleri ve yerleşecekleri bölgelerin sınırlarını önceden saptadı. Bunu, kendisini arasınlar ve el yordamıyla da olsa bulabilsinler diye yaptı. Aslında Tanrı hiçbirimizden uzak değildir. Nitekim, "O'nda yaşıyor ve deviniyoruz; O'nda varız." Ozanlarınızdan bazılarının belirttiği gibi, "Biz de O'nun soyundanız." Tanrı'nın soyundan

olduğumuza göre, Tanrısal özün, insan düşüncesi ve becerisiyle biçimlendirilmiş altın, gümüş ya da taştan bir nesneye benzediğini düşünmemeliyiz. Tanrı, geçmiş dönemlerin bilgisizliğini görmezlikten geldi; ama, şimdi her yerde herkesin tövbe etmesini buyuruyor. Çünkü dünyayı, atadığı kişi aracılığıyla adaletle yargılayacağı günü saptamıştır. Bu kişiyi ölümden diriltmekle bunun güvencesini herkese vermiştir (Havarilerin İşleri 17:22-31).

Bu pasajda da okuduğumuz gibi, Pavlus'un Ares tepesine vardığında iyice hazırlıklı olduğunu görüyoruz: Grek felsefesini ve şiir sanatını biliyordu. Atinalılara hitabında, adına bir sunak adadıkları "bilinmeyen Tanrı" fikrinden başladı. Bu Tanrı'nın ebedi ve ezeli sıfatlarını anlattı: saf ruh, bilgelik, her şeye gücü yetme, her zaman ve her yerde olma ve adalet. Bu şekilde, yalnızca rasyonel verilere yöneldiği bir tür teodisi yoluyla, Pavlus dinleyicilerini Beden Bulma gizemini ifşa-yı dinlemeye hazırladı. İnsan da, İsa'nın çarmıha gerilip yükselmesinde Tanrı'nın İfşasından söz ederek devam etti. Ama, o ana dek söylemiş olduğu şeye hazır gibi görünen Atinalı dinleyicileri işte bu noktada olumsuz biçimde tepki vermeye başladılar: "Ölülerin dirilmesiyle ilgili sözleri duyunca kimi alay etti kimi de 'Seni bu konuda bir daha dinlemek isteriz' dedi" (Havarilerin İşleri 17:32) dedi. Bu yüzden Pavlus'un Atina'daki misyonu, dinleyicilerinden bazıları onunla kalıp ona inansa bile başarısızlıkla sonuçlanmış oldu. Ona inananlar arasında, geleneğe göre, Dionysius ve Aeropagite vardı.

Niçin, bu noktada Pavlus'un Ares tepesindeki konuşmasının tamamını alıntıladım? Çünkü, bu konuşma Hıristiyanlığın Avrupa'da başaracağı şeye bir başlangıç görevi yapar. Evangelizasyonun, ilk bin yıl boyunca hemen hemen her Avrupa ülkesine yayıldığı muhteşem ilerleyişinden sonra, Ortaçağın Hıristiyan evrenselciliği ortaya çıktı: basit, güçlü ve derin bir inanç çağı; Romanesk ve Gotik katedrallerin ve hayrete düşüren Summae Theologiae'nin çağı. Avrupa'nın evangelizasyonu sadece tamamlanmakla kalmamış gibiydi, aynı zamanda bütünüyle olgundu: yalnızca felsefi ve teolojik düşünce bakımından değil, yanı sıra kutsal sanat ve mimari, sosyal dayanışma (esnaf birlikleri, hayır dernekleri, hastaneler ...) bakımından da. Bununla birlikte, 1054 yılından sonra, görünüşte olgun olan bu Avrupa "Doğu hizipleşmesinin" derin yarasıyla büyük zarar gördü. Kilise'nin tek organizması içinde, iki ciğer artık birlikte işlememeye başladı: her biri ne-redeyse bağımsız bir organizma oluşturmaya başladı. Bu bölünme ikinci bin yılın başlangıcından itibaren Hıristiyan Avrupa'nın ruhsal hayatı üzerine bir gölge düşürdü.

Çağdaş zamanlarla birlikte, bu kez Batı'da, daha başka tartışmalar ve bölünmeler ortaya çıktı. Martin Luther'in duruşu Protestan Reformasyonunun başlangıcını işaret etti. Onu Calvin ve Zwingli gibi başkaları da izledi. Britanya Adalarında Kilise ile Peter'in Makamı arasındaki çatlak da benzer bir ışık altında görülmelidir. Ortaçağ boyunca dinsel perspektiften birleşmiş olan Batı Avrupa çağdaş zamanların eşiğinde ciddi bölünmeler yaşadı ve bu bölünmeler sonraki yüzyıllarda daha da derin bir şekilde yerleşti. Cuius regio eius religio - bir bölgenin dini, hükümdar tarafından belirlenecektir - ilkesine göre bunun politik sonuçları da oldu. Trajik bir şekilde, bu sonuçlara din savaşları da dahildi.

Bütün bunlar Avrupa tarihinin bir parçasını oluşturur ve Avrupa ruhu üzerinde ağırlığını fazlasıyla hissettirir; geleceğe dair vizyonunu biçimlendirir ve daha sonra ortaya çıkacak başka bölünmelerle yeni acıları önceden tahmin eder. Bununla birlikte, çarmıha gerilen ve yükselen İsa'ya

duyulan inancın Reformasyon çağının Hıristiyanları için bir ortak payda olarak kaldığını belirtmek gerek. Kilise ve Roma ile ilişkilerinde bölünmüşlerdi, ama Aziz Pavlus'un Atina'da Ares tepesindeki dinleyicilerinden bazıları gibi, onlar da İsa'nın Dirilişi hakikatini reddetmediler. Ya da en azından başlangıç itibariyle. Daha sonraları, ne yazık ki, bu da yavaş yavaş ortaya çıkacaktı.

İsa'nın, özelde de onun Paskalya Gizeminin - Çarmıh ve Diriliş - reddedilişi Avrupa'ya 17. yüzyılın sonları ve 20.yüzyılın başlarında, Aydınlanma çağında girdi. Önce Fransız Aydınlanması ortaya çıktı, onu İngiliz ve Alman versiyonları izledi. Aydınlanma, bütün farklı biçimlerinde, Avrupa'nın evangelizasyonun bir sonucu olarak meydana geldiği durumun aleyhindeydi. Aydınlanma taraftarları daha çok Pavlus'un Ares tepesindeki dinleyicileri gibiydi. Çoğu, "[onda] yaşadıkları ve devindikleri, [onda] oldukları" (Havarilerin İşleri 17:28) ruhsal ve aşkın bir Varlık olarak "bilinmeyen Tanrı"'nın varlığını reddetmiyordu. Bununla birlikte en radikal Aydınlanma düşünürleri, Pavlus'un Ares tepesindeki konuşmasından on beş yüzyılı aşkın bir süre sonra, kendisini insan haline gelerek ifşa eden, Bethelem'de Bakire'den doğan, Sevindirici Haberleri bildiren ve en sonunda bütün insanoğlunun günahları için hayatını veren Tanrı'nın Oğlu, İsa hakkındaki hakikati reddetmişlerdi. "Aydınlanmış" Avrupa düşüncesi denen düşünce, kendisini ölen ve yeniden yükselen bu Tanrı-İnsan'dan ayırmaya çalışmıştı ve bu yönde sarf edilen her çaba onu Kıta Avrupa'sının tarihinin dışında bırakmak için yapılıyordu. Bu yaklaşım günümüz düşünürleri ve politikacıları arasında hâlâ inatçı ve sadık birçok yandaşa sahip.

Post-modern düşüncenin savunucuları Aydınlanmanın hem olumlu mirası hem de hatalarına karşı eleştireldirler. Bununla birlikte, zaman zaman onların eleştirileri aşırıya kaçar; çünkü, hümanizm, mantığa güven, ilerlemedeki Aydınlanma konumlarını bile reddederler. Yine de birçok Aydınlanma düşünürünün Hıristiyanlığa yönelik polemik tutumu yadsınamaz. Bugün hâlâ sergilenen gerçek "kültürel drama" Hıristiyanlık ve henüz sözü edilenlere benzer fikirler arasında varsayılan bir gerilimden oluşur; oysa, aslında bu fikirler Hıristiyan geleneğine derinden kök salmış fikirlerdir.

Bu Avrupa ruhu analizine devam etmeden önce, Yeni Ahit'ten başka bir metne gönderme yapmam gerek: İsa'nın asma ve çubuklar benzetmesini yaptığı pasaja. İsa şöyle der: "Ben asmayım, siz çubuklarsınız" (Yuhanna 15:5). Sonra, sanki bir Beden Bulma ve Kurtuluş teolojisi anlatarak bu muhteşem metaforu geliştirir. O asmadır, baba asmayı yetiştiren, Hıristiyanlar da çubuklar. İsa' Büyük Çilesinin akşamında bu imgeyi Elçilere sunmuştur: asmanın bir çubuğu olarak insan. Blaise Pascal insanı bir "düşünen kamış" olarak betimlerken bu fikre yakınlaşır.*(17) Bununla birlikte, bu metaforun en derin ve temel yönü İsa'nın asmanın yetiştirilmesi bakımından söylediklerdir. İnsanı yaratan Tanrı, yarattığı şeyle ilgilenir. Asma yetiştiren olarak onu yetiştirir. Bunu kendisine özgü bir biçimde yapar. Babası tek Oğlu'nun Tanrısallığına insanoğlunu aşılar. Ölümsüz ve Baba'yla özleri bir olan Oğul tam da bu nedenden ötürü insan haline gelir.

Bu "yetiştirme" niçin Tanrı'ya düşer? Tanrı'nın beden bulmuş olduğu Asma'ya bir insan dalı aşılamak mümkün müdür? Vahiy tarafından verilen yanıt açık: başından itibaren, insan Tanrı'nın suretinde ve ona benzer bir şekilde varlık bulur (Yaratılış 1:27) ve böylece başından itibaren onun insanlığı zaten kendi içinde Tanrısal olan bir şey gizler. O halde onun insanlığı bu olağanüstü biçimde "yetiştirilebilir." Ayrıca, Tanrı'nın kurtuluş planında, bu ancak insanın tamamen kendisi

haline gelebileceği İsa'nın Tanrısal Asma'sına aşılanmayı kabul etme yoluyla olur. Bu aşılamayı reddederse, kendisini aslında eksik bir insanlık olmaya mahkum edecektir.

Avrupa hakkındaki düşüncelerimizde bu noktada niçin İsa'nın asma ve çubuklar meselinden söz ediyorum? Belki de bunun nedeni, onun bize Avrupa Aydınlanması dramasmın en iyi açıklamasını sunmasıdır. İsa'yı reddetme ya da en azından insanın tarihi ve kültüründeki yerini indirgeme konusunda, Avrupa düşüncesindeki bu gelişim bir devrimi işaret etmişti. İnsan "asma"dan koparıldı, artık kendisinin, kendi insanlığının tamlığına ulaşma olasılığını temin eden o Asma'ya aşılanamazdı. Niteliksel bakımdan yeni ve önceden bilinmeyen bir şekilde, en azından böyle bir ölçekte, kötülüğün, sonrasında takip edilecek büyük zarar verici deneyimlere götürecek bir yolun açılmış olduğu söylenebilirdi.

Aziz Thomas'ın tanımına göre, kötülük belli bir varlıkta olması gereken bir iyiliğin olmama halidir. Tanrı'nın suretinde ve ona benzer yaratılmış ve İsa tarafından günahtan kurtarılmış bir varlık olarak insanda bulunması gereken bir iyilik, Tanrı'nın kendisinin hayatına ve doğasına katılmanın iyiliğidir; çünkü İsa, Beden Bulma ve Kurtuluş gizemi yoluyla bizim için bu ayrıcalığı kazanmıştı. İnsanı böyle bir iyilikten yoksun bırakmak İncil dilinde "çubuğu" asmadan koparmakla aynıdır. Sonuç olarak, çubuk olan insan "asma yetiştiren", yani Yaradan'ın tasarladığı ve planladığı tamlığa doğru gelişemez.

ORTA VE DOĞU AVRUPA'NIN EVANGELİZASYONU

Sizin söz etmiş olduğunuz gibi, Avrupa'nın Orta ve Doğu bölümlerinin evangelizasyonu kendisine özgü bir yol izlemiştir. Bunun o halkların kültürel karakteristikleri üzerinde kesinlikle bir etkisi olmuştur.

Slav Havarileri Aziz Cyril ve Aziz Methodius tarafından sembolize edilen, Bizans'ta ortaya çıkan evangelizasyonu ayrı bir şekilde ele almak doğru olacaktır. Bu azizler Selanikli Greklerdi. Günümüz Bulgaristan topraklarından başlayarak Slavların evangelizasyonu işine girişmişlerdi. İlk kaygıları yerel dili öğrenmekti; sonrasında "Kiril" alfabesi olarak bilinecek ilk Slav alfabesini oluşturan belli sayıda grafik sembollere belli sesler atadılar. Bu dil birkaç değişiklikle günümüzde hâlâ Doğu Slav ülkelerinde kullanılmaktadır; Batı Slavları ise Latin alfabesini benimsemişlerdi ve başlangıçta yetişmiş sınıfların dili olarak Latince'yi kullanıyorlardı, sonra da kendi literatürlerini oluşturdular.

Cyril ve Methodius, 9. yüzyılda söz konusu devlete ait olan bölgeye Büyük Moravia Dükü tarafından misyonlarına gönderilmişlerdi. Muhtemelen, Karpatların ötesindeki Vistulan kabilesinin ülkesine vardılar. Açıkçası Pannonia, yani günümüz Macaristan'ına, ayrıca Hırvatistan, Bosna-Hersek ve Slav Makedonyası toprakları Ochrida çevresindeki bölgeye kadar gitmişlerdi. Kendi misyoner etkinliklerini sürdüren müritler bıraktılar.

Bu iki aziz birader aynı zamanda Karadeniz'in kuzeyindeki topraklardaki Slavların evangelizasyonunu da etkilemişti. Aslında, 988 yılında Aziz Vladimir'in vaftizi yoluyla, Slavların evangelizasyonu Kiev Ruslarına kadar uzanmış, daha sonra da giderek Urallara kadar günümüz Rusya'sının kuzeyine yayılmıştı. 13. yüzyılda, Kiev Ruslarını yok eden Moğol istilasından sonra, bu evangelizasyon ciddi bir tarihsel boyutlar denemesinden geçti. Bununla birlikte, kuzeyde, özellikle Moskova'daki yeni dinsel ve politik merkezler sadece Hıristiyan geleneğini Slav-Bizans biçiminde korumayı başarmakla kalmamışlar, aynı zamanda bu geleneği Avrupa içinde Urallara kadar ve ötesinde Sibirya ve Kuzey Asya topraklarına yaymayı da başarmışlardı.

Bütün bunlar Avrupa tarihinin bir parçasını oluşturur ve bazı biçimlerde Avrupa ruhunun doğasını yansıtır. Cuius regio eius religio ilkesinin etkisi altında Post-Reformasyon dönemi din savaşlarına yol açtıysa da birçok Hıristiyan bu savaşların İncil'in ruhuna ters olduğunu kabul etmiştir. Yavaş yavaş insanların kendileri için dinsel mezhep ve kilise üyeliği seçmelerine olanak tanıyacak dinsel özgürlük ilkesini oluşturmayı başardılar. Ayrıca, zamanla, çeşitli Hıristiyan mezhepleri, özellikle de evangelik Protestan bir eğilimden olanlar, anlayış ve anlaşmalar - ekümenik hareket haline gelecek şeyin ilk adımları - aramaya başladılar. Katolik Kilisesine göre, bu hareketteki belirleyici bir an İkinci Vatikan Konsili olmuştur; bu konsilde Kilise, kendisini ekümenik çabaya içtenlikle adayan, Katolik birlik dışındaki bütün Kiliseler ve kilise toplulukları bakımından kendi konumunu kesin bir şekilde ifade etmiştir. Bu gelecekte bütün Hıristiyanların tam birliği için büyük bir öneme sahipti. 20. yüzyılda, daha önce hiç olmadığı kadar, İsa'nın takipçileri İsa'nın Büyük Çilesinin akşamında dua ettiği birliğe - "Hepsi bir olsunlar. Baba, senin bende

olduğun ve benim sende olduğum gibi onlar da bizde olsunlar, dünya da beni senin gönderdiğine iman etsin" (Yuhanna 17:21) - ulaşmaya çalışmaktan başka bir şey yapamayacaklarını fark ettiler. Ortodoks Doğu'nun Patriklikleri de etkin bir şekilde ekümenik diyalogla uğraşırlarsa, çok da uzak olmayan bir gelecekte tam birliğe ulaşma umudunu besleyebiliriz. Elçilik Makamı kendi adına hem Ortodokslukla hem de Batı'daki ayrı ayrı Kiliseler ve kilise topluluklarıyla diyalog yoluyla bu amacı destekleyebilecek şeyi yapmaya kararlıdır.

Elçilerin İşlerinde okuduğumuz kadarıyla, Hıristiyanlık Avrupa'ya Anadolu yoluyla Kudüs'ten gelmiştir. İsa'nın Elçilerini aslen yola çıktıkları "dünyanın dört bir bucağı"na (Havarilerin İşleri 1:8) götüren misyoner yolları Kudüs'ten çıkıyordu. Bununla birlikte, elçilerin zamanlarından itibaren, misyoner yardım merkezi kutsal elçiler Petrus ve Pavlus'un önce İsa'ya tanıklığı taşıdığı Roma'ya, sonra da Constantinople, yani Bizans'a kaymıştı. Bu yüzden evangelizasyonun başlıca iki merkezi Roma ve Bizans olmuştu. Bu şehirlerden misyonerler İsa'nın buyruğunu yerine getirmek için yola çıktılar: "Bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencim olarak yetiştirin, onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin" (Matta 28:19). Bu misyoner faaliyetin etkileri çağdaş Avrupa'da hâlâ aşikardır. Halkların kültürel yöneliminde kendilerini gösterirler. Romalı misyonerler Latin Hıristiyanlığını oluşturacak bir kültürleştirme sürecini başlatırken Bizanslı misyonerler ise Bizans biçimini ilerlettiler: Önce Grek, sonra da Slav (Kiril-Metodian). Bunlar Kıta Avrupası'nın evangelizasyonun ilerlediği başlıca iki yoldu.

Yüzyıllar geçtikçe, evangelizasyon giderek Avrupa sınırlarının ötesine ulaştı. Bu destansı hikaye, her ne kadar sömürgecilik meselesi üzerine bir gölge düşürmüş olsa da harikulade bir hikayedir. Kelimenin çağdaş anlamında, sömürgecilik Amerika'nın keşfiyle başlamıştır. Amerika kıtası ilk büyük Avrupa "sömürgesiydi": Güney ve Orta Amerika'da İspanyollar ve Portekizlilerin etkinliği, Kuzey Amerika'da ise Fransızlar ve İngilizlerin inisiyatifiyle. Sömürgecilik gelip geçen bir olguydu. Amerika'nın keşfinden birkaç yüzyıl sonra, kıtanın hem güneyi hem de kuzeyi, hiç olmadığı kadar büyük bir ölçüde Avrupa ile gerçek ortaklar haline gelen yeni topluluklar ve yeni sömürgecilik sonrası devletlerin ortaya çıkışına tanıklık eti.

Amerika'nın keşfinin 500. yıl dönümü kutlaması hem Kuzey hem de Güneydeki Amerikan toplumunun gelişimi ile yerli halkların hakları arasındaki ilişkiye dair önemli sorunu inceleme fırsatı sağladı. Sömürgeleştirme her meydana geldiğinde bu sorun ortaya çıkar. Aynı sorun Afrika için de geçerlidir; sömürgeleştirmenin daima eski bir gövdeye "yeni"yi taşımayı ve aşılamayı beraberinde getirdiği gerçeğinden kaynaklanır. Belli bir noktaya kadar, yerli halkların ilerlemesine yardımcı olur, ama aynı zamanda beraberinde yalnızca kendi topraklarının değil, yanı sıra ruhsal patrimonile-rinin de bir istimlak biçimini getirir. Bu sorun Kuzey ve Güney Amerika'da kendisini nasıl gösterdi? Ortaya çıkmış farklı tarihsel durumlar ışığında buna nasıl bir ahlaksal değerlendirme yapmamız gerekir? Bu soruları sormak doğru bir yaklaşım, üstelik tatmin edici bir yanıt arama zorunluluğumuz var. Benzer şekilde, sömürge yerleşimcileri tarafından yapılan hataları ve mümkün olduğu kadar onların tazminatlarını sağlayacak şeyleri yapmayı kabul etme zorunluluğumuz da var.

Ne olursa olsun, sömürgecilik meselesi Avrupa ve Avrupa ruhu tarihine aittir. Avrupa küçük, ama oldukça gelişmiş bir kıtadır. Denebilir ki, Tanrı'nın takdiri dünyanın çeşitli bölümleri arasında, ülkeler, uluslar ve halklar arasında geniş çaplı bir alış verişi başlatma görevini Avrupa'ya emanet et-

miştir. Kilise'nin bütün dünyadaki misyoner etkinliğinin Avrupa'dan başladığını da unutmamalıyız. Hem Doğu hem de Batı Avrupa, Kudüs'ten kurtuluşun Sevindirici Haberleri aldıktan sonra, dünyanın geri kalanı için büyük bir evangelizasyon merkezi haline gelmiş ve bütün krizlere rağmen günümüze dek öyle kalmıştır. Belki durum değişiyor. Belki er ya da geç Avrupa'da Kilise diğer kıtalardaki Kilise'nin yardımına ihtiyacı olduğunu görecek. Bu olursa, diğer kıtaların İncil'in bildirilmesi için Avrupa'ya "borçlarının" ödenmesi olarak yorumlanabilecektir.

İki büyük devrimi dikkate almaksızın çağdaş Avrupa tarihinden söz edemeyiz: 18. yüzyılın sonlarında Fransız devrimi ve 20. yüzyılın başlarında Rus Devrimi. Her ikisi de feodalizme karşı bir tepkiydi: Fransa'da "Aydınlanmış mutlakçılık," Rusya'da ise Çarcı "otokrasi" (samodierzawie) biçiminde. Birçok masum kurban alan Fransız Devrimi, sonunda Napolyon'u iktidara getirdi; o da kendisini Fransız İmparatoru olarak ilan etti ve 19. yüzyılın ilk on yılı boyunca askeri dehasıyla Avrupa'ya hakim olmayı başardı. Napolyon'un çöküşünden sonra, Viyana Kongresi Avrupa'ya, özellikle de Polonya'nın bölünmesinden sorumlu olan ülkelere Aydınlanmış mutlakçılığı geri verdi. 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında bu güç dağılımı desteklendi ve İtalyada dahil olmak üzere Avrupa'da daha genç ulusların doğuşuna ve oluşumuna tanıklık edildi.

20. yüzyılın ikinci on yılında, Avrupa'nın durumu daha da kötüleşti; bu durum "Büyük Müttefikler" arasında ölümcül bir karşılaşma olan I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesine yol açtı - bir yanda İtalya'nın katıldığı Fransa, Britanya ve Rusya, diğer yanda Almanya ve Avusturya. Bununla birlikte, aynı çatışma bazı halkların özgürlüklerini kazanmasını sağladı. 1918 yılında savaş bittiğinde, o ana dek güçlü istilacılar tarafından özgürlükleri inkar edilen belli devletler bir kez daha Avrupa haritasına dahil oldu. 1918 yılı Polonya, Litvan-ya, Letonya ve Estonya'nın bağımsızlığı geri almalarının yılıdır. Daha güneyde, özgür Çekoslovakya Cumhuriyeti doğarken, başka bazı Orta Avrupa ulusları Yugoslav Federasyonunun parçası oldular. Ukrayna ve Beyaz Rusya ise halklarının umutları ve büyük amaçlarına rağmen bu evrede bağımsızlıklarını elde edemediler. Avrupa'da, yeni bir politik dağılımı gösteren bu güç dağılımı ancak yirmi yıl devam edebilecekti.

AYDINLANMANIN OLUMLU MEYVELERİ

I. Dünya Savaşı sırasında kötülüğün patlak vermesinin II. Dünya Savaşında ve daha önce sözünü ettiğimiz suçlarda çok daha korkunç bir devamı oldu. Sayın Papa, çağdaş Avrupa'yı düşünürken kendimizi Aydınlanma ve Fransız Devrimi'nin kötü, yıkıcı sonuçlarıyla sınırlamamamız gerektiğini söylediniz. Böyle bir şey fazlasıyla tek taraflı olacaktır. Öyleyse, çağdaş Avrupa tarihinin olumlu yönlerini de katacak şekilde görüş alanımızı nasıl genişleteceğiz?

Avrupa Aydınlanması yalnızca Fransız Devrimi'nde kan dökülmesine yol açmamıştır, aynı zamanda özgürlük, eşitlik ve kardeşlik gibi idealler, İncil'de kökleri olan değerler gibi olumlu sonuçlar da doğurmuştur. Birbirinden ayrı olarak ilan edilseler bile bu idealler doğal olarak kendi uygun kökenlerine işaret ederler. Bu yüzden Fransız Aydınlanması insan haklarına dair daha iyi bir anlayışın yolunu hazırlamıştır. Elbette, Fransız Devrimi bu hakları birçok bakımdan ihlal etmiştir. Bununla birlikte, bu, aynı zamanda feodalizmin geleneklerini geride bırakarak insan haklarının gereği gibi kabul edilmeye ve daha etkili bir şekilde yürürlüğe konmaya başlandığı zamandır. Bu hakların köklerinin Tanrı tarafından kendi görünümünde yaratılmış olan insanın doğasında olduğunun zaten bilindiği vurgulanmalıdır; aslında, Yaratılış Kitabı'nın ilk sayfalarından itibaren Kutsal Kitapta ilan edilirler. Bizzat İsa, örneğin İncil'de "İnsan Sept günü için değil, Sept günü insan için yaratıldı" (Markos 2:27) derken bunlardan defalarca söz eder. Bu sözlerle, kesinlikle insan haklarının Tanrısal temelini göstererek, insanın daha yüce vakarını yetkin bir şekilde ileri sürer.

Aynı şekilde, ulusların hakları da Aydınlanma geleneği, hatta Fransız Devrimiyle bağlantılıdır. Bu dönem boyunca, yani 18. yüzyılda, ulusların varolma, kendi kültürlerini koruma ve politik özerkliklerini kullanma hakkı Avrupa kıtasında ve başka yerlerde birçok ulus için büyük önemi vardı. 3 Mayıs Anayasasına karşın bağımsızlığını kaybetmek üzere olan Polonya için de önem taşıyordu.*(18) Özellikle o sırada okyanusun ötesinde varlık bulan Amerika Birleşik Devletleri için önem taşıyordu. Bu üç olayın - Fransız Devrimi (14 Temmuz 1789), Polonya'da 3 Mayıs Anayasası (1791) ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Bağımsızlık Bildirgesi (4 Temmuz 1776) - zaman bakımından bu kadar yakın olması anlamlı. Yine de uzun süren bir feodal dönemin ardından yeni bir ulusal bilince henüz ulaşmış ve bunun sonucu olarak İspanyol ya da Portekiz Tacından bağımsızlık kazanma amacı geliştirmekte olan birkaç Latin Amerika ülkesi için de benzer bir şey söylenebilir.

Dolayısıyla çok kan dökülmüş de olsa özgürlük, eşitlik ve kardeşlik isteğinin arttığını görüyoruz. Bu idealler, en azından Avrupa ve Amerika'da, halkların ve ulusların tarihini aydınlatmış, böylece yeni bir tarihsel çağ açmıştır. Kökleri bütünüyle İncil'de olan kardeşlik fikri konusuna gelince, Fransız Devrimi dönemi bu fikri Avrupa'nın ve dünyanın tarihine daha sağlam bir şekilde yerleştirmiştir. Kardeşlik sadece insanları değil, aynı zamanda ulusları da birleştiren bir bağdır. Dünyanın tarihi halklar arasında sadece insanların ve ulusların hakları bakımından yetersiz olan politik güç oyunlarıyla ya da en güçlü olanın isteğinin zorla kabul ettirilmesiyle değil kardeşlik ilkesince yönetilmelidir.

Özgürlük, eşitlik ve kardeşlik değerleri 19.yüzyılın başında tam zamanında ortaya çıkmış değerlerdi, çünkü bu büyük bir sosyal dönüşüm dönemiydi. İlk Endüstri Devriminin kapitalizmi piyasa yasalarına uygun olarak insan tarafından insanın sömürülmesine olanak tanıyarak özgürlük, eşitlik ve kardeşliği çeşitli biçimlerde ihlal etti. Aydınlanma vizyonu, özellikle de özgürlük kavramı, Karl Marx'ın Komünist Manifesto'sunun doğuşunu kolaylaştırdı, ama aynı zamanda bundan ayrı olarak kökleri İncil'e dayanan sosyal adalet ilkelerinin dile getirilmesine de yol açtı. Aydınlanma düşüncesinin mantığının İncil'de yer alan hakikatlerin yeniden keşfine yol açması çok çarpıcı. Bu XIII. Leo'nun Rerum Novarum'undan 20. yüzyılın sonunda Centesimus Annus'a kadar büyük sosyal tamimlerinde açık hale gelir.

İkinci Vatikan Konsili'nin belgelerinde, Hıristiyanlık ve Aydınlanma arasındaki ilişkinin yeni düşünme yolları uyandıran bir senteziyle karşılaşıyoruz. Açıkçası, bu metinler doğrudan bu konuya gönderme yapmıyorlar, ama çağdaş kültürel bağlam da derinlemesine incelenirse, değerli birçok içgörü sunarlar. Konsilin öğreti açıklaması, kasten polemik olmayan bir tutum benimsemiştir. Bunun yerine Havariler zamanından itibaren Hıristiyanlığa eşlik eden kültürleştirme sürecine devam etmeyi tercih etmiştir. Hıristiyanlar, Konsili örnek alarak çağdaş dünyayı dikkate alabilir ve onunla yapıcı bir diyaloga girebilirler. Hayırlı Samiriyeli gibi, onlar da acı çeken insanın yardımına gelebilir, bu 21. yüzyılın başında taşıdığı yaralarla ilgilenebilirler. İhtiyaçta olanlarla ilgilenmek, örneğin Aydınlanmanın 20. yüzyılın büyük tarihsel felaketlerin yolunu açan rolü bakımından polemiklerden ve zararlı taraflarını açığa vurmaktan kıyas kabul edilemez derecede daha önemlidir. İncil'in ruhu öncelikle ihtiyaçta olanlara kardeşçe yardım sunma gönüllülüğünde görülür.

"Aslında, insanın gizemi gerçekten sadece ete kemiğe bürünen Söz'ün gizeminde açıklığa kavuşur."*(19) Bu sözlerle, İkinci Vatikan Konsili bütün Consil öğretisi'nin tam özünde yatan antropolojiyi ifade eder. İsa bize yalnızca içsel hayatın yollarını öğretmekle kalmaz, aynı zamanda kendisini amacımıza ulaşmak için takip edilecek "Yol" olarak sunar. O "Yol"dur çünkü o ete kemiğe bürünen Söz'dür, kusursuz İnsan'dır. Konsil metni şöyle devam eder: "İlk insan Adem, insana kendisini tamamen ifşa eden ve onun en yüce çağrısını açıklığa kavuşturan Baba'nın gizeminin ve O'nun sevgisinin ifşasında Hz. İsa, yeni Âdem İsa olacak olandandı" Tek başına İsa, insanlığı yoluyla, insanın gizeminin bütününü açığa vurur. Aslında, ancak insanın Tanrı'nın suretinde ve ona benzer yaratılmasını başlangıç noktamız olarak alırsak, bu gizemin daha derin anlamını keşfetmek mümkün olacaktır. İnsan diğer gözle görülür yaratıklara ilişkin olarak kendisini bütünüyle anlayamaz. İnsanın kendisini anlayışının anahtarı Tanrısal İlk Örneği, ete kemiğe bürünmüş Sözü, Baba'nın ölümsüz Oğlu'nu tefekkür etmektedir. Bu yüzden, insanoğlunun derin doğasını incelemenin başlıca ve kesin kaynağı Kutsal Teslistir. Kutsal kitaba ait "suret ve benzeme" ifadesi Yaratılış Kitabı'nın ilk sayfalarından itibaren buna işaret eder (Yaratılış 1:26-27). Dolayısıyla, insanın özüne dair ayrıntılı bir anlatı için o kaynağa geri dönmemiz gerekir.

Tüzük Gaudium et Spes bu temayı geliştirmeye devam eder. İsa "Görünmez Tanrı'nın görüntüsü"dür (Koloselilere Mektup 1:15). O Tanrı'ya benzeyen ve ilk günahtan itibaren güzelliği bozulmuş olan Adem'in çocuklarında yeniden canlanan kusursuz insandır. İnsan doğası, onda olan değil tam da onda beklendiği gerçekten ötürü, bizim içimizde karşılaştırılamayacak ölçüde bir vakara yükselmiştir." Vakar unsuru, Hıristiyan antropolojisi için hem çok önemli hem de temeldir.

Bu disiplinin her dalını etkiler; yalnızca teorik yönlerini değil, aynı zamanda ahlaksal öğreti gibi pratik konuları, hatta politik özellik taşıyan belgeleri bile. Konsil'in öğretisine göre, insan yakışan vakar sadece insan doğasına değil, yanı sıra, hatta daha da büyük bir ölçüde, İsa Mesih'te Tanrı'nın gerçekten insan haline geldiği gerçeğine dayanır. Konsil metni şöyle devam eder: "Beden bularak, Tanrı'nın Oğlu İsa belli bir biçimde kendisini her insanla birleştirmiştir. İnsan elleriyle çalışmış, bir insan zihniyle düşünmüştür. Bir insan iradesiyle hareket etmiş ve bir insan kalbiyle sevmiştir. Bakire Meryem'den doğmuş, gerçekten bizden biri yapılmıştır, günah dışında her şeyde bize benzeyen biri." Bu özlü sözler ilk bin yıl boyunca Beden Bulan Tanrı'nın gizemini dile getirmenin doğru yolu hakkında Kilise'nin derin öğretisel düşüncesinin meyveleridir. Bu soruna bu temel inanç gizeminin farklı yönlerine geri dönen hemen hemen bütün Konsiller sürekli olarak değinmiştir. İkinci Vatikan Konsili öğretisini İsa'nın Tanrısal insanlığı hakkında daha önceki büyük öğretisel düşünce servetine ilişkin öğretisini temel alır, böylece Hıristiyan antropoloji için temel olan bir sonuç çıkarır. Onun yenilikçi karakteri de işte buradadır.

Beden Bulan Söz gizemi bizim tarihsel boyutu da dahil olmak üzere insanı anlamamıza yardımcı olur. İsa, Aziz Pavlus'un Korintlilere 1. Mektup'ta öğrettiği gibi, aslında yeni Âdem'dir (15:45). Yeni Âdem insanın Kurtarıcısıdır, ilk Âdem'in, yani ilk günahın sonuçlarının yükünü taşıyan tarihsel insanın Kurtarıcısıdır. Bir kez daha Gaudium et Spes'ten alıntı yapacak olursak:

Masum bir kuzu olarak bize özgürce akıttığı kanıyla hayatı değer görmüştür. Onda Tanrı bizi iblise ve günaha kölelikten kurtararak kendisiyle ve bir diğeriyle uzlaştırmıştır; böylece her birimiz havariyle aynı şeyi diyebiliriz: Tanrı'nın Oğlu "Beni sevmiş ve benim için canını vermiştir" [Galatyalılara Mektup 2:20]. Bizim için ıstırap çekerek yalnızca bize adımlarını takip edebileceğimiz bir örnek sunmakla kalmamış, aynı zamanda yeni bir yol açmıştır. Bu yolu takip edersek, hayat ve ölüm kutsallaştırılır ve yeni bir anlam kazanır... Hıristiyanlar elbette birçok dertle kötüyle mücadele etme ve ölümü yaşama hem ihtiyacı hem de göreviyle bağlıdırlar; ama, Paskalya Gizemi'nde bir arkadaşın yaptığı gibi ve İsa'nın ölümünü tertiplemiş biri gibi, o da umutla güçlenmiş bir şekilde dirilişe doğru ilerleyecektir.

Konsil'in Karl Rahner'in "antropolojik devrim" dediği şeyi meydana getirdiği söylenir. Bu doğru bir içgörü, ama şu da unutulmamalı ki, bu devrim karakter bakımından çok büyük ölçüde Hıristolojik bir devrimdir. İkinci Vatikan Konsilinin antropolojisinin kökleri Hıristoloji, dolayısıyla da teolojidedir. Tüzük Gaudium et Spes'ten alıntılanan yukarıdaki pasaj dikkatlice incelenirse, bizi Kilise'nin antropoloji yaklaşımında meydana gelen devrimin tam kalbine götürdüğünü görürüz. Bu öğreti temelinde, ben Redemptor Hominis Tamiminde "insanın Kilise yolunda olduğu"nu ifade etmiştim.

*Gaudium et Spe*s Beden Bulan Söz gizeminde olduğu haliyle insanın gizeminin açıklamasını vurgular: "Sadece Hıristiyanlar için değil, aynı zamanda kalplerinde lütfun fark edilmeden etkin olduğu bütün iradesi iyi insanlar için de doğrudur. Çünkü İsa hepimiz için öldüğünden ve gerçekten bütün insanlar Tanrısal olan aynı kadere çağrıldığından, Kutsal Ruh'un Paskalya Gizeminde Tanrı'ca bilinen bir biçimde, hepimize ortak olma olasılığını sunduğunu kabul etmeliyiz."

Konsil'in antropolojisi açıkça dinamik bir karaktere sahiptir: insandan görevi ışığında varoluşsal biçimde söz eder. Bir kez daha, insanın gizemine ilişkin bu vizyon Hıristiyan ifşa yoluyla inananlar için bilinir kılınır.

İsa aracılığıyla ve İsa'da, ışık, onun İncil'inden başka, bizi boğan ıstırap ve ölüm bilmecesine tutulur. İsa kendi ölümüyle ölümü yok ederek yine yükselmiştir ve bize bütün bolluğuyla hayatı vermiştir, böylece, Oğul'da oğullar haline gelerek, Ruh'ta haykırabiliriz: Baba, Tanrı!"

Hıristiyanlığın temel gizemine ilişkin bu anlayış doğrudan benzer bir şekilde varoluşçu yönelime sahip çağdaş düşüncenin zorluklarına yanıt verir. Çağdaş düşüncede, başlıca soru insanın varlığının anlamı, özellikle de ıstırap ve ölümün anlamı hakkındadır. Bu açıdan bakıldığında, İncil üstün bir kehanete sahip olduğunu açığa vurur. Bu, insan hakkındaki kehanettir. İncil olmasaydı, insan yeterli hiçbir yanıtı olmayan dramatik bir soruyla baş başa kalırdı. Bu sorunun doğru yanıtı İsa, *Redemptor Hominis*'tir.

KİLİSENİN MİSYONU

Sayın Papa, 1978 Ekiminde, Savaş ve Komünizmi çok üzücü bir şekilde yaşamış halde Polonya'dan ayrıldınız ve Peter'in Halefi olarak Roma'ya geldiniz. Polonya deneyimleriniz sizi Kilise'nin yeni bir post-Konsil biçimine, sokaktaki insanların ve dünyanın sorunlarına geçmişte olduğundan daha açık bir biçime, yakınlaştırdı. Sayın Papa, günümüz dünyasında Kilise'nin karşısındaki en önemli görevlerin hangileri olduğunu düşünüyorsunuz? Hiyerarşi hangi yaklaşımı benimsemeli?

Bugün Kilise'ye çok büyük bir iş düşmektedir. Özelde, İkinci Vatikan Konsili'nin bize hatırlattığı gibi, havarilerin görevi yapacak alaylılara ihtiyaç var. Güçlü bir misyon duygusu geliştirmek için bu kesinlikle esastır. Avrupa'da ve her kıtada Kilise'nin her zaman ve her yerde bir misyoner Kilise (in statu missionis) olduğu kabul edilmelidir. Bu misyon, hiçbir zaman ve hiçbir yerde, hatta yerleşik Hıristiyan geleneğiyle geçen yüzyıllarda bile, Kilise misyoner dışında başka bir şey olamayacak doğasına aittir. İkinci Vatikan Konsil'inin yenilediği bu misyon duygusu Papa VI. Paul tarafından papalığının on beş yılı boyunca Piskoposlar Meclisi'nin de yardımıyla daha da geliştirildi. Apostolik Vaaz Evangelii nuntiandi'de Papa Paul kalpten konuşur. Kendi papalığımın ilk haftalarında, ilk belgem Redemptor Hominis Tamiminin de göstereceği gibi ben de aynı yolu izlemeye çalıştım.

İsa'dan alınan bu misyonda Kilise yorulmak bilmeden çalışmalıdır. İsa'nın kendisi ve Elçileri gibi Kilise de alçakgönüllü ve cesur olmalıdır. Engellerle karşılaşırsa, çeşitli şekillerde eleştirilirse - belki proselitizm ya da sosyal yaşamı ruhbanlaştırmayla suçlansa da - cesareti kırılmamalıdır. Öncelikle de İncil'i yaymayı hiç bırakmamalıdır. Aziz Pavlus bunun zaten farkındaydı ve müridine şöyle yazmıştı: "Tanrı sözünü duyur. Zaman uygun olsun olmasın, bu görevi sürdür. İnsanları tam bir sabırla eğiterek ikna et, uyar, isteklendir" (Timoteyus'a 2. Mektup 4:2). Aziz Pavlus "Müjde'yi yaymazsam vay halime!" (Korintlilere 1. Mektup 9:16) derken başka bir ivedi zorunluluğu gösterir. Bu inanç nereden geliyor? Açıkçası, İsa'nın adından başka bu göğün insanlara bağışlanmış, insanları kurtarabilecek başka hiçbir ad olmadığını fark etmekten kaynaklanır (Havarilerin İşleri 4:12).

Çağdaşlarımızda bazılarının dile getirdiği bir protesto sloganı var: "İsa'ya evet, Kilise'ye hayır!" İçerdiği olumsuz unsura rağmen, bu tutum İsa'ya karşı aydınlanmanın dışarıda bıraktığı belli bir açıklık göstermektedir. Yine de bu sadece görünüşte bir açıklıktır. İsa, gerçekten kabul edilirse, onun Mistik Bedeni olan Kilise'den ayrılamaz. Beden Bulma olmasaydı İsa olmazdı, Kilise olmasaydı İsa olmazdı. Tanrı'nın Oğlu'nun bir insan bedeninde Beden Bulması, kendi iradesi uyarınca, oluşturduğu insan topluluğunda, onlar arasındaki daimi varlığını garanti ederek, sürdürülür: "İşte ben, dünyanın sonuna dek her an sizinle birlikteyim" (Matta 28:20). Açıkçası, Kilise, insanın kurduğu bir kurum olarak, daima arınma ve yenilenme ihtiyacını taşır: İkinci Vatikan Konsili bunu samimiyetle kabul eder.*(20) Bununla birlikte, Kilise, İsa'nın Bedeni olarak, dünyada İsa'nın varlığı ve eyleminin normal mevkiidir.

Bu fikirlerin doğrudan ya da dolaylı olarak İsa'nın doğumunun ikinci bin yılının ve üçüncü bin yılın başlangıcının kutlaması için benimsenen inisiyatiflerin ardındaki düşünceyi ifade ettiği söylenebilir. O sırada Kilise'ye ve bir anlamda iradesi iyi bütün insanlara yazdığım iki Apostolik

Mektup'ta bundan söz etmiştim. Hem Tertio Millennio Adveniente'de hem de Novo Millennio Ineunte'de, Büyük Yıldönümü'nün bütün insan ırkını görülmemiş bir ölçüde ilgilendirdiğini vurgulamıştım. İsa bütün insanlık tarihine aittir ve o tarihe şekil verir. O tarihe can verir, bunu tıpkı İncil'deki maya gibi, sadece kendisi yapabilir. Bütün ebediyetten Tanrı'nın planı insanın ve dünyanın Tanrısallaştırılması İsa'da tamamlanmıştır. Bu süreç sürekli devam eder; günümüzde bile.

Dogmatik Tüzük Lumen Gentium tarafından sunulan Kilise imgesinin bir şekilde tamamlanması gerekiyordu. Ölümünden önceki haftalarda XXIII. John bunu hissetmişti ve Konsil'in çağdaş dünyada Kilise hakkında özel bir belge hazırlamasına karar vermişti. Bu görevin son derece verimli olduğu açığa çıkmıştır. Tüzük Gaudium et Spes Kilise'nin "dünya" kavramının bütün içeriğine açıklığını ifade etmiştir. Elbette, Kutsal Kitap'ta, bu söz ikili bir anlam taşır. Örneğin, kutsal yazarlar "bu dünyanın ruhu"ndan söz ederken (Ko-rintlilere 1.Mektup 2:12), dünyadaki her şeyin bizi Tanrı'dan ayırdığını kastederler: günümüzde bunu laikleşme başlığı altında ifade edebiliriz. Bununla birlikte, Kutsal Kitap'ta "dünyanın" bu negatif anlamı olumlu anlamla dengelenir: Tanrının bir yaratısı olarak dünya, Tanrının insana vermiş olduğu bütün şeyler olarak dünya, inisiyatif, içgörü ve sorumlulukla tamamlanması gereken bir görev olarak insana emanet edilen dünya. İnsanlık tarihinin tiyatrosuna benzeyen dünya onun zahmet ve meşakkatinin, zaferlerinin ve başarısızlıklarının izlerini taşır. İnsanın günahının zarar verdiği dünya İsa'nın çarmıha gerilmesi ve yükselmesiyle kurtarılmıştır, şimdi de insanın etkin işbirliğiyle onun harikulade tamamlanışını beklemektedir.*(21) Aziz Irenaeus'un dedikleri başka sözcüklerle anlatılacak olursa şöyle denebilir: Gloria Dei mundus secundum amorem Dei ab homine excultus - Tanrı'nın ihtişamı Tanrı'nın sevgisine göre insan tarafından mükemmelleştirilen dünyadır.

KİLİSE VE DEVLET ARASINDAKİ İLİŞKİ

Kilise'nin misyoner etkinliği her zaman belli bir toplumda ve belli bir devletin topraklarında yapılır. Sayın Papa, günümüz koşullarında Kilise ve Devlet arasındaki ilişkiyi nasıl görüyorsunuz?

Tüzük Gaudium et Spes'te bu konu şöyle dile getirilir:

Politik topluluk ve Kilise kendi alanlarında özerk ve birbirinden bağımsızdır. Bununla birlikte, her ikisi de, farklı başlıklar altında olsa da, insanın şahsi görevine adanmıştır. Bu hizmet her iki kurumda yerel ve hakim koşullara göre daha iyi bir işbirliği uyguladığı sürece herkesin esenliğini daha etkin bir şekilde arttıracaktır. Çünkü insanın ufukları sadece dünyevi düzenle sınırlı değildir; insanlık tarihi düzeyinde yaşayan insan kendi ebedi ve ezeli kaderinin bütünlüğünü korur.

Konsil'in Kilise ve Devlet'in "ayrılığı" terimi anlayış biçimi totaliter sistemlerin yorumundan çok farklıdır. Bir sürpriz, belli bir anlamda da yüzyıllar boyunca özellikle Komünist yönetim altında geçen yıllarda, zorlu bir mücadele olarak ortaya çıkmıştır. Elbette, bu rejimler Konsil'in konumuyla uyuşamazdı, ama aynı zamanda Kilise ve Devlet'in ayrılığı fikirleriyle aralarının açık olduğunun da farkındaydılar. Onların vizyonlarına göre, dünya yalnızca Devlet'e aittir; Kilise'nin kendi alanı vardır; bu alan "sınırların," tabir caizse dünyanın dışında kalır. Kilise'nin dünya "hakkındaki" Konsil vizyonu bu yorumla çelişir. Kilise'ye göre, dünya hem bir görev hem de bir mücadeledir. Bütün Hıristiyanlar için, özellikle de papaz sınıfından olmayan inananlar için böyledir. Konsil papaz sınıfından olmayan misyonerlik sorununa, yani toplumun yaşamında Hıristiyanların aktif varlığı sorununa büyük önem vermiştir. Bununla birlikte, Marksist ideolojiye göre, bu kesinlikle Devlet ve parti tarafından özellikle kontrol edilmeyi gerektiren bir alandı.

Günümüzde sağlam demokratik kimliklerine rağmen Komünist modele göre Kilise ve Devlet ayrılığını yorumlama yönünde giderek gelişen bir eğilim gösteren politik partiler olduğu için bundan söz etmeye değer. Doğal olarak, günümüz toplumu kendisini savunma araçlarına sahiptir. Bununla birlikte, toplum bunu yapacak iradeye de sahip olmalıdır. İnanan vatandaşların tutumunda belli bir pasifliğin kaygı uyandırdığı alan da budur. Öyle görünüyor ki, dini haklarına ilişkin duyguları geçmişte daha keskin olsaydı, o zaman ellerindeki demokratik araçlarla kendilerini savunmaya daha hazır olurlardı. Bugün böyle tepkiler çok daha bastırılmış durumda ve gerçekten hayata geçirilmiyorlar; belki de bunun nedeni kısmen politik seçkinlerin yeterince hazır olmamasıdır.

20. yüzyılda, insanları inanmaktan vazgeçirmek, İsa'yı reddettirmek için büyük çabalar harcandı. Yüzyılın sonlarına doğru, bin yılın sonlarına doğru, bu yıkıcı kuvvetler zayıflatıldı, yine de arkalarında bir yıkım izi bıraktılar. Aile hayatının ahlaksal kuralları ve hem kişisel hem de sosyal ahlak doğruluğunu etkileyerek ahlaki alanda harap edici sonuçları olan bir vicdan yıkımından söz ediyorum. Her gün bölgelerindeki insanların ruhsal hayatlarıyla ilgilenen papazlar bunu herkesten iyi bilirler. Onlarla konuşma fırsatı bulduğumda, çoğu kez insanı rahatsız edecek itiraflar işitiyorum. Ne yazık ki, yeni bin yılın şafağında Avrupa bir yıkım kıtası olarak tanımlanabilir. Öncelikle ekonomik gelişimi hedefleyen politik programlar bu yaraları iyileştirmek için yeterli değil. Tersine, daha da kötüleştirebilirler. Burada Kilise'nin önünde muazzam bir görev kendini gösteriyor. Günümüz dünyasında evangelik hasat gerçekten büyük. Biz sadece Tanrı'ya sormak ve O'ndan

ısrarla biçilmeye hazır olan ve biçilmeyi bekleyen bu harman için rençperlerini göndermesini istemek zorundayız.

DİĞER KITALAR BAĞLAMINDA AVRUPA

Sayın Papa, belki de Avrupa'yı diğer kıtalarla ilişkisi perspektifinden düşünmek yararlı olacaktır. Siz, şahsen Konsil'in çalışmasına katılmıştınız ve dünyanın dört bir yanında, özellikle apostolik yolculuklarınız sırasında birçok halkla tanıştınız. Bu tanışmalardan edindiğiniz izlenimler nelerdir?

Öncelikle hem Konsil'in kendisi sırasında ve izleyen yıllarda, hem de Roman Curia'nın farklı Dikasterileriyle çalışmam sırasında, bir Piskopos olarak yaşadığım deneyimlerden söz etmem gerek. Bana göre Piskoposlar Meclisi'nin toplantılarında yaşadığım deneyimler özellikle önemli. Bu çeşitli karşılaşmalar benim Avrupa ile Avrupa dışındaki ülkeler arasında, özellikle de Avrupa dışındaki Kiliseler arasındaki ilişkilerin oldukça açık bir tablosunu oluşturmamı sağladı. Konsil öğretisi ışığında, communio ecclesiarum, yani çeşitli eşya ve hizmetlerin değiş tokuşundan oluşan ve karşılıklı zenginleşmeye götüren bir komünyon bağlamında, bu ilişkiler gerçekleşti. Avrupa'da, özellikle de Batı Avrupa'da, Katolik Kilise yüzyıllar boyunca Reformasyon Hıristiyanlarıyla yan yana yaşadılar; Doğu'da ise Ortodoks çoğunluktadır. Avrupa dışındaki en Katolik kıta Latin Amerika'dır. Kuzey Amerika'da Katolikler nispeten çoğunluktadırlar. Avustralya ve Okyanusya'da da durum buna çok benzer. Filipinlerde, çoğu kişi Kilise'ye bağlıdır; ama, genel olarak Asya'da Katolikler azınlıktadır. Afrika, Kilise'nin önemli ölçüde büyümeye devam ettiği bir misyoner kıtadır. Avrupa dışındaki Kiliselerin çoğu Avrupa'dan giden misyonerler tarafından kurulmuştur. Günümüzde bu Kiliseler kendilerine özgü bir kimlik ve belirli bir karaktere sahiptirler. Geçmişte Kuzey ve Güney Amerika, Afrika ve Asya'da Kilise bir Avrupa "ihracatı" olarak görülmekle birlikte, artık fiilen belli bir Hıristiyanlıktan çıkarma sürecinin meydana geldiği Eski Kıta için bir tür ruhsal dengeleyici oluşturmaktadırlar.

20. yüzyıla üç "dünya" arasındaki rekabet damgasını vurmuştur. Bu ifadenin anlamı çok iyi bilinir: Doğu Avrupa'nın Komünist hakimiyeti sırasında, demir perdenin arkasındaki bölge, "kollektifçi" dünya, Batı'yı oluşturan kapitalist I. Dünya'nın tersine II. Dünya olarak biliniyordu. Bunlar dışındaki her yer Üçüncü Dünya olarak biliniyordu ve özellikle dolaylı olarak gelişmekte olan ülkeleri akla getiriyordu.

Böyle bölünmüş bir dünyada, Kilise evangelizasyon görevine yönelik değişik bir yaklaşım geliştirmesi gerektiğini hemen fark etti. Evangelizasyonun çok önemli bir öğesi olan sosyal adalet bakımından, Kilise kapitalist dünyanın halkları arasında adil ilerlemeyi desteklemeye devam etti, ama bununla birlikte kökleri eski Aydınlanma geleneklerinde olan Hıristiyanlıktan çıkarma süreçlerine teslim olmadı. Kilise ikinci Dünyayla, Komünist Dünyayla, ilişkilerinde her şeyden önce insan hakları ve ulusların haklarını savunma saffında olmasının önemini fark etti. Bu yalnızca Polonya için değil, aynı zamanda komşu ülkeler için de geçerliydi. Son olarak da Kilise Üçüncü Dünya ülkelerinde, Hıristiyanlığın oradaki halklara tanıtmanın yanı sıra, yalnızca farklı sosyal gruplaşmalar arasında değil, aynı zamanda dünyanın farklı bölgeleri arasında da malların adil olmayan dağılımına dikkatini vermiştir. Aslında, giderek daha zenginleşen zengin Kuzey ile sömürgecilik çağının bitişinden sonra bile birçok bakımdan sömürülmeye ve cezalandırılmaya devam eden yoksul Güney arasındaki boşluk giderek daha da aşikar bir hale geldi. Güney'in

yoksulluğu azalmak yerine sürekli artıyordu. Bunlar yoksulu giderek daha kötü koşullara zorlarken zengini daha da zengin yapan ölçüsüz kapitalizmin sonuçlarıdır.

Konsil sırasında ve Konsil'den sonra başka kıtalardan piskoposlarla temaslarımda Avrupa'nın dünyadaki yeri hakkında kazandığım vizyon bu. 16 Ekim 1978'de Peter'in Makamına seçilmemin ardından, bu vizyonu teyit edebildim ve hem burada Roma'da hem de dünyanın dört bir yanındaki farklı Kiliselere yaptığım yolculuklarda daha da geliştirebildim. Bu vizyon genellikle İncil'den zaten haberdar olan bir dünyada evangelizasyon elçiliğimi yapma şeklimi bilgi anlamında etkiledi. O yıllar boyunca hep Kilise'yi çağdaş dünyayla diyaloga geçiren bu etkinliklere özellikle dikkat etmeye çalıştım. Tüzük Gaudium et Spes'te "dünya"dan söz edilir, ama bu terim genellikle farklı dünyalardan oluşan bir bütünü gösterir. Krakow Başpiskoposu'yken Konsil sırasında bundan söz ettim.

DEMOKRASİ:

OLASILIKLAR VE RİSKLER

ÇAĞDAŞ DEMOKRASİ

Fransız Devrimi çağdaş demokrasinin temeli olarak bütün dünyaya "özgürlük, eşitlik, kardeşlik" sloganını yaydı. Sayın Papa, sizin şimdiki Batı biçimiyle demokratik sistem değerlendirmeniz nedir?

Şimdiye kadarki düşüncelerimiz bizi özellikle Avrupa uygarlığı için önemli görünen bir sorunu dikkate almaya yöneltti: Bu, yalnızca bir politik sistem değil, aynı zamanda bir düşünce yaklaşımı ve bir davranış ilkesi olarak anlaşılan demokrasi sorunudur. Demokrasinin kökleri, her ne kadar eski Yunanlılar tam olarak çağdaş zamanlardaki anlamına sahip olmasa da Yunan geleneğindedir. Politik rejimin üç olası biçimi arasındaki klasik ayrım iyi bilinir: monarşi, aristokrasi ve demokrasi. Bu sistemlerin her biri, birincil güç öznesi sorusuna kendi yanıtını verir. Monarşik bir sistemde, ister bir kral olsun, ister imparator, ister egemen yönetici, bu özne bir bireydir. Aristokratik bir sistemde, özne gücü, örneğin savaşta cesaret gösterme, soy, servet gibi belirli değerler temelinde kullanan bir sosyal gruptur. Bununla birlikte, demokratik bir sistemde, güç öznesi bütün toplum, Yunanca demos olan "halk" tır. Elbette, gücü doğrudan herkesin kullanması imkansızdır, bu yüzden demokratik yönetim biçimi halkın temsilcilerinin çalışmasına dayanır ve bu özgür seçimlerle düzenlenir.

Bu üç güç kullanma biçiminin üçü de tarihin akışında varolmuştur ve insanın rasyonel ve sosyal doğasına, özellikle de sosyal adaletin gereklerine en iyi uyan sistem olarak kesinlikle demokratik sistemin tarafı tutulmasına rağmen üçü de bugün hâlâ varlığını sürdürmektedir. Aslında, toplum insanlardan oluştuğuna ve her insan sosyal bir varlık olduğuna göre, herkesin dolaylı bile olsa güce katılmasına izin verilmesi gerektiğini kabul etmek hiç de zor değildir.

Polonya tarihini düşünecek olursak, bu üç sistemin birinden diğerine derece derece geçişi ve ilerleyici karşılıklı etkilerini gözlemlemek mümkündür. Piast Devleti karakter bakımından açıkça monarşikse Jagiellonianların zamanından itibaren monarşi çok daha kurumsal hale gelmiştir; o hanedanlık çöktüğünde hâlâ monarşik olan yönetim soyluluktan oluşan bir oligarşiye bağımlı hale geldi. Bununla birlikte, soyluluk oldukça kapsamlı olduğu için, soyluları temsil edecek kişilerin bir demokratik seçim biçimine başvurması gerekiyordu. Bu da soylular arasında bir tür demokrasiye yol açtı. Dolayısıyla, tek bir devlet içinde birkaç yüzyıl boyunca soyluluk arasında demokrasinin de bulunduğu bir kurumsal monarşi varoldu. İlk başta bu Polonya-Litvanya-Rutenya güçlerinden biriyken, geçen zaman ve değişen koşullar sistemdeki, en sonunda bağımsızlığın kaybedilmesine yol açacak, daha fazla sayıda dengesizlik ve zayıflığı açığa çıkardı.

Özgürlüğünü yeniden kazandığından, Polonya Cumhuriyeti bir başkanı ve iki meclisli bir parlamentosu olan bir devlet olarak kuruldu. 1989 yılında Polonya Halk Cumhuriyeti'nin

çöküşünden sonra, Üçüncü Cumhuriyet II. Dünya Savaşından önce varolana benzer bir sisteme döndü. Halkın Polonya'sı dönemi için, şunu söylemek gerekir ki "halkın demokrasisi" etiketine rağmen, güç fiilen Komünist Parti'nin (bir oligarşi partisinin) ellerindeydi: partinin ilk sekreteri aynı zamanda ülkenin politik lideriydi.

20. yüzyıl ideolojilerinin çöküşünden sonra, özellikle de Komünizmin çöküşünün ardından, çeşitli uluslar umutlarını demokrasiye bağlamıştı. Bununla birlikte kendimize bir demokrasinin nasıl olması gerektiğini sormalıyız. Çoğu kez, demokrasiyle gerçek yasa devletinin hayata geçirileceği söylenir. Aslında, bu sistemde, sosyal hayat yasama gücü olan parlamentolar tarafından oluşturulan yasalarla düzenlenir. Bu meclislerde, çeşitli sosyal alan sınıflarından vatandaşların davranışını sınırlandıran normlar çıkarılır. Her alan açıkça kendi düzenlenmiş gelişimini sağlayacak bir yasama gerektirir. Bu şekilde bir yasa devleti her demokrasinin amacına, yani ortak iyilik hedefinde birleşen özgür vatandaşlardan oluşan bir toplum meydana getirme amacına ulaşır.

Belki İsrail'in tarihine dönmek yararlı olabilir. Tanrı'nın vaatlerine inananlardan biri olan, O'nun sözünü kabul eden, böylece birçok ulusun babası haline gelen biri olan İbrahim'den zaten söz etmiştim. Bu açıdan bakıldığında, hem Yahudilerin hem de Hıristiyanların İbrahim'e babaları olarak bakmaları anlamlıdır. Müslümanların da öyle. Bununla birlikte, organize bir toplum olarak İsrail Devletinin temeli İbrahim'den değil, Musa'dan gelir. İsraillileri Mısır topraklarının dışına çıkaran odur ve çöldeki yolculukları sırasında kelimenin kutsal kitap anlamında yetkinlikle bir yasa devleti kurmuştur. Bu altı çizilmeye değer bir şey: Tanrı'nın seçtiği halk olarak İsrail, Musa'nın sadece karizmatik lider değil, aynı zamanda peygamber de olduğu teokratik bir toplumdu.

Onun görevi, Tanrı adına, halkın ortak yaşamı için yargısal ve dinsel temelleri oluşturmaktı. Bu işte en önemli anlardan biri Sina Dağının eteklerinde gerçekleşti. Orada, Tanrı ile İsrail halkı arasında Tanrı tarafından dağda Musa'ya verilen yasa temelinde Eski Ahit saptandı. Temelde bu Yasa On Emir'den oluşuyordu: hiçbir insan topluluğunun, hiçbir ulusun, hatta uluslararası topluluğun olmaksızın işleyemeyeceği on emir, on davranış ilkesi. Musa'nın Sina Dağında aldığı on taş tablete kazınmış bu emirler aynı zamanda insanların kalplerine de kazınmıştı. Aziz Pavlus Romalılara Mektup'ta bize bunu anlatıyor: "Böylelikle Kutsal Yasa'nın gerektirdiklerinin yüreklerinde yazılı olduğunu gördüler. Vicdanları buna tanıklık eder" (2:15). Tanrısal On Emir yasası Vahiy'i kabul etmeyenler için aynı zamanda doğal yasa olarak bağlayıcıdır: öldürme, zina yapma, çalma, yalan yere tanıklık etme, babana ve annene saygı göster... Sina Dağı'nda alınan bu emirlerin her biri insanın ve sosyal hayatın temel bir iyiliğini savunma çabasındadır. Böyle bir yasa kuşkuyla yerleştirilirse, düzenli insan toplumu imkansızlaşır ve insanın ahlaksal varlığı risk altında olur. Musa dağdan indirdiği Emir tabletlerinin yazarı değildir. Daha çok Sina Dağı'nda Tanrı tarafından ona verilen Yasanın sözcüsü ve hizmetçisidir. Musa bu yasa temelinde Pentateuch'ta (Eski Ahdin ilk beş kitabı) İsrail'in oğullarına ve kızlarına emanet edeceği oldukça ayrıntılı bir davranış kanunu oluşturmaya devam etti.

İsa On Emir'in emirlerini Hıristiyan ahlak kurallarının temeli olarak onayladı ve bu emirleri Tanrı sevgisi ve komşu sevgisi ilkesi şeklinde sentezledi. İncil'de "komşu sevgisi" terimine de gerçekten kapsamlı bir yorum getirir. Hıristiyanların bağlandığı sevgi düşmanlar da dahil herkesi kapsar. Ben Love and Responsibility (Sevgi ve Sorumluluk) denemesini yazarken, İncil'in bu en

büyük emri bana kişisel bir norm olarak göründü. Çünkü insan kesinlikle kişisel bir varlık olduğu için onu sevmek dışında ona karşı görevlerimizi yerine getirmek mümkün değildir. Nasıl ki sevgi kişisel Tanrı bakımından en üstün emirse, yine ancak sevgi Tanrı'nın suretinde ve ona benzer yaratılmış olan insana karşı temel yükümlülüğümüz olabilir.

Herhangi bir sistemde, özellikle demokratik bir sistemde insanların bütün yasamalarının elle tutulamaz temeli de olan bu ahlak kanunudur; bu kanun Tanrı'dan gelir ve hem Eski hem de Yeni Ahitte onaylanmıştır. İnsanın, parlamentoların ve diğer bütün insan yasamacıların oluşturduğu yasa doğal yasayla, yani Tanrı'nın ebedi ve ezeli yasasıyla çelişmemek zorundadır. Aziz Thomas bize bu ünlü yasa tanımını vermiştir: Lex est quaedam rationis ordinatio ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet promulgata - yasa topluluğun dikkatine sahip olan onun tarafından ortak iyilik hatırına yürütmeye konan rasyonel bir düzenlemedir.*(22) "Rasyonel bir düzenleme" olarak yasa varolma hakikatine dayanır: Tanrı hakikatine, insan hakikatine, yaratılmış bütün gerçeklikler hakikatine. Bu hakikat doğal yasanın temelidir. Yasamacı buna yürütme eylemini ekler. Tanrı'nın Yasası bakımından, bu Sina Dağı'nda gerçekleşmiştir, çağdaş yasama bakımından ise parlamentolarda gerçekleşir.

Gelin, şimdi 20. yüzyılda Avrupa tarihi için büyük bir önem taşıyan bir sorunu ele alalım. 1930'larda Almanya'da Hitler'i iktidara getiren şey düzgün seçilmiş parlamentoydu. Hitler'e (Ermachtigungsgesetz) bütün güçleri devreden aynı Reichstag onun Avrupa'yı istila etme politikasının, toplama kamplarının oluşturulmasının ve Yahudi sorununa sözde "nihai çözüm"ün, yani İsrail'in milyonlarca oğlu ve kızının yok edilmesinin yolunu hazırlamıştır. Zamanımıza bu kadar yakın olan bu olayları hatırlamak insanın oluşturduğu yasanın aşılmaması gereken belirli sınırlara sahip olduğunu açıkça görmek için yeterlidir. Bunlar Tanrı'nın kendisini insanın temel iyiliğine karşı koruduğu doğa yasasınca belirlenen sınırlardır. Hitler'in işlediği suçların sorumlu olanların insan adaletince yargılandığı ve cezalandırıldığı kendi Nüremberg'leri vardı. Bununla birlikte, birçok durumda, Tanrısal Yasamacı'nın üstün yargısı her zaman olsa bile bu unsur eksiktir. İnsanları ve tarihlerini yargılarken Tanrı'da Adalet ve Merhametin buluşma tarzını derin bir gizem kuşatır.

Bu açıdan bakıldığında, yeni bir yüzyıla ve yeni bir bin yıla girerken, günümüzün demokratik rejimlerinin parlamentolarınca yapılan belli yasama seçimlerini sorgulamalıyız. Önümüzdeki en yakın örnek, kürtaj yasaları hakkındadır. Bir parlamento doğmamış bir çocuğun yok edilmesini kabul eden hamileliğin sona erdirilmesine izin verdiğinde, bu hiçbir şekilde kendisini savunamayacak masum bir insana karşı çok ciddi bir suistimal demektir. Bu tür yasaları onaylayan ve yürürlüğe koyan parlamentolar ellerindeki yetkiyi aştıklarının ve hem Tanrı'nın yasası hem de doğa yasasıyla açık bir çelişkiye düştüklerinin farkında olmalıdırlar.

AVRUPAYA DÖNÜŞ?

Çok güncel bir sorun da Polonya'nın yeni Avrupa ile ilişkisiyle ilgili. Polonya ve çağdaş Batı Avrupa arasında nasıl bir geleneksel bağ olduğu sorulabilir. Polonya'nın Avrupa kurumlarına yeni girişinden sorunlar çıkabilir mi? Sayın Papa, Polonya'nın Avrupa içindeki yeri ve rolünü nasıl görüyorsunuz?

Komünizmin çöküşünden sonra, Polonya'da ulusun Avrupa'ya yeniden girmesi gerektiği tezini destekleyen birtakım sesler duyuldu. Bunu bu şekilde dile getirmek için kesinlikle iyi nedenler vardı. Açıkçası, Doğu'dan empoze edilen totaliter sistem bizi Avrupa'dan ayırmıştı. "Demir perde" denen şey bunun etkili ve güzel bir sembolü olmuştu. Bununla birlikte, başka açılardan bakıldığında, "Avrupa'ya geri dönme" tezi, tarihimizin en yakın dönemi hakkında bile, doğru görünmedi. Politik olarak Kıta Avrupası'nın geri kalanından ayrılmış olmalarına rağmen, Polonyalılar o yıllarda bu yeni Avrupa'nın oluşumuna yapmaları gereken katkıyı yapmak için hiçbir çaba harcamadılar. 1939 yılında Nazi saldırgana karşı kahramanca mücadelelerini, 1944 yılında da işgalin dehşetlerine karşı Varşova'da ayaklanmayı nasıl unutabiliriz? Başka bir önemli gelişme de Doğu'da totaliter sistemin çöküşüne yol açan Solidarnosc oldu - yalnızca Polonya'da değil, komşu ülkelerde de. Dolayısıyla, Polonya'nın "Avrupa'ya geri dönmesi gerek" tezini daha da aydınlatmaksızın kabul etmek çok zor. Polonya zaten Avrupa'daydı, Avrupa'nın oluşumuna etkin bir şekilde katılmıştı. Avrupa'ya bir "geri dönüş" tezini yanlış yönlendirerek Polonya'ya ve Polonyalılara yapılan adaletsizliği protestosunda bundan çeşitli fırsatlarda söz etmiştim.

Bu protesto beni Polonya'nın "Avrupa ruhu" denen şeyin oluşumuna yapmış olduğu katkıyı öğrenmek için bir kez daha Polonya tarihine bir göz atmaya götürdü. Bu katkı yüzyıllar önce "Polonya'nın vaftizi" zamanlarında, özellikle de 1000 yılında Gniezno Kongresinde başlamış bir katkıdır. Komşu Bohemya'dan vaftizi alan Polonya'nın Piast Krallığının ilk hükümdarları Avrupa'nın o bölgesinde yeni bir politik varlık oluşturmayı seçmişlerdi; tarihsel anlamdaki zayıflığına rağmen, bu ulusun çeşitli dış baskılara karşı bir kale burcu görevi yapabildiği ve varlığını sürdürebildiği kanıtlanmıştı.

Dolayısıyla biz Polonyalılar Avrupa'nın oluşumuna katıldık. Onun tarihinin gidişatına katkıda bulunduk ve onu saldırılardan korumak için savaştık. Örneğin, Polonya'nın Avrupa'nın Moğol istilasını durdurduğu Legnica Savaşı'nı (1241) hatırlamak yeterli olacaktır.*(23) Ayrıca, Constance Konsilinin dikkatini çeken bir Germen Tarikatı meselesi de vardı (1414-18).*(24) Bununla birlikte, Polonya'nın katkısı sadece askeri değildi. Kültürel düzeyde de Avrupa'nın oluşumunda önemli bir katkıya sahipti. Bu alanda, şeref payesi uluslararası yasanın yapılması vesilesiyle çoğunlukla Salamanca Okulu'na, özellikle de İspanyol Dominiken Francisco de Vitoria'ya (1492-1546) verilir. Yine de daha önce Polonyalı Pawel Wlodkowic'in (1370-1435) halkların düzenli biçimde birlikte varoluşuna temelinde aynı ilkeleri bildirdiği unutulmamalı. Kılıçla değil, ikna yoluyla değiştirme - Plus ratio quam vis - Avrupa kültürünü geliştirmek için çok şey yapmış olan Jagiellonian Üniversitesinin altın kuralıdır. Bu üniversite Krakowlu Mateusz (1330-1410) ve Nicolaus Copernicus (1473-1543) gibi tanınmış alimlerin işlerine tanık oldu. Önemli bir gerçekten daha söz edilmeli: Batı Avrupa Reformasyonu takip eden din savaşlarıyla,

cuius regio eius religio ilkesi aracılığıyla yanlış yönlendirilmiş bir çözümün uygulandığı savaşlarla kaynadığı bir zamanda, Jagiellonianların sonuncusu Sigismund Augustus görkemli bir ifadeyle şöyle demiştir: "Ben vicdanlarınızın kralı değilim." Polonya'da, hiçbir din savaşı olmadı. Onun yerine, uyum ve birlik arama eğilimi vardı. Politik bakımdan, Litvanya ile birlikti; kilise bakımından Brest Birliği 16. yüzyılın sonuna doğru Katolik Kilise ile Doğu-rit Hıristiyanları arasında kabul edildi. Bütün bunlar Batı'da pek bilinmemesine rağmen, Avrupa'nın Hıristiyan ruhunun oluşumuna temel bir katkısı olduğu açıkça görülmektedir. Bu yüzden, 16. yüzyıla hak ettiği gibi Polonya'nın "altın çağı" denmiştir.

Diğer yandan, 17. yüzyıl, özellikle de ikinci yarısı, yurt içinde ve yurt dışında hem politik alanda hem de dinsel alanda bir krizin başlangıçlarına tanıklık etti. Bu açıdan bakıldığında, 1655 yılında Josna Gora*(25) karanlık savaş zamanlarında ve yabancı işgallerinde kutsal sayılan Black Madonna iko-nundan Polonyalıların daima aldığı ışık yüzünden "ulusal mabet" sayılır. 15. yüzyıldan itibaren, Josna Gora bütün Polonya'da en çok ziyaret edilen mabet oldu. Polonya tarihinde "tufan" olarak bilinen İsveç istilası zamanında (1655), bu mabedin avlusu istilacıların girmeyi başaramadığı bir kale haline geldi. Ulus bu olayı tarihin tekrarlayan karanlık deneyimlerinde bir zafer vaadi olarak yorumlar*(26) savunması yalnızca tarihi bir mucize gibi görülmekle kalmadı, aynı zamanda gelecek için bir uyarı olarak da yorumlanabilirdi: Cuius regio eius religio ilkesinin hakim olduğu Batı'dan, aynı zamanda Çarcı otokrasinin giderek daha fazla pekiştiği Doğu'dan gelen tehlikeye dikkat çekti. Bütün bunların ışığında, Polonyalıların Avrupa ve Avrupa ruhu karşısında bir hataları varsa, 15. ve 16. yüzyılların muhteşem mirasının tükenmesine olanak tanıdıkları söylenebilir.

18. yüzyıl büyük bir çöküş zamanı oldu. Polonyalılar Jagiellonianlar, Bâthory'nin ve III. John Sobieski'nin patrimonisinin yok edilmesine izin verdiler. 17. yüzyılın sonuna doğru, Viyana savaşında (1683) Avrupa'yı Osmanlı tehdidinden kurtaranın III. John Sobieski olduğu da unutulmamalı. Onun bu zaferi Avrupa'yı uzun bir süre belli bir tehlikeden kurtardı. Bu noktada, tarih bir anlamda kendisini tekrar ediyor, Legnica Savaşında 13. yüzyılda olanlar yeniden yaşanıyordu. Polonyalıların 18. yüzyılda yaptığı hata, en yüksek noktası Viyana fatihi olan o mirası korumayı başaramamalarıydı. Polonya'nın dış baskılar, özellikle de sadece Polonya Cumhuriyetini değil, aynı zamanda onun kapsadığı değerleri de yok etmek isteyen Rusya'nın baskıların bir sonucu olarak Sakson hanedanlığına emanet edildiği iyi bilinir. 18. yüzyılda, Polonyalılar bu çöküş sürecini durdurmayı ya da liberum veto'nun*(27) yıkıcı etkisine karşı kendilerini savunmayı başaramadılar. Asiller halkın ya da çok sayıda köylünün yasama haklarını iade etmeyi başaramadılar, onları serflikten kurtarmayı ve Cumhuriyetin sorumlu vatandaşları haline getirmeyi başaramadılar. Bunlar soyluların, özellikle aristokrasinin büyük bir bölümünün, devlette mevki sahiplerinin ve ne yazık ki aynı zamanda Kilise'de mevki sahibi bazı kişilerin yaptığı ciddi hatalardı.

O halde, Avrupa'ya katkımız bakımından bu vicdan sorgusunda, 18. yüzyılımıza özellikle dikkat çevirmemiz gerek. Bu bizim bir yandan o zamanın hataları ve başarısızlıklarını tam boyutuyla kabul etmemizi sağlarken, diğer yandan da bizi bir yenilenmenin başlangıçlarına önem vermeye cesaretlendirir. Örneğin, Ulusal Eğitim Komisyonu, istilacılara karşı ilk silahlı direniş girişimleri ve özellikle Dört Yıl Rejiminin büyük işini unutmayalım. Hatalarımızın ve başarısızlıklarımızın yükü bunlardan ağır basmış ve Polonya'yı ezmiştir. Bununla birlikte başarısızlıkta,

sanki bir ahitmiş gibi, yeniden doğuşun tohumlarını, bağımsızlığın yeniden kazanılmasına ve Polonya'nın Avrupa'nın oluşumunda daha sonraki katkılarına götürecek olan yeniden doğuş tohumlarını da beraberinde getirmiştir. Bu yeni bölüm ancak 19. yüzyıl rejimlerinin ve "Kutsal İttifak" denen ittifakın sonrasında başlayacaktı.

1918 yılında bağımsızlığın yeniden kazanılmasıyla Polonya bir kez daha Avrupa'nın oluşumuna etkin bir şekilde katılacaktı. Önde gelen politikacılar ve tanınmış ekonomistler sayesinde, kısa bir zaman zarfında önemli sonuçlar elde etmek mümkün oldu. Doğruyu söylemek gerekirse, Batı'da, özellikle de Büyük Britanya'da, Polonya şüpheyle görüldü. Bununla birlikte geçen her yıl Polonya savaş sonrası Avrupa'ya katkıda bulunacak güvenilir bir ülke olduğunu gösterdi. Üstelik 1939 yılında açığa çıktığı gibi cesur bir ülkeydi: Batı demokrasileri Hitler'le görüşme yaparak bir şeyler başarabilecekleri düşüncesiyle kendilerini aldatırken, Polonya kendi askeri ve teknolojik kuvvetlerinin açıkça çok aşağı olmasına karşın savaşı kabul etti. O anda Polonya otoriteleri bunun Avrupa'nın ve Avrupa ruhunun geleceğini savunmanın tek yolu olduğu kararına vardılar.

16 Ekim 1978 akşamı, papayı seçmek için toplanan kardinaller meclisinin sonucunu bekleyen Roma halkı ve Piazza'da toplanmış hacıları selamlamak için Saint Peter Bazilikası'nın balkonunda belirdiğimde, "uzak bir ülkeden" olduğumu söyledim. Aslında coğrafi bakımdan o kadar da uzak değildi. Uçakla en fazla iki saatlik bir yolculuk mesafesindeydi. "Uzak ülke" derken kastım "demir perde"nin varlığını ima etmekti. Demir perdenin ötesinden olan Papa gerçekten de uzaktan gelmiş demektir, aslında Avrupa'nın tam ortasından gelmiş olsa bile. Kıtanın coğrafi merkezi gerçekten de Polonya topraklarındadır.

Demir perde yılları boyunca, Orta Avrupa neredeyse unutulmuştu. Doğu ve Batı arasındaki bölünme oldukça mekanikti; kısmen Batı Almanya'ya, kısmen de Doğu Almanya'ya ait olan Almanya'nın başkenti Berlin ile sembolize ediliyordu. Gerçekte, bu bölünme çok yapaydı. Politik ve askeri amaçlara hizmet ediyordu. İki bloğun sınırlarını oluşturuyordu, ama ilgili halkların tarihini dikkate almıyordu. Polonyalılar için Doğu'nun bir halkı olarak tanımlanmak kabul edilemez bir şeydi, bunun nedeni, ulusun sınırlarının o yıllarda daha batıya kaymış olmasıydı. Bunun aynı şekilde hem Çekler, Slovaklar ve Macarlar, hem de Litvanyalılar, Letonyalılar ve Estonyalılar için kabul edilmesi zor bir etiket olduğunu tahmin edebiliyorum.

Bu açıdan bakıldığında, Polonyalı, Krakowlu bir Papa celp etmek etkili ve güzel bir sembol görevi yapabilirdi. Bu sadece bir bireyin değil, aynı zamanda doğuştan beri ait olduğu bütün Kilise'nin celp etmesiydi; dolaylı olarak aynı zamanda onun ulusuna yapılan bir çağrıydı. Bana öyle geliyor ki, Kardinal Stefan Wyszyynski olayın bu yönünü gerçekten çok iyi bir şekilde görmüş ve ifade etmişti. Şahsen Polonyalı bir Papa'nın seçilmesinin Bin Yılın Başpiskoposunun, o zor yıllarda maruz kaldıkları baskıcı sınırlamalar ve eziyetlere rağmen Polonya Kilisesi ve Piskoposlar Sınıfının geri kalanıyla birlikte kazanıldığı çerçevesine açıklanabileceğine hep inanmışımdır.

İsa Havarileri dünyanın dört bir bucağına gönderirken onlara şöyle der: "Benim tanıklarım olacaksınız" (Elçilerin İşleri 1:8). Bütün Hıristiyanlar İsa'nın tanığı olmaya çağrılır. Belli bir anlamda, Kilisenin Papazları da aynı şeye çağrılır. Kardinaller meclisi Roma Piskoposluğuna Polonya'dan bir Kardinal seçmekle anlamlı bir seçim yaptı: Bu o Kardinal'in geldiği Kilise'nin

tanıklığına çağırmak istiyorlardı sanki - aynı zamanda Evrensel Kilisenin iyiliği için de çağırmak. Ne olursa olsun, onların seçimi Avrupa ve dünya için özel bir anlam taşıyordu. Neredeyse beş yüzyıl süren bir gelenekle Peter'in Makamı'nın sorumluluğu bir İtalyan Kardinale geçmişti. Bir Polonyalının seçilmesi bir devrim gibiydi. Kardinaller meclisinin, Konsilin işaretlerini takip ederek, "zamanın işaretlerini" okumaya ve bunların ışığında onun kararlarını düşünüp taşınmaya çalıştıklarını kanıtlıyordu.

Bu bağlamda, Orta ve Doğu Avrupa'nın bugün birleşmiş bir Avrupa'nın oluşumuna yapabilecekleri katkıyı düşünmek yararlı olabilir. Çeşitli vesilelerle bu konuda konuşmuştum. Bana öyle geliyor ki, bu bölgedeki ülkelerin yapabilecekleri en önemli katkı kendi kimliklerini korumaktır. Orta ve Doğu Avrupa ulusları, Komünist diktatörlerin üstlerine empoze ettiği her şeye rağmen, kendi kimliklerini korumuşlar, hatta pekiştirmişlerdir. Onlar için, ulusal kimliği koruma mücadelesi bir hayatta kalma mücadelesiydi. Bugün, Avrupa'nın iki kısmı - Doğu ve Batı - birbirine daha da yaklaşıyor. Özünde olumlu olan bu olgunun riski yok değil. Bugün Doğu Avrupa'nın karşısındaki başlıca tehlike bana göre kimliğinin zayıflaması. Marksist totaliterciliğe karşı mücadele sırasında, Avrupa'nın o bölümü, insan hayatı için temel olan belli değerlerin orada Batı'da olduğu kadar çökmemesi sayesinde, bir ruhsal olgunlaşma sürecinden geçti. Örneğin, Doğu Avrupa'da Tanrı'nın insanın vakarının ve insan haklarının en büyük Kefil'i olduğuna dair hâlâ güçlü bir inanç vardır. Peki öyleyse risk nerede? Bu risk Batı'da yaygın olan olumsuz kültürel modellerin etkisine eleştirmeden boyun eğmektedir. Böyle eğilimlerin bir tür "kültürel ilerleme" gibi görülebildiği Orta ve Doğu Avrupa için bu günümüzdeki en ciddi, en zorlu mücadelelerden biridir. Bence, bu sonucu bin yılın başında oluşmakta olan yeni Avrupa'nın yüzünü belirleyeceği büyük bir ruhsal yüzleşmenin gerçekleştiği bölgedir.

1994 yılında, Castel Gandolfo'da, Avrupa toplumlarının kimliği teması üzerine bir sempozyum düzenlendi (Değişen Kimlik). Tartışmalar 20.yüzyılın olaylarının Avrupa kimliği ve ulusal kimliğin çağdaş uygarlık bağlamında anlaşılma biçiminde meydana getirdiği değişimler üzerinde odaklandı. Sempozyumun başında, Paul Ricceur insanın tarihinde ve sosyal tarihte işleyen iki önemli ve karşıt kuvveti hatırlamak ve unutmaktan söz etti. Bellek, insanoğlunun hem kişisel hem de kolektif düzeyde kimliğini biçimlendiren yetidir. Aslında, kimlik duygumuz bellek yoluyla oluşur ve kişisel psişede kendini belirler. Orada dinlediğim birçok ilgi çekici şey arasında bu, beni özellikle çok etkilemişti. İsa bu bellek yasasını biliyordu ve misyonunun en önemli anlarından birinde ona başvurmuştu. Son Akşam Yemeği sırasında Komünyonu kurarken, şöyle demişti: "Beni anmak için böyle yapın" (*Hoc facite in meam commemorationem*; Luka 22:19). Bellek hatıraları akla getirir. Kilise, belli bir anlamda, İsa'nın "yaşayan belleği"dir. İsa'nın gizeminin, O'nun Büyük Çilesi, ölümü ve dirilişinin, Bedeninin ve Kanının yaşayan belleği. Bu "bellek" Komünyon aracılığıyla tamamlanır. Bunu Hıristiyanların, Rab'lerinin "belleğinde" Komünyonu kutlarken sürekli olarak kendi kimliklerini keşfetmeleri izler. Komünyon daha derini, aynı zamanda daha evrensel bir şeyin altını çizer; İsa'daki yeni yaratılış ve insanın Tanrısallaşmasını vurgular. Dünyanın kurtuluşundan söz eder. İnsanın Tanrısallaşması ve kurtuluşa ilişkin, öylesine derin ve öylesine evrensel olan bu bellek aynı zamanda hem kişisel hem de kolektif belleğin başka birçok boyutunu daha tetikler. İnsanın, insanlığının belirleyici perspektifi içinde kendisini daha derinden anlamasına olanak tanır. Onun tarihinin yavaş yavaş geliştiği farklı toplulukları anlamasına olanak tanır: aileyi,

klanı, ulusu. Son olarak da dilin ve kültürün tarihini, doğru, iyi ve güzel olan her şeyin tarihini anlamasına olanak tanır.

KİLİSENİN MATERNAL BELLEĞİ

Son yıllarda dünyanın çeşitli bölümlerinde, muazzam değişimler yaşandı ve Kilise'nin yeni kültürel gerçekliklere göre kendini ayarlaması gerektiği konusunda çok şey söylendi. Ayrıca Kilise'nin kimliğine ilişkin ivedilik isteyen bir sorun da ortaya çıkıyor. Sayın Papa, bu kimliğin unsurlarını nasıl tanımlarsınız?

Bu soruyu yanıtlamak için, başka bir açıdan ele almak yararlı olacaktır. Aziz Luka İsa'nın bebekliğindeki olayları anlatırken şöyle der:"Annesi bütün bu olup bitenleri yüreğinde sakladı" (Luka 2:51). Bu onun sözlerinin ve Tanrı'nın Oğlunun beden bulmasını çevreleyen olayların hatıralarına karşılık gelir. Meryem kalbinde Bildirme gizemine dair anıları sakladı, çünkü bu Beden Olan Söz'ün onun rahmine yerleştirildiği andı (Yuhanna 1:14). Meryem Söz'ün kendi içinde saklı olduğu o ayların anılarını sakladı. Sonra beraberindeki her şeyle birlikte Rab'bimizin doğum anı geldi. Meryem İsa'nın Beytlehem'de nasıl doğduğunu andı: Handa hiç oda olmadığı için, O bir yemlikte dünyaya geldi (Luka 2:7). Bununla birlikte doğumu doğaüstü işaretlerin arasında gerçekleşti: Yakın kırlardaki çobanlar Çocuğa hürmet etmeye gelmişlerdi (Luka 2:15-17); daha sonra Beytlehem'de, Doğu'dan yıldızbilimciler geldi (Matta 2:1-12), sonra Meryem oğlunu Hirodes'in gazabından kurtarmak için Yusuf"la birlikte Mısır'a sığındı (Matta 2:13-15). Bütün bunlar Meryem'in belleğinde inançla saklıydı, biz de mantıken onun bunları kendisine özellikle yakın olan Aziz Luka'ya aktardığı sonucunu çıkarabiliriz. Ayrıca, İsa'nın ölüm saatinde kendisine emanet ettiği Aziz Yuhanna'ya da bunu aktarmıştı.

Yuhanna'nın bütün bebeklik öyküsünü tek bir cümleyle özetlemesi doğrudur: "Söz insan olup aramızda yaşadı" (Yuhanna 1:14); bu basit ifadeyi onun İncil'inin muhteşem Önsözü ile birlikte düşünebiliriz. Bununla birlikte sadece Yuhanna'da İsa'nın annesinin isteği üzerine gösterdiği ilk mucizesine dair bir hikaye bulduğumuz da doğrudur (Yuhanna 2:1-11). İsa'nın ıstırap saatinde annesini ona emanet ettiğini tek anlatan da yine Yuhanna'dır (Yuhanna 19:26-27). Meryem'in belleğine silinmez biçimde kazınmış bütün bu olayları sakladığını varsayabiliriz. "Annesi bütün bu olup bitenleri yüreğinde sakladı" (Luka 2:51).

Meryem'in belleği kıyaslanamaz bir kaynak olan İsa'yı bilmek için nadir öneme sahip bir kaynaktır. Meryem bilerek işbirliği yaptığı Beden Bulma gizemine sadece tanıklık etmekle kalmamıştır. Aynı zamanda yanında yetişirken Oğlu'nun kendini açığa vurmasını da adım adım takip etmiştir. İncil'deki hikayeleri biliriz. On iki yaşındaki İsa, Meryem'e Baba'dan aldığı özel misyonu anlatır (Luka 2:49). Daha sonra, Nasıra'dan ayrıldığında annesi bir şekilde hep onunla ilişkide kaldı: bunu Celile'de Kana'daki (Yuhanna 2:1-11) ve başka yerlerdeki (Markos 3:31-35; Matta 12:46-50; Luka 8:19-21) mucize açıkça gösterir. Özelde, Meryem Büyük Çile gizemine ve bunun Calvary'de tamamlanışına tanıklık etti. Kutsal kitap metinlerinde hiç söz edilmese bile, muhtemelen Meryem Yükselen İsa'yı ilk gören kişidir. Her nasılsa, Meryem onun göğe Yükseltilişi sırasında oradaydı, Üst Odada Kutsal Ruh'un gelişini bekleyen Havarilerle birlikteydi ve Hamsin yortusu gününde Kilise'nin doğuşuna tanıklık eden biriydi.

Meryem'in maternal belleği Kilise'nin Tanrısal insan kimliği açısından özellikle önemlidir. Tanrı'nın yeni Halkının belleğinin Meryem'in belleğiyle yakından bağlantılı olduğu ve Komünyon kutlamasının İsa'nın annesinin dudaklarından öğrendiği öğretiler ve olayları yeniden canlandırdığı söylenebilir. Ayrıca, Kilise onun maternal belleğini de taşır, çünkü o şahsen bir annedir, hatırlayan bir anne. Kilise kendi sırası geldiğinde Meryem'in anılarında olanları korur.

Kilise, öncelikle elçilerin tanıklığı ve şehitlerin ıstıraplarıyla geliştikçe Kilise'nin belleği de gelişir. Bu Elçilerin İşlerinden başlayarak tarih içinde kendisini yavaş yavaş açığa vuran bir bellektir, ama tümüyle tarihle özdeşleştirilemez. Çok daha özel bir şeydir. Bunu tanımlamak için kullanılan teknik terim 'gelenek'tir. Bu sözcük birinden diğerine geçerek etkin hatırlama işlevine karşılık gelir. Gelenek, Kilise'nin üstlendiği İsa'nın gizemini ve onun beleğinde saklı olan öğretilerin bütününü iletme (Latincesi tradere) görevinden başka nedir ki? Bu Kilise'nin sürekli olarak Kutsal Ruh tarafın-dan sürdürüldüğü bir görevdir. İsa, veda konuşması sırasında Kutsal Ruh'un Havarilerine şöyle der: "Size her şeyi öğretecek, bütün söylediklerimi size hatırlatacak" (Yuhanna 14:26). Kilise, Rab'bin anısına olan Komünyon'u kutlarken, onun belleğini günbegün uyandıran ve yönlendiren Kutsal Ruh'un gücüyle bunu yapar. Ruh'un bu olağanüstü ve gizemli işi bakımında, Kilise, kuşaktan kuşağa, onun temel kimliğini ödünç alır. Halihazırda bu iki bin yıldır sürmüştür.

İsa'nın Kilise'sine bahşettiği bu temel kimlik belleğinin insan tarafından kendi kilise mirasına kattığı bütün bölünmelerden daha güçlü olduğu açığa çıkmıştır. Üçüncü bin yılın başında, Hıristiyanlar kendi aralarında bölünmüş olmalarına rağmen, bölünmenin değil, birliğin Kilise'nin en derin özüne ait olduğunun farkındadırlar. Komünyon kurumunun sözlerinden dolayı farkında oldukları bir şey daha var: "Beni anmak için böyle yapın" (Luka 22:19). Bunlar başka anlama gelmeyecek sözler; ne bölünme ne de hizipleşmeleri kabul eden sözler.

Bu bellek birliği tarihin akışı sırasında kuşaktan kuşağa Kilise'ye eşlik eder ve kendisini özellikle Meryem'in belleğinde ifade eder. Bunun kısmen nedeni Meryem'in bir kadın olmasıdır. Gerçeği söylemek gerekirse, bellek erkeğin gizeminden çok kadının gizemine aittir. Dolayısıyla, ailelerin tarihinde, kabilelerin ve ulusların tarihinde, ayrıca Kilise'nin tarihinde böyledir. Kilise'de Meryem kültü olmasının birçok nedeni var, çünkü dünyanın farklı bölümlerinde Meryem'e adanmış çok sayıda mabet vardır. İkinci Vatikan Konsil'i Meryem hakkında şunları söyler: O "İsa ile kusursuz birlik, hayır ve inanç bakımından Kilise'nin bir örneğidir. Çünkü gereği gibi anne ve bakire olarak adlandırılan Kilise'nin gizeminde, Kutsal Bakire hem bakire hem de anne örneği olarak dikkat çeken ve fevkalade bir tarzda durur."*(28) Meryem bu yolu açmıştır, çünkü onun belleği en inançlı bellektir ya da daha doğrusu onun belleği onunla Kilise'ye ve Kilise aracılığıyla insanlığa iletilen Tanrı'nın gizeminin en inançlı yansımasıdır.

Bu noktada mesele yalnızca İsa'nın gizemi değildir. Onda, başlangıçtan ifşa edilen insanın gizemidir. İnsanın kökenleri hakkında muhtemelen Yaratılış Kitabı'nın ilk üç bölümünde olduğu kadar basit, ama bir o kadar eksiksiz başka bir metin daha yoktur. Orada sadece insanın erkek ve dişi olarak yaratılışına dair bir hikaye bulmakla kalmayız (Yaratılış 1:27), aynı zamanda onun evrendeki kendine özgü görevi de fazlasıyla açıktır. Özet, ama oldukça açık olan bu sözlerde, insanın asıl hali, masumiyet ve mutluluk hali hakkındaki hakikati görür, günah ve sonuçlarına ilişkin oldukça farklı senaryolar - skolastik teolojinin status naturae lapsae (kovulmuşluk hali)

olarak tanımladığı şeyi - gözlemler ve Kurtuluşu gösteren doğrudan Tanrısal inisiyatifi haber alırız (Yaratılış 3:15).

Kilise kendi içinde başlangıçtan itibaren insanın tarihinin belleğini saklar: insanın yaratılışının, onun görevinin, yükselmesinin ve düşüşünün belleğini. Bu temel çerçevede, bütün insanlık tarihi, Kurtuluşun tarihi yazılıdır. Kilise, Meryem gibi çocuklarının hikayesini, onların bütün sorunlarını kendi sorunu yaparak, kalbinde saklayan bir annedir.

Büyük yıldönümü 2000 yılında, bu hakikatin açık bir yansıması görüldü. Kilise o yılı İsa Mesih'in doğumunun yıldönümü olarak, ama aynı zamanda insanın kökenlerinin, evrende belirmesinin, yükseltilmesinin ve görevinin bir yıldönümü olarak kutladı.

Tüzük *Gaudium et Spes*'te insanın gizeminin tam anlamıyla yalnızca İsa'da ifşa edildiği söylenmiştir: "Aslında, insanın gizemi gerçekten sadece ete bürünen Söz'ün gizeminde açıklığa kavuşur. İlk insan Âdem, gelecek Rab İsa'dandı. Yeni Âdem İsa, Baba'nın ve onun sevgisinin gizeminin açığa vurulmasında, tam olarak insana kendisini açığa vurur ve en yüce çağrısını aydınlığa kavuşturur." Aziz Pavlus da benzer bir şey söylemiştir: "İlk insan Âdem yaşayan bir can oldu; son Âdem ise yaşam veren bir ruh oldu. Önce ruhsal olan değil, doğal olan geldi. Ruhsal olan sonra geldi. İlk adam yerden, yani topraktandır. İkinci adam göktendir. Topraktan olan adam nasılsa, topraktan olanlar da öyledir. Göksel adam nasılsa, göksel olanlar da öyledir. Bizler topraktan olana nasıl benzer idiysek, göksel olana da benzeyeceğiz." (Korintlilere 1. Mektup 15:45-49).

Büyük Yıldönümünün temel anlamı buydu. 2000 yılının oluşu sadece Hıristiyanlık için değil, aynı zamanda bütün insan ailesi için de önemliydi. Defalarca sorulan insan hakkında soru tam yanıtını İsa Mesih'te bulur. 2000 yılı Büyük Yıldönümünün hem İsa'nın doğumunun hem de insan olma anlamı ve duygusu hakkındaki sorunun yanıtının yıldönümü olduğu söylenebilir. Bu da belleğin boyutuyla bağlıdır. Meryem'in belleği ve Kilise'nin belleği yeni bin yılın şafağında insanın kendi gerçek kimliğini yeniden keşfetmesini sağlar.

AVRUPA TARİHİNİN DİKEY BOYUTU

İnsan ve kaderi hakkında çok önemli bir soruya geldik: Tarihin en derin anlamını nasıl anlayacağız? Bu soruya zaman ve uzay sınırları içinde yaklaşmak yeterli midir?

İnsan tarihi açıkçası uzay ve zaman içinde bir yatay boyutta kendini gösterir. Bununla birlikte dikey bir boyutu da vardır. Tarihimizi yazan yalnızca biz değiliz: Tanrı tarihi bizimle yazar. Tarihin "aşkın" diyebileceğimiz bu boyutunu Aydınlanma kesin bir şekilde reddetmiştir. Bununla birlikte, kilise defalarca bu konuya döner: İkinci Vatikan Konsil'i bunun açık kanıtını sunar.

Tanrı hangi şekilde tarihimizi yazar? Bu sorunun bir yanıtı Kutsal Kitap'ta, Yaratılış Kitabı'nın ilk bölümlerinden Apocalypse'in son sayfalarına kadar verilmektedir. İnsanın tarihinin en başında, Tanrı kendisini vaadin Tanrı'sı olarak açığa vurur. İbrahim'in Tanrı'sı, Aziz Pavlus'un "ümitsiz bir durumdayken ümitle iman etti"ğini (Romalılara Mektup 4:18) söylediği büyük aile reisi de böyledir: Tanrı'nın büyük bir ulusun babası olacaksın vaadini kuşkusuz kabul etti. Görünüşe göre, bu imkansız bir vaatti: Her şey bir yana o yaşlı bir adamdı, karısı Sara da yaşlanmıştı. Yumuşatarak söylenecek olursa, evlat sahibi olma umutları yoktu (Yaratılış 18:11-14). Ama yine de onlara bir çocuk verildi. Tanrı'nın İbrahim'e vaadi yerine getirilmişti (Yaratılış 21:1-7). Bu yaşlı adamın oğluna İshak adı verildi ve ondan İbrahim'in soyu devam ederek yavaş yavaş bir ulus haline geldi. İsrail Tanrı'nın seçtiği, bir Mesih vaat ettiği ulustu. İsrail'in bütün tarihi bu vaadin gerçekleşmesi için Tanrı'yı bekleyiş zamanıdır.

Bu vaadin özel bir amacı var: Tanrı'nın İbrahim'i ve onun soyundan gelenleri "kutsaması". Bunlar Tanrı'nın onunla diyaloga girdiği sözler: "Seni büyük bir ulus yapacağım, seni kutsayacak, sana ün kazandıracağım, bereket kaynağı olacaksın. .. yeryüzündeki halkların hepsi senin aracılığınla kutsanacak" (Yaratılış 12:2-3). Bu vaadin kurtuluş bakımından önemini anlamak için, Yaratılış Kitabı'nın ilk bölümlerine, özellikle de Rab'bin ilk kovuluşun dramatis personae'siyle konuşmasını okuduğumuz 3. bölüme geri dönmemiz gerekir. Tanrı ne yaptıklarını anlatmaları için önce erkeği, sonra kadını çağırır. Erkek karısını suçladığında, kadın doğru yoldan saptıranı gösterir (Yaratılış 3:11-13) Tanrı'nın emrine uymayan odur (Yaratılış 3:1-5). Bununla birlikte gelecek kurtuluş planı vaadinin zaten Tanrı tarafından yılana hitap edilen lanette olduğunu görmek ilginç. Tanrı kötü ruhu, ilk anne-ba-bamızın ilk günahının kışkırtıcısını lanetler, ama aynı zamanda Mesih'e ilişkin ilk vaadini dile getirdiği sözler de kullanır. Yılana şöyle der: "Seninle kadını, onun soyuyla senin soyunu birbirinize düşman edeceğim; onun soyu senin başını ezecek, sen de onun topuğuna saldıracaksın" (Yaratılış 3:15). Bu suni bir taslak, ama her şeyi söylüyor. Kurtuluş vaadi burada var, zaten Vahiy kadar öncesinde insanlık tarihinin bütününe de bir bakmış oluyoruz: Protoevangelyum'da bildirilen kadın Vahiy'in ilk sayfalarında görülür - güneşi kuşanmış bir kadın, başında da on iki yıldızdan bir taç var, kadim ejderha ise onun önünde durur, amacı kadın doğurduğu an çocuğu yutmaktır (Vahiy 12:1-6).

İyi ile kötü arasındaki, bize ilk anne-babamızdan miras kalan günah ile Meryem'in Oğlu İsa'nın elde ettiği kurtarıcı lütuf arasındaki bu mücadele zamanın sonuna kadar sürecektir. İsa,

İbrahim'e edilen ve ondan İsrail'e kalan vaadin yerine getirilmesidir. Onun gelişiyle birlikte, son zamanlar, es-katolojik tamamlanma zamanları başlamıştır. Tanrı Musa aracılığıyla İsrail'le bir Ahit yaparak İbrahim'e verdiği sözü tutmuş ve Oğlu İsa'da bütün insanlığa dünyevi tarihin sonunun ötesinde ölümsüz yaşam ihtimalini açmıştır. Bu, insanın olağanüstü kaderidir: Tanrı'nın kabul edilmiş bir oğlunun vakarına çağrılır, bu görevi inançla kabul eder ve kendisini insan ırkının yeryüzündeki tarihinin nihai varış noktasına ulaşacağı Âlemi oluşturmaya adar.

Bu bakımdan, yıllar önce yazdığım bazı dizeler aklıma geliyor; o dizelerde insandan ve Tanrı-İnsan'dan, yalnız tarihin tam anlamını kazandığı Tanrı'nın Beden Bulan Sözünden bahsetmiştim. Şöyle yazmıştım:

Ey İnsan, Sen'de çağırıyorum, Senin için araştırıyorum
insanın tarihinin bedenini bulduğunu.
Yaklaşıyorum sana, "Gel" diyerek değil,
Sadece "ol" diyerek.

Tek bir izin bulunmadığı yerde ol,
ama bir zamanlar insanın ikamet ettiği yerde,
kalbin ve ruhun, istek, acı ve iradenin,
kutsal utançla ışıldayan duygularla tüketildiği yerde.
Gözle görülmeyen, ama gerçek olan şeylerin ebedi ve ezeli sismografı ol.
Ey İnsan, insanın yükseklikleri ve derinliklerinin buluştuğu,
Derin merkezinde hiçbir karanlığı tartmadığı, kalp dışında,
Her insanın kalbine en yakın olanı bulabildiği İnsan,
insanın işlerini seyreden, hayatı ve ölümü yansıtan, bütün
eylemlerinin köklerini bulabildiği.

İnsan, hep gelirim sana, tarihin ince akıntısından geçerek
her kalple buluşarak, her düşünceyle
(tarih düşüncelerle ve kalplerin ölümüyle dolup taşar).
Senin Bedenindir tarihin her yerinde aradığım
Senin derinliğindir aradığım*(29)

İşte o çok önemli sorunun yanıtı burada: tarihin en derin anlamı tarihi aşar ve tam açıklamasını İsa'da, Tanrı-İnsan'da bulur. Hıristiyanlar zamanın sınırlarının ötesine geçmesini umar. Tanrı'nın Âlemi insanın tarihine aşılanmıştır ve oradan gelişir, ama hedefi gelecek hayattır. İnsanlık ölümün ötesine, hatta zamanın ötesine, Teslis komünyonunda görkemli İsa'nın yanında ebediyetin kesin başlangıcına doğru ilerlemeye çağrılır. "Onların umudu ölümsüzlükle doludur" (Wisd 3:4).

EPİLOG

Bu son konuşma Castel Gandoifo'da Papalık Sarayının küçük yemek odasında gerçekleşti. Sayın Papa'nın Sekreteri Başpiskopos Stanislaw Dziwisz de katılmıştır.

"BİRİ O KURŞUNA YOL GÖSTERMİŞ OLMALI"

13 Mayıs 1981'de gerçekte ne oldu? Suikast girişimi ve onu çevreleyen olaylar Papalık hakkında, belki de daha önce gözden kaçmış bir gerçeği açığa vurdu mu? Sayın Papa, o olaylarda kendi şahsi misyonunuz hakkında özel bir mesaj yorumlamak mümkün mü? Size suikast girişiminde bulunan kişiyi hapishanede ziyaret etmiş ve onunla yüz yüze görüşmüştünüz. Bugün, üzerinden yıllar geçtikten sonra, o günlerdeki olayları nasıl görüyorsunuz? O saldırı sizin hayatınıza nasıl bir anlam kattı?

PAPA II. JEAN PAUL:

Bu tamamen Tanrısal lütfa bir tanıklıktı. Bunda Kardinal Wyszynski'nin hapiste çektiği dertlere belli bir benzerlik görüyorum. Ama Polonya Başpiskoposunun yaşadıkları üç yıldan fazla sürmüştü, benimki ise kısa bir süre, sadece birkaç ay. Ağca nasıl vuracağını biliyordu, kesinlikle öldürmek için ateş etmişti. Yine de sanki biri o kurşuna yol gösterdi ve yönünü değiştirdi.

STANISLAW DZIWISZ:

Ağca öldürmek için ateş etti. O kurşun öldürücü olmalıydı. Kurşun onu midesinden, sağ dirseğinden ve sol işaretparmağından yaralayarak Sayın Papa'nın vücudundan geçti. Sonra da Papa ile benim arama düştü. Ben iki el silah sesi daha duydum, yakınımızdaki iki kişi yaralandı.

Sayın Papa'ya sordum: "Nerenizden yaralandınız?" O da "Karnımdan," diye yanıtladı. "Acıyor mu?" "Evet, acıyor."

Yakında hiç doktor yoktu. Düşünecek zaman da yoktu. Hemen Sayın Papa'yı bir ambulansa taşıdık ve büyük bir hızla Gemelli Hastanesi'ne doğru yola çıktık. Sayın Papa sotto voce duasını ediyordu. Derken, yolculuk sırasında, bilincini kaybetti.

Hayatta kalıp kalmayacağını belirleyecek birtakım etkenler vardı; örneğin, zaman meselesi, onu hastaneye yetiştireceğimiz süre - birkaç dakika daha gecikseydik, yolda herhangi bir engel olsaydı, çok geç kalmış olacaktık. Bütün bunlarda Tanrı'nın eli kendini gösteriyor. Her şey onu işaret ediyor.

PAPA II. JEAN PAUL:

Evet, hastaneye yolculuğu hatırlıyorum. Kısa bir süre bilincim yerindeydi. Hayatta kalacağıma dair bir duyguya kapılmıştım. Acı çekiyordum, bu da korkmak için bir nedendi; ama, garip bir güven vardı içimde. Peder Stanislaw'a beni vuranı bağışladığımı söyledim. Hastanede olanları ise hatırlamıyorum.

STANISLAW DZIWISZ:

Hastaneye varır varmaz Sayın Papa ameliyat odasına alındı. Durum çok ciddiydi. Sayın Papa çok kan kaybetmişti. Kan basıncı hızla düşüyordu, nabzı güçbela hissediliyordu. Doktorlar Hasta Ayini yapmamı önerdiler. Ben de hemen yaptım

PAPA II. JEAN PAUL:

Ben neredeyse diğer taraftaydım.

STANISLAW DZIWISZ:

Sonra kan nakli yapıldı.

PAPA II. JEAN PAUL:

Bütün iyileşme sürecindeki diğer komplikasyonlar ve gecikmeler o nakle kadar izlenebilir.

STANISLAW DZIWISZ:

Vücut ilk kanı kabul etmedi, ama hastanede Sayın Papa'ya kendi kanlarını verecek doktorlar vardı. Bu ikinci nakil iyi gitti. Ameliyatı yapan doktorlar hastanın hayatta kalacağını beklememişlerdi. Kurşunun yaraladığı parmağa hiç dikkat etmemişlerdi, tabii bu anlaşılır bir durum. Bana, "Hayatta kalırsa, daha sonra bir şeyler yapabiliriz" dediler. Yaralı parmak herhangi bir müdahale olmadan kendi kendine iyileşti.

Ameliyattan sonra, Sayın Papa bir yoğun bakım odasına alındı. Doktorlar öldürücü bir durum olabilecek enfeksiyondan korkuyorlardı. Sayın Papa'nın bazı iç organları zarar görmüştü. Ameliyat çok zor geçmişti. Ama anlaşılacağı gibi her şey mükemmel gitti, en ufak bir komplikasyon olmadı, halbuki genelde böyle kompleks operasyonlar bazı sorunlara yol açar.

PAPA II. JEAN PAUL:

Roma'da, ölen bir Papa, Polonya'da yas... Krakow'da üniversite öğrencileri bir gösteri düzenlediler: "beyaz yürüyüş".*(30) Polonya'ya gittiğimde, şöyle dedim: "Size 'beyaz yürüyüş' için teşekkür etmem gerek." Leydi'mize teşekkür etmek için Fatima'ya da gittim. Sevgili Tanrım! Zor bir deneyimdi. Ertesi gün, öğleye kadar uyanamadım. Peder Stanislaw'a, "Dün, günün son ayinini yapamadım," dedim.

STANISLAW DZIWISZ:

Tam olarak söylemek gerekirse Sayın Papa, bana "Akşam ayinini yaptım mı?" diye sordunuz. Siz hâlâ önceki gün olduğunu düşünüyordunuz.

PAPA II. JEAN PAUL:

Peder Stanislaw'm bildiklerine dair bilgim yok. Durumun ne kadar ciddi olduğunu bana söylemediler. Hem uzun bir süre bilinçsiz kaldım. Uyandığımda, moralim iyi sayılırdı. En azından başlangıçta.

STANISLAW DZIWISZ:

Sonraki üç gün berbattı. Sayın Papa büyük bir acı çekiyordu. Her yerinde borular ve kesikler vardı. Yine de büyük bir hızla iyileşti. Haziranın başında, Sayın Papa eve döndü. Özel bir diyet uygulaması bile gerekmedi.

PAPA II. JEAN PAUL:

Gördüğünüz gibi, oldukça sağlam bir bünyem var.

STANISLAW DZIWISZ:

Ama daha sonraki bir evrede, ilk kan naklinin ya da genel anlamda kuvvetten düşmüş olan sağlık durumunun bir sonucu olarak tehlikeli bir virüs kaptı. Sayın Papa'ya enfeksiyona karşı kendisini korumak için muazzam miktarda antibiyotik verildi. Bu onun doğal bağışıklık sistemini önemli ölçüde zayıflattı. Başka bir hastalık daha gelişebilirdi. Sayın Papa hastaneye geri döndü.

Yoğun tedavi sayesinde, sağlık durumu iyileşti; doktorlar da saldırı günü yaptıkları ameliyatı tamamlamak için başka bir ameliyat daha yapabileceklerine karar verdiler. Sayın Papa ameliyat için 5 Ağustos tarihini seçti; bu Saint Mary Major Bazilikası'na İthaf olarak liturjik takvimde tutulan Our Lady of the Snows orucumuzun tarihidir.

Tedavinin ikinci evresi de aynı şekilde başarılı oldu. 13 Ağustos'ta, saldırıdan üç ay sonra, doktorlar hastanedeki tedavinin tamamlandığını bildiren bir tıbbi bülten yayımladılar. Hasta kesin olarak hastaneden taburcu edildi.

Saldırıdan beş ay sonra, Sayın Papa bir kez daha inananlarla buluşmak için Saint Peter's Meydanı'na geri döndü. Doktorlar mümkün olduğu uyarısında bulunmalarına karşın en ufak bir stres, en ufak bir korku izi bile göstermedi. Orada şunları söyledi: "Yine Kutsal Bakire'ye ve bütün Koruyucu Azizlere borçlandım. Saint Peter's Meydanındaki o olayın İsa'nın Annesinin yoksul köylülere ilk görünüşünün Portekiz'de Fatima'da altmış yıl boyunca hatırlandığı gün ve saatte meydana geldiğini unutabilir miyim? Çünkü, tam o gün başıma gelen her şeyde, olağanüstü bir anne koruması ve şefkati olduğunu hissettim; bu koruma ve şefkatin o ölümcül kurşundan daha güçlü olduğu ortaya çıktı."

PAPA II. JEAN PAUL:

1983 Noel'i civarında, bana suikast girişiminde bulunan kişiyi hapishanede ziyaret ettim. Uzun uzun konuştuk. Herkesin bildiği gibi Ali Ağca profesyonel bir suikastçıydı. Bu saldırının onun kendi inisiyatifi olmadığı, başka birinin fikri olduğu, bu işi yapması için onu başka birinin tuttuğu anlamına geliyor. Ko-nuşmamız sırasında, Ali Ağca'nın hâlâ suikast girişiminin nasıl başarısız olabildiğini merak ettiği açığa çıktı. Bu olayı titizlikle planlamıştı, en küçük ayrıntılara bile dikkat etmişti. Yine de hedeflediği kurban ölümden kurtulmuştu. Bu nasıl olabilirdi?

İlginç olan şey, şaşkınlığının onu dini sorulara yönlendirmesiydi. Fatima sırrını bilmek istiyordu ve o sırrın aslında ne olduğunu. Başlıca merakı buydu; her şeyden önce bunu bilmek istiyordu.

Belki de o ısrarlı sorular onun gerçekten önemli bir şey kavradığını gösteriyordu. Ali Ağca kendi gücünün dışında, silahla vurmanın ve öldürmenin gücünün dışında, daha yüce bir güç olduğunu hissetmişti. Sonra da bunu aramaya başlamıştı. Bulduğunu umuyor ve bunun için dua ediyorum.

STANISLAW DZIWISZ:

Sayın Papa'nın hayata mucizevi dönüşü ve sağlığına kavuşmasını gökten gelen bir armağan olarak tanımlardım. Suikast girişimi bir gizem olarak kaldı. Ne mahkeme ne de suikastçının uzun mahkumiyeti bunu aydınlatmadı. Sayın Papa'nın hapishanede Ali Ağca'yı ziyaretine tanıklık ettim. Saldırıdan sonra Papa onu alenen zaten bağışlamıştı. Mahkum adına "Bağışlanmayı diliyorum" sözlerini duymadım. Onun ilgilendiği tek şey Fatima sırrıydı. Sayın Papa saldırganın annesini ve ailesini çeşitli defalar kabul etti ve hapishane papazlarından sık sık onun durumunu sordu.

Ruhsal düzeyde, bu gizem Sayın Papa'nın sağlığını ve gücünü zayıflatan, ama onun Kilise'de ve dünyadaki apostolik elçiliğinin etkililiğini ve verimliliğini hiçbir şekilde bozmayan bütün bu dramatik olaylar dizisine dayanıyor.

Bu durumda şu ünlü uygulamanın bir abartı olduğunu düşünmüyorum: Sanguis martyrum semen christianorum.*(31) Belki de ilk Hıristiyanların şehitliği adına Saint Peter's Meydanı'nda dökülen o kana bir ihtiyaç vardı.

Kuşkusuz, o kanın ilk meyvesi Papa'nın hayatta kalışı adına dua etmek için bütün Kilise'nin birleşmesi oldu. Saldırıyı izleyen gece boyunca, Genel Konuşma için gelmiş olan hacılar ve yerel halktan oluşan gittikçe artan bir kalabalık Saint Peter's Meydanı'nda dua etti. Sonraki günlerde dünyanın dört bir yanındaki katedrallerde, kiliselerde ve şapellerde, Papa için ayinler düzenlendi ve dualar edildi. Bu konuda kendisi şöyle demişti: "Benim için bütün bu olanları duygu olmadan, herkese, 13 Mayıs günü dua etmek için toplanan herkese ve bütün bu zaman boyunca buna ısrarla devam eden herkese derin bir minnettarlık olmadan düşünmek çok zor... 13 Mayıs'ta saat 17:17'de Saint Peter's Meydanında gerçekleşen bu olay aracılığıyla birçok kalbe ortak dua etmeyi esinleyen Kutsal Ruh'a ve İsa Rabb'imize minnettarım. Bu büyük duayı düşünürken Elçilerin İşleri'nde Petrus'a söylenen sözleri unutamam: "İnanlılar topluluğu onun için hararetle Tanrı'ya dua ediyordu" (Elçilerin İşleri 12:5).*(32)

PAPA II. JEAN PAUL:

Görevimi, misyonumu, elçiliğimi yerine getirirken söylediğim ve yaptığım her şeyde olanlarını yalnızca benim inisiyatifim olmadığının daima farkındayım. Peter'in Halefi olarak yaptığım şeylerde etkide bulunanın sadece ben olmadığımı biliyorum.

Gelin, Komünist sistemden bir örnek ele alalım. Daha önce de söylediğim gibi, o sistemin çöküşüne katkıda bulunan faktörlerden biri kesinlikle onun yetersiz ekonomik doktriniydi; ama, olan bitenleri ekonomik faktörler çerçevesinde açıklamak daha çok safça bir basitleştirme olacaktır. Diğer yandan, Papa'nın Komünizmi yalnız başına devirdiğini iddia etmek açıkçası saçma olacaktır.

Ben bu açıklamanın İncil'de bulunabileceğini düşünüyorum. İlk müritler bir misyona gönderildikten sonra Rab'lerinin yanına döndüklerinde şöyle dediler: "Rab, senin adını andığımızda cinler bile bize boyun eğiyor" (Luka 10:17). İsa da onları yanıtladı: "Bununla birlikte ruhların size boyun eğmesine

sevinmeyin, adlarınızın gökte yazılmış olmasına sevinin" (Luka 10:20). Başka bir olayda da şöyle ekler: "'Biz değersiz kullarız, sadece yapmamız gerekeni yaptık' deyin" (Luka 17:10).

Değersiz kullar... "Değersiz kul" olma duygusu çevremde olan her şeyin ortasında aklımda büyüyor ve bununla içimin rahat ettiğini düşünüyorum.

Gelin, suikast girişimine geri dönelim: Sanırım o olay 20. yüzyıl boyunca kendini gösteren küstah ve kibirli ideolojilerinin son çırpınmalarından biriydi. Hem Faşizm hem de Nazizm insanları yok etti. Komünizm de öyle. Burada İtalya'da yok etme uygulaması yeni bir biçim almıştı ve benzer savlarla kendisini doğrulamıştı: Kızıl Tugay masum ve dürüst insanları öldürdü. Yıllar önceki o konuşmaların kopyalarını yeniden okuduğumda, anni di piombo (kurşun yılları) denen yıllardaki şiddet göstergeleri dikkatimi çeker. Bununla birlikte son yıllarda, dünya milyonlarca masum insanın sürekli tehdit altında yaşamasına yol açan "terör şebekeleri'nin yükselişini gördü. New York'ta İkiz Kuleler'in yıkılması (11 Eylül 2001), Madrid'de Atocha İstasyonu'ndaki bombalı saldırı (11 Mart 2004) ve Kuzey Ossetya'da Beslan'daki katliam (1-3 Eylül 2004) bunun çarpıcı bir doğrulamasıdır. Bu yeni şiddet patlamaları nereye götürüyor?

Önce Nazizm, sonra da Sovyetler Birliğinin çöküşü bir başarısızlığı işaret etti. O sistemlerin teori ve pratiğinin bir parçasını oluşturan büyük ölçekli şiddetin mutlak saçmalığını açığa çıkardı. Tarihin bu dramatik derslerinden bir şeyler öğrenebilecek miyiz? Yoksa, insanın ruhunda iş başında olan tutkulara, kötülüğün şiddete ayartmalarına bir kez daha kurban mı olacağız?

İnananlar kötülüğün varlığına daima iyiliğin varlığının, lütfun eşlik ettiğini bilirler. Aziz Pavlus'un yazdığı gibi: "Ama Tanrı'nın armağanı Adem'in suçu gibi değildir. Çünkü birinin suçuyla birçokları öldüyse, Tanrı'nın lütfu ve bir tek adamın, yani İsa Mesih'in lütfuyla verilen bağış birçokları yararına daha da çoğaldı" (Romalılara Mektup 5:15). Bu sözler bugün hâlâ geçerliliğini koruyor. Kurtuluş devam ediyor. Kötünün geliştiği yerde, iyinin gelişmesi için de umut vardır. Bizim zamanımızda, kötülük muazzam bir ölçekte şiddet ve kıyım uygulayan doğru yoldan sapmış sistemler aracılığıyla işleyerek orantısız biçimde gelişti. Bu noktada kişisel dürtülerle ya da şahsi inisiyatiflerle bireylerin yaptığı kötülükten söz etmiyorum. 20. yüzyılın kötülüğü küçük ölçekli bir kötülük değildi, basit bir şekilde "evde yapılmış" değildi. Devasa boyutlarda bir kötülüktü, fenalık peşinde olan işini tamamlamak için devlet yapılarından faydalanan bir kötülük, bir sistem oluşturan bir kötülük.

Bununla birlikte, aynı zamanda Tanrısal lütuf da muazzam ölçüde kendini göstermiştir. Tanrı'nın daha büyük bir iyilik çıkaramayacağı hiçbir kötülük yoktur. O'nun kendisine götüren bir yola dönüştüremeyeceği bir ıstırap yoktur. Tanrı'nın Oğlu, kendisini Çarmıh'ta özgürce büyük çilesine ve ölüme sunarak günahın bütün kötülüğünü kendi üstüne almıştır. Çarmıha Gerilmiş Tanrı'nın ıstırabı diğerlerinin arasında bir ıstırap biçimi değildir sadece ya da acı verici bir azap da değildir: eşi olmayan bir ıstıraptır. İsa kendisini bizim için feda ederek ıstıraba yeni bir anlam katmış, yeni bir boyut, yeni bir düzenin yolunu açmıştır: sevgi düzeni. Istırabın insanlık tarihine ilk günahla girdiği doğrudur. Günah insanı ölümüne yaralayan, acı veren "diken'dir (Korintlilere 1. Mektup 15:55-56). Bununla birlikte İsa'nın Çarmıhtaki büyük çilesi ıstıraba, onu içten değiştirerek, kökten bir şekilde yeni bir anlam katmıştır. Günahın tarihi olan insanlık tarihine sadece sevgiyi kabul eden masum bir ıstırap katmıştır. Bu ıstırap özgürlük umudunun, insanlığı mahveden "diken"in nihai bir şekilde yok

edilmesi umudunun kapılarını açar. Sevginin ateşiyle kötüyü yakıp yok eden ve günahtan bile büyük bir iyinin çiçeklenmesini sağlayan da bu ıstıraptır.

İnsanın bütün ıstırapları, bütün acıları, bütün zayıflıkları kendi için bir kurtuluş vaadi, bir sevinç vaadi içerir: "Sizin için acı çektiğime şimdi seviniyorum" diye yazar Aziz Pavlus (Koloselilere Mektup 1:24). Bu, kötülüğün neden olduğu bütün ıstırap biçimleri için geçerlidir. Günümüz dünyasını bölen ve ona eziyet eden muazzam sosyal ve politik kötülük için de geçerlidir: Savaş kötülüğü, bireylere ve halklara acı veren zulüm kötülüğü, sosyal adaletsizliğin, ayaklar altında çiğnenen insan vakarının, ırk ve din ayrımının kötülüğü, şiddet, terörizm, silah yarışı kötülüğü - bütün bu kötülükler günümüz dünyasında bir dereceye kadar bulunmaktadır; öyle ki sevgimiz, ıstırap çekenlere cömertçe ve çıkar gözetmeden yardım etmek için bize verilmiş olan içimizdeki armağan uyanabilsin. İsa'nın kalbinden çağlayan sevgide, dünyanın geleceğine dair umudu buluruz. İsa dünyayı kurtarmıştır: "Bizler onun yaralarıyla şifa bulduk" (Yeşaya 53:5).

1. De civitate Dei XIV,28

2. Miedzy heroizmen a bestialstwem (Kahramanlıkta Hayvanlık Arasında) Czestochowa,1984.

3. FAUST, Perde1, Sahne 3.

4. Papalık Tüzüğü Gaudium et Spes, 37.

5. Adversus, haereses, IV,20,7

6. Grundlegung zur Metaphsik der Sitten, iv, Darmstadt,1956,51.

7. The Grail (England). izinle kullanılmıştır.

8. Promeihidion. Rzecz w dwoch dialogach z epilogiem, Cprian Norwid'de, Pisma wszystkie, iii: Poematy, Warsaw, 1971, 440.

9. Piast hanedanlığı 960 yılından 1379 yılına kadar hüküm sürmüştür. İlk Polonya hanedanlığıdır, ancak 17. yüzyıldan itibaren bu adla anılmaya başlamıştır. [Ed.]

10. Kiev Rusları ilk başta (9. yüzyılın sonunda) Kiev Prensi önderliği çevresinde toplanmış bir Slav prenslikleri topluluğuydu. Zamanla, Rus güneyde Kiev'den kuzeyde Novgorod'a kadar uzanan bir bölgeyi kapsayacak şekilde yayıldı. Bizans dünyasıyla ticari ilişkileri gösteren 10. yüzyılın başlarından kalma belgesel bir kanıt bulunmaktadır. Daha sonra, kültürel ilişkiler de gelişmiş, bu ilişkiler aracılığıyla Hıristiyanlık Kiev topraklarında ilk kez ilan edilmeye başlamıştır. Prens Vladimir'in vaftizi prensliğin her yerinde Hıristiyanlığın sistematik bir şekilde yayılmasına yol açmış, daha sonra da İncil'in Slav dünyasının büyük bölümüne aktarıldığı merkez haline gelmiştir. [Ed.]

11. Stanislaw Wyspialski,Wyzwolenie, Dizela zabrane'de,v,Krakow,1959,98

12. Lumen Gentium,13

13. Karol Wojtyla, Poezje - Şiirler, Krakow, 1998,212. Alıntı yapılan dizeler bu yayım için özellikle çevrilmiştir.

14. 1190 yılında, 3. Haçlı Seferinde Acre kuşatması sırasında Germen tüccarlar ve hacılar tarafından kurulan bu tarikatın asıl adı, "Order of the Brothers of the Hospital of the Lady of the Teutons" idi. 1198 yılında, üyeleri hepsi asalet sahibi, yoksulluk, iffet ve itaatle yemin eden askeri bir tarikat oldu. 13. yüzyılda, tarikat Doğu Avrupa'ya doğru ilerledi ve Macaristan'da Moğollara (1211-25) ve Kuzey Avrupalı pagan Slavlara karşı yapılan savaşta özerk bir toprak kazandı. Daha sonra, sınırlarını Baltık Denizi, Oder ve Neva'nın belirlediği tam eğitim görmüş bir Manastır-asker Devleti, Prusya'yı oluşturdu. Germen şövalyelerin Doğu'ya doğru yayılışı 1240 yılında Alexander Nevsky'nin ordusu tarafından yenilgiye uğramasıyla durdu. Tarikat için belirleyici an 1410 yılında Grunwald savaşında Polonyalılar ve Litvanyalılar tarafından yenilgiye uğratılması oldu; bu olay onun çöküşünün başlangıcını gösterir. [Ed.]).

15. Nos. 6,7,14: L'osservatore Romano, İngilizce basım, 23 Haziran 1980, sayfa 9 -12

16. Jagiellonian hanedanlığı sadece Polonya'da (1386-1572) değil, aynı zamanda belirli dönemlerde Litvanya, Macaristan ve Bohemya'da da hüküm sürmüştür. Adını Polonya Kraliçesi Hedwig ile evlenen, böylece Litvanya'nın Hıristiyanlığa dönmesini tercih eden ve ülkenin Polonya ile birleşmesine katkıda bulunan Litvanya Grandükü Wladyslaw Jagiello'dan (1350-1434) alır.

17. Pensees, ed. Brunschvicg, 347.

18. 3 Mayıs 1791'de, Avrupa'nın bütününde ilk yazılı Anayasa olan anayasal bir imtiyaz olan "Dört Yıllık Rejim" ilan edildi. [Ed.])

19. Gaudium et Spes, 22

20. Lumen Gentium, 8; Gaudium et Spes. 43; Unitatis redintegratio, 6

21. Papalık Tüzük Gaudium et Spes, 2

22. Summa Theologiae, I-II, q. 90, a. 4.

23. Zaferin bedeli ağır olmuştu: Legnica şehri Moğollar çekilmeye karar vermeden önce onlar tarafından tamamen yok edilmişti. [Ed.])

24. Bu Germen Tarikatının Polonya Kralına karşı oldukça polemik şartlarda savunulduğu Johannes Falkenburg'un Satira adlı risalesine bir göndermedir. Bu metin Konsil tarafından aykırılık kuşkusuyla karşılandı ve yasaklandı. [Ed.])

25. Jasna Gora (Latince Clarus Mons)

26. Papa II. John Paul, Rise, Let Us Be on Our Way, New York, 2004, sayfa 51-3)[Ed.])

27. Bu Parlamentonun her üyesinin bir yasaya, hatta bütün bir yasama oturumunun işine, onu hükümsüz kılarak, karşı gelme hakkına dayanır. Geleneksel yasaya göre, Polonya soyluları kendi aralarında politik bakımdan eşitti ve her Parlamento yasası isimsiz olarak onaylanmak zorundaydı. İlk kez 1652 yılında kullanılan liberum veto Polonya politik sistemini felç edene kadar sonraki yıllarda artan bir sıklıkla uygulandı. Tekrar eden girişimlerin ardından, en sonunda 3 Mayıs 1791 Anayasası tarafından kaldırıldı. [Ed.]

28. Lumen Gentium,63

29. Easter Vigil, 1966, Poezje - Şiirler'de, s180. Alıntı yapılan dizeler bu yayım için özellikle çevrilmiştir.

30. Bu, suikast girişimini takip eden Pazar günü Krakow'da yapılan bir yürüyüştür. Alay Blonia Meydanından yola çıktı, sessizlik içinde Trzech Wieszczow Caddesi, Karmelicka Caddesi ve Szewska Caddesinden geçerek öğlen saat 12'de Krakow Başpiskoposu Kardinal Franciszek Macharski'nin Aşai Rabbani'yi yaptığı Pazar Meydanına (Rynek) vardı.

31. "Şehitlerin kanı Hıristiyanların tohumudur."

32. 7 Ekim 1981, Genel Konuşma'da, İlmihal, kısım 5: L'Osservatore Romano, İngilizce basım, 12 Ekim 1981, s. 3.